

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

SZÉCHENYI 2020

Molnár László, Csányi Tamás,
Kókai Dávid, Tilinger Balázs

A DIÁKSPORT HAZAI DIMENZIÓINAK FEJLESZTÉSE 2022–2030 KONCEPCIÓ

• A MAGYAR DIÁKSPORT SZÖVETSÉG KIADVÁNYA •

**A DIÁKSPORT HAZAI
DIMENZIÓINAK FEJLESZTÉSE
2022–2030
- KONCEPCIÓ -**

MOLNÁR LÁSZLÓ, CSÁNYI TAMÁS, KÓKAI DÁVID, TILINGER BALÁZS

Dr. Molnár László, Dr. habil. Csányi Tamás PhD, Kókai Dávid, Tilinger Balázs:

A diáksport hazai dimenzióinak fejlesztése 2022–2030 • Konceptió

Javasolt hivatkozás: Molnár László, Csányi Tamás, Kókai Dávid, Tilinger Balázs (2021): *A diáksport hazai dimenzióinak fejlesztése 2022–2030 – Konceptió*. Magyar Diáksport Szövetség, Budapest.

A kiadásért felel: Balogh Gábor elnök

Közreműködő munkatárs: Frányóné Németh Angéla

Olvasószerkesztő: Muskovits István

Fotók: MDSZ

Arculat: KMH Print Kft.

Illusztrációk: KMH Print Kft.

Tördelés és nyomdai munkák: KMH Print Kft.

Ügyvezető igazgató: Dr. Erdős Dániel

ISBN 978-615-5518-24-9

© Magyar Diáksport Szövetség

A kiadvány akár részben, akár egészben történő sokszorosítása, fénymásolása, mindennemű egyéb felhasználása, terjesztése, digitalizált közzététele jogszabályokba ütközik, és csak a Magyar Diáksport Szövetség írásos engedélyével lehetséges.

Ez a kiadvány az EFOP-3.2.10-16-2016-00001 azonosító számú, *Tehetség gondozás sport által* című kiemelt projekt keretében valósult meg.

Printed in Hungary

2021.

MAGYAR DIÁKSPORT SZÖVETSÉG

1063 Budapest, Munkácsy Mihály u. 17.

E-mail: mdszok@mdsz.hu

Telefon: +36 1 273 3570

www.mdsz.hu

Tartalom

1.	A KIADVÁNY CÉLJA, ALAPFOGALMAK	7
1.1.	Bevezetés	9
1.2.	Alapfogalmak	11
2.	A DIÁKSPORT HELYE ÉS SZEREPE	21
2.1.	Előzmények	22
2.2.	Alapvető célok, funkciók, színterek	29
2.3.	A szervezett sportolásba történő bekapcsolódás, illetve a lemorzsolódás problémaköre	35
2.4.	A lemorzsolódás specifikus kérdései a tehetségfejlesztésben	39
2.4.1.	A korai versenyeztetés és a korai specializáció problémái	40
2.4.2.	Néhány további szempont a lemorzsolódásra vonatkozóan a diáksport szemszögéből	43
2.5.	Az MDSZ eddigi tevékenységei és céljai a diáksportban	45
2.5.1.	Rövid visszatekintés a hazai diáksport közelmúltjára	45
2.5.2.	A diáksport új identitása	46
2.5.3.	A következő évek kitörési pontjai: mindenki testnevelése, mindenki diáksportja	49
3.	A KONCEPCIÓT MEGHATÁROZÓ NEMZETKÖZI SZAKPOLITIKAI KÖRNYEZET ÉS A KAPCSOLÓDÓ MAGYAR SZAKMAI FEJLESZTÉSEK, IRÁNYOK	51
3.1.	Nemzetközi és európai szakpolitikai kitekintés	52
3.2.	Grassroots törekvések a hazai környezetben	59
4.	A DIÁKOLIMPIA® JELENLEGI HELYZETE	61
5.	A DIÁKSPORT MEGÚJÍTÁSÁNAK ALAPELVEI, SZÍNTEREI ÉS TÉNYEZŐI	65
5.1.	Általános szempontok	66
5.2.	A megújuló diáksportrendszer tartományai	67
5.3.	Az egymásra épülés és a fokozatosság elve	71
5.4.	A „rég és új” lebonyolítási formák megfelelő aránya és volumene	72
5.4.1.	Egyenlő esélyeket biztosító, rendszeres programok a tanévhez kötötten	72
5.4.2.	Egyéb eseti diáksport- és fiatalokat megszólító programok	76
5.5.	Egyértelmű és közérthető márkamegjelenés biztosítása	79
5.6.	A belső és a külső motivációs elemek megfelelő aránya a tanulók számára	81
5.7.	Fair play, edukáció, egyenlő esélyek	83
5.8.	Komplementer jelleg	84
5.9.	Koedukáció és pozitív nemi diszkrimináció, a lányok kiemelt kezelése	85
5.10.	Interkulturális nevelés, társadalmi befogadás a sport által	86
5.11.	Potenciálisan új intézményi programkörnyezet az óvodás és középiskolás korosztályban	88
5.12.	A földrajzi-területi fókusz kiterjesztése	89
5.13.	A diáksport szellemi vetületére vonatkozó szempontok	90

6.	A DIÁKSPORT MEGÚJULÓ ESEMÉNYRENDSZERÉNEK LEHETSÉGES FELÉPÍTÉSE	91
6.1.	Az óvodai szintér és az óvodai mozgásfesztiválok	92
6.2.	I. és II. korcsoport (alsó tagozat) – Az iskolai és diáksportfesztiválok bevezetése	92
6.2.1.	Általános korosztályi jellemzők	93
6.2.2.	A Diákolimpia® Junior diáksportfesztivál-rendszer bevezetése	93
6.2.3.	A fesztiválok szintjei	93
6.2.4.	A fesztiválok ütemezése	96
6.2.5.	A pedagógus-továbbképzések és a transzparens változáskommunikáció jelentősége	96
6.2.6.	A felmenő rendszerű, kieséses versenysorozat-lebonyolítás mint kivétel	96
6.2.7.	A felmenő rendszerű, kieséses versenysorozat lebonyolítási szintjei	97
6.2.8.	A felmenő rendszerű, kieséses versenysorozat lebonyolítási formái	97
6.3.	III. és IV. korcsoport (felső tagozat)	97
6.3.1.	Általános korosztályi jellemzők	97
6.3.2.	A felvételi többletpontok mint külső motiváció megjelenése	99
6.3.3.	Kapcsolódó egyesületi és akadémiai programok, rajt- és versenyengedélyek	100
6.3.4.	A felmenő rendszerű, kieséses versenysorozat lebonyolítási szintjei	101
6.3.5.	A felmenő rendszerű, kieséses versenysorozat lebonyolítási formái	102
6.3.6.	A Diákolimpia® felmenő rendszerű, kieséses versenyrendszere mint a versenyeztetési programtartomány tartalma	103
6.3.7.	DO60 események a diáksport rekreációs tartományában	104
6.3.8.	A pedagógus-továbbképzések és a transzparens változáskommunikáció jelentősége	104
6.4.	V. és VI. korcsoport (középkorú, 15–20 évesek)	105
6.4.1.	Általános korosztályi jellemzők	105
6.4.2.	Kapcsolódó egyesületi és akadémiai programok, fokozódó lemorzsolódás	106
6.4.3.	A Diákolimpia® felmenő rendszerű, kieséses versenyrendszere mint a versenyeztetési programtartomány tartalma	106
6.4.4.	DO60 események a diáksport rekreációs tartományában	107
7.	A SPORTSZAKMAI TARTALMAK ÉS KAPCSOLÓDÓ FELADATOK	109
7.1.	Általános szempontok az óvodára, valamint az I. és II. korcsoportokra vonatkozóan (alsó tagozat)	110
7.2.	Általános szempontok a III. és IV. korcsoportokra vonatkozóan (felső tagozat)	116
7.3.	Általános szempontok a középfokú oktatás szakaszára vonatkozóan (V-VI. korcsoport)	117
7.3.1.	Gimnáziumok	119
7.3.2.	Szakiskolák, készségfejlesztő iskolák	119
7.3.3.	Technikumok és szakképző iskolák	120
7.3.4.	Kollégiumok	121
8.	ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZAT A DIÁKSPORT MEGÚJÍTÁSÁNAK ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉNEK LEHETSÉGES KERETEIRŐL	123
9.	ÖSSZEFOGLALÓ MELLÉKLET	127

1. A KIADVÁNY CÉLJA, ALAPFOGALMAK

A Magyar Diáksport Szövetség (MDSZ, Szövetség) 2012 után egy intenzív kutatás-fejlesztési ciklust indított el a szervezet életében, hogy a kor pedagógiai, pszichológiai és sportszakmai kihívásaira reagálva eszközöket adjon – elsősorban – a magyar iskolarendszerben testnevelést és sportot tanító, gyakorló pedagógusok kezébe. Kiadványfejlesztési és intenzív pedagógus-továbbképzési tevékenységének köszönhetően a Szövetség már a kétezertizes évek derekára megalapozta azokat a kezdeményezéseket, melyeket prototípusként próbált ki az elmúlt években elsősorban a minőségi testnevelés, a fittségoktatás, az iskolai sporttevékenység és diáksport területén számos magyar iskolában. A pilot programok megvalósítását követően, 2021–2022 fordulójára az MDSZ elérkezettnek látta az időt, hogy ezeket a fejlesztéseket, változtatásokat és innovációkat a teljes iskolarendszerre, sőt akár a köznevelés egyes további intézménytípusaira is kiterjessze, és olyan rendszerszintű beavatkozásokat kezdeményezzen a magyar diáksport különböző dimenzióiban, amelyek hosszú távon alapozzák meg a felnövő generációk egészségét, életvezetését, fizikai aktivitási és sportolási szokásait.

Mint a diáksport területének vezető országos sportszövetsége, az MDSZ már évekkel ezelőtt misszióként fogalmazta meg, hogy minél több gyermek és tanuló számára tegye lehetővé a sportolási lehetőségek minél színesebb és szélesebb körű elérését, a pozitív élményeket nyújtó rendszeres testmozgásban való örömteli részvételt.

A szervezetben felhalmozódott tudásnak és tapasztalatoknak a birtokában ez a kiadvány vállalkozik először arra, hogy az előzmények ismeretében megalapozza és felvázolja a magyar diáksport 2030 utáni időszakot meghatározó fejlesztési koncepcióját, és a 2022–2030 között idáig elvezető stratégiai útvonaltervet. A kiadványban részletesen bemutatjuk a megújuló diáksport rendszerének alapvető céljait, a célok elérését segítő pedagógiai, pszichológiai és sportszakmai szempontokat, kitérési pontokat. A koncepcióban megfogalmazott elvek és keretrendszer segítségével – elképzeléseink szerint – lehetővé válik egy modern, a tehetségfejlesztést és a rekreációs, élethosszig tartó, mozgásgazdag életvezetést is támogató, korszerű programkínálat kialakítása mind az iskolai sporttevékenységben, mind a diáksportban.

1.1. BEVEZETÉS

Az MDSZ három és fél évtizedes tapasztalattal rendelkezik az iskolarendszerhez kapcsolódó mozgás- és sportprogramok szervezésében. A 20-21. század fordulóján, így különösen a 2010 után jelentkező új kihívások és megjelenő változások miatt ugyanakkor a Szövetség sem kerülhette meg, hogy identitását újrafogalmazza, meghatározza saját közép- és hosszú távú céljait önmaga eddigi, és mások tevékenységéhez képest is.

De melyek is voltak ezek a változások? Részint társadalmi és pszichológiai változásokról beszélhetünk: nemcsak hazánkban és a kontinensen, hanem globálisan is egy fizikai inaktivitási krízist élünk át, egy extrém módon digitalizálódó világban, ahol már olyan gyerekek születnek (Alfa generáció), akik nem ismerik a számítógépek, okoseszközök, a telekommunikáció és az internet nélküli világot. A „digitális bennszülött” gyermekek megjelenése a köznevelési intézményekben ma már nem kuriózum, hanem tömeges jelenség, mely a teljes oktatási rendszert kihívások elé állítja, és amelyekhez értelemszerűen a tanulási és tanítási stratégiákat is illeszteni szükséges – a mozgásos tevékenységrendszer tekintetében is. A hagyományos, klasszikus pedagógiai módszerek (például: frontális oktatás), de önmagában a közismereti-hangsúlyos tantárgyi háló is ülő, fizikailag inaktív életmódra szocializálja a diákokat az iskolákban, és az oktatásszervezés mindennapi, bevett módszereiben is alulreprezentált a rendszeres mozgásra nevelés, ösztönzés. Rendszerszinten csupán elvétve, leginkább projektjelleggel lehet találkozni korszerű, mozgásközpontú vagy a mozgást integráló pedagógiai-módszertani megközelítésekkel, fizikai aktivitást tartalmazó óraszervezési eljárásokkal, a fittségre, testmozgásra is összpontosító keresztantervi tartalmakkal. Ennek eredményeképp a

gyerekek jóval többet ülnek a tanórákon, mint amennyit mozognak, melyre rátelepült – különösen a Covid-19 új koronavírus-járvány okozta kihívások közepette – a fizikai aktivitást döntő részben nélkülöző digitalizáció, mely a gyermekek, fiatalok szabadidejének hasznos eltöltésében is komoly teret nyert.

Ezekre a jelenségekre a sportszakma, a pedagógia és a pszichológia is régóta keresi a válaszokat tudományos oldalról, és napjainkra ezeken a területeken talán már kijelenthető: meg is történt a paradigmaváltás. A grassroots sport és az egészségfejlesztő testmozgás (Health-Enhancing Physical Activity, a továbbiakban HEPA) koncepciói, melyekről később még részletesen is szót ejtünk, viszonylag gyorsan törtek utat maguknak a még nagyon fiatal európai sport- és fejlesztéspolitikai szakpolitikai környezetben. Ezeknek az alulról szerveződő, személyiség- és egészségfejlesztési központú, ágazatközi megközelítéseknek a népszerűsítését, elterjesztését így ma már rendszer szinten támogatja az uniós intézmény- és támogatási rendszer.

Ezekre a trendekre – döntő részben az európai és nemzetközi sportági szövetségek közvetítésével – a hazai sportszakmai környezet is viszonylag gyorsan reagált. Magyarországon – talán a 2010 után drasztikusan megváltozó, stabilizálódó finanszírozási környezetnek is köszönhetően (kiemelt sportágfejlesztés, látványcsapatsportok támogatása a társasági adókedvezményen keresztül) – szinte egyik pillanatról a másikra nőttek ki a földből többnyire a nemzetközi jógyakorlatok adaptálásával azok az új intézményi és egyesületi programok, melyeknek a tömegsport szemlélet is a részét képezte. Ezek a fejlemények nagyon hatékonyan járultak hozzá ahhoz, hogy dinamikusabban, gyorsabban nyerjen teret az élmény- és

egészségközpontú szemlélet a hazai köznevelési intézmények mozgás- és sportprogramjaiban, ezáltal inspirálták a hazai iskolarendszer tartalmi átalakítását is, így például az új Nemzeti alaptervek (2012, 2020) struktúráját, tartalmát, valamint a mindennapos testnevelés bevezetését kísérő módszertani fejlesztéseket. Tény ugyanakkor, hogy a diáksport szereplői számára kihívást is okoztak ezek a programok: a finanszírozási egyenlőtlenségek, eltérő lehetőségek miatt számos szakember választotta a bekapcsolódást a sportági programokba a diáksportban való közreműködés helyett, így valójában ezek a kezdeményezések hamar a diáksport-programkínálat riválisaivá váltak, miközben a hazai diáksportban a finanszírozási környezet stabilizálása, rendezése jóval szerényebb anyagi háttér kialakítását tette lehetővé, ahol rendszerszintű fejlesztések nem valósulhattak meg.

A pedagógiai, pszichológiai, sportszakmai, sport-szervezési és finanszírozási kihívások, valamint a legújabban jelentkező inflációs hatások változatlan pénzügyi keretek mellett is szükségessé teszik tehát az iskolai sporttevékenység és diáksport kínálati oldalának átgondolását, megújítását és kiegészítését. A kutatás-fejlesztési időszakot követően ezért az MDSZ figyelme is a bizonyíték-alapú döntéshozatalon nyugvó megvalósítás, az intervenció irányába fordult. Az elmúlt nyolc évben ugyanis bevezetésre került az egészségközpontú, egységes fittségmérési rendszer (NETFIT®) az iskolákban, így mára soha nem látott mennyiségű adat áll rendelkezésre abban a tekintetben, hogy mely térségekben és intézményekben szükséges fokozni az egészségfejlesztő mozgásprogramok intenzitását, és javítani azok minőségét.

Mint a fentiekből látható, a 21. század elején számtalan érv sorakoztatható fel a jelenlegi és a

szoron következő generációk egészsége, egészséges életvezetésének támogatása mellett.

Nem véletlen, hogy az MDSZ vezetői is ennek mentén fogalmazták meg nemrégiben a szervezet misszióját, azaz azt a konszenzusos üzenetet, melyet azért tartanak fontosnak, hogy mások azzal azonosítsák a szervezetet. A misszió szilárdságot, állandóságot biztosít, de változó, kihívásokkal teli időszakokban mindenképpen egyfajta megoldás- és kiútkeresést is szolgál: átvezet egy korszakon, de úgy, hogy a szervezet hagyományain, értékein nem gázol át, múltját nem tagadja meg. Ebből a szempontból az MDSZ egyszerre találta magát nehéz és könnyű helyzetben ahhoz, hogy megkomponálja a misszióját. A változásokkal teli, mozgalmas 2010-es években kellett olyan alapvetést, közös metszetet találnia, mely az akkor már több mint két évtizedes múltra visszatekintő MDSZ (alapító) tagságának és több tízezer testnevelést tanító pedagógusnak is megfelelő, de gyerekek és szüleik százezrei számára is hívogató és kiemelt jelentőségű. Ez a konszenzusos, ideológiáktól független, mindenki számára fontos és elfogadható üzenet így nem is lehetett más, mint gyermekeink egészsége.

Az MDSZ missziójaként így azt fogalmazta meg, hogy: *„a rendszeres testmozgásra való ösztönzés által elősegítse a **gyermekek, tanulók egészséges, boldog jövőjét**. A szervezet segíteni kíván abban, hogy a testnevelésórát minden gyerek élvezze, a tanóra presztízse nőjön, és a testnevelő tanárok munkáját minél szélesebb körben megbecsüljék, ahogy abban is, hogy felkészült, naprakész szakemberek vegyenek részt a testnevelésben és az iskolai sportban. Az MDSZ ezen túlmenően segíteni kíván az **egészségtudatos közösségi kultúra** kialakításában, és támogatni kívánja a szülőket a rendszeres testmozgás hatásainak tudatosításában, növelve*

*bennük a testmozgás iránti elkötelezettséget. A Szövetség kutatás-fejlesztési tevékenységének köszönhetően élen kíván járni továbbá a **testmozgással kapcsolatos tudományos, szakmai eredmények gyakorlati hasznosításában is.***

A testnevelés, az iskolai sporttevékenység és a diáksport minősége ellen ható minden körülmény – ennek fényében – azért bír különös jelentőséggel, mert az MDSZ missziójából fakadóan minden iskoláskorú gyermeknek az életkori sajátosságaihoz illeszkedő, egészségközpontú programokon keresztül kell(ene) átélnie és teljesítenie az Egészségügyi Világszervezet (WHO) napi átlagosan 60 perces, közepes-erős intenzitású fizikai aktivitásra vonatkozó ajánlását. Ehhez olyan mozgás- és sportprogramok szervezésére van szükség – lehetőség szerint mindenhol a diákok környezetében –, amelyek a belső, intrinzik motivációs bázisukra építenek, játékalapúak, élményközpontúak, a gyerekek életkori sajátosságaira, előzetes tapasztalataira támaszkodnak, és amelyekben a külső motivációs elemek (például: győzelem, kiesés elkerülése, tabella, rangsor) a megfelelő életkori szakaszban, szükség szerinti mértékben és formában, kontrollált körülmények között jelennek meg.

Természetesen a fentiek a közelmúltban sem jelentették, és ma sem jelentik azt, hogy a diáksport új identitása nélkülöznék a sportban ügyes, tehetséges gyerekekkel való kiemelt foglalkozást. Nem megkerülhető körülmény ugyanakkor, hogy az elmúlt években a mintegy 1,2 millió diákból, aki iskoláinkban tanul, a magyar diáksport egész tanévet átfogó programrendszerébe, a Diákolimpiába tanévente mindösszesen 150-160 ezer diák kapcsolódik be. Ez a program hosszú évtizedek óta és jelenleg is a felmenő rendszerű, kieséses versenyeken való részvétel lehetőségét biztosítja a ta-

nulóknak, akik közül csupán tanévenként mintegy tízezer-tizenötezer diák jut el az országos döntőig, azaz többszöri versenylehetőség csak csekély számú gyermeknek adatik meg.

A cél ebből fakadóan az, hogy 2030-ig bezárólag, fokozatos fejlesztések mellett a diáksport területén olyan programkínálat épüljön fel, mely azt a több mint egymillió diákot, akik távol maradnak a versenyektől, megszólítsa, bevonja, illetve azoknak is sportolási lehetőséget biztosítson, akik kevésbé ügyesek, vagy egyszerűen csak nem szeretnének versenyezni, sőt, még azoknak is, akik lemorzsolódnak a sportszervezeti sportból. Iskolai közösségi és egyéni sikerélményeket nyújtó, változatos programkínálatra van tehát szükség, melyhez az egészségfejlesztő testmozgás koncepciója biztosítja az átfogó keretet, és amelybe beletartozik a diáksport valamennyi dimenziója.

1.2. ALAPFOGALMAK

A sport területén számos olyan definícióval, fogalom meghatározással találkozhatunk, amelyek a sport bizonyos szegmenseire vonatkoznak. A mindennapi életben e fogalmak sokszor szinonimaként jelennek meg, és nem tulajdonítunk jelentőséget annak, hogy azokat megkülönböztessük egymástól vagy viszonyítsuk egymáshoz. A sporttudomány, a sportszakma és sportszakpolitika azonban a 20. és a 21. század fordulóján elképesztő fejlődési sebességbe kapcsolott, melyhez az egészségügy, a pedagógia és a pszichológia nem kevésbé dinamikus progresszív területei is számos ponton kapcsolódnak. Ezt a fejlődési ívet a magyar sportéletben is szép lassan megjeleni látjuk, jogrendszerünk ugyanakkor láthatóan lassabban alkalmazkodik e változásokhoz. Jelen dokumentumban emiatt is szükségesnek tartjuk a releváns fogalmak általunk leginkább pontosnak, irányadónak vélt meghatározását annak érdeké-

ben, hogy egyértelmű fogalmi kereteket teremtünk a hazai diáksport megújítását, kiegészítését célzó koncepció értelmezéséhez.

A sport általános meghatározásában hivatkoznunk kell az Európai Sport Charta (1997)¹ szövegére, amely szerint a sport: „*minden fizikai aktivitási forma, amely alkalomszerű vagy rendszeres részvétel mellett a fittségi állapot és a szellemi jólét kifejezését vagy fejlesztését célozza, formálja a szociális kapcsolatokat vagy eredmények elérését biztosítja bármilyen szintű versenyen.*”

A sport fogalmi meghatározása alapján két olyan tényezőt emelünk ki, amelyek a koncepciók szempontjából lényegesnek tartunk. Az első, hogy a sporttevékenység – így a különböző diáksport-tevékenységek is – lehetnek alkalomszerűek vagy rendszeresek. A cél, különösen az ezredforduló jelenlegi körülményei és tendenciái között, nyilvánvalóan az, hogy a sport minél több résztvevő számára a minél rendszeresebb részvétel lehetőségét biztosítsa. A második tényező pedig, hogy a sport – bizonyos korábbi megközelítésekkel szemben – nem csupán a győzelem elérését és az eredményességet célozza, így megjelenik benne a (fizikai) fittségi állapot, a mentális jóllét és a szociális kapcsolatok pozitív befolyásolásának szempontja. Ezzel együtt a sport fogalmának korábbi, nevezzük így: „versenysport-orientált”, értelmezése kiegészült a mindenki sportja, a *sport for all* nézőpontjával, amelynek a professzionális, hivatásos sporton túlmutató koncepciók: az egészségfejlesztő testmozgás (HEPA) és az alulról szerveződőnek, vagy tömegsportnak is fordított „grassroots sport” kezdeményezések szolgálják az alapját. E koncepciókkal a későbbiekben részletesen is foglalkozunk.

Az előzőekből kiindulva és azokra építkezve a továbbiakban néhány, a sport területén elterjedt alapfogalmat igyekeztünk meghatározni, amelyek a koncepciónk szempontjából különösen fontosak.

Gyermek-, serdülő- és ifjúsági sport

A fogalmak közül talán a legkönnyebb definiálni a sport életkori szempontú felosztását. Eszerint beszélünk **gyermeksportról** (kb. 12 éves korig), **serdülők sportjáról** (kb. 12–16 év között) és **ifjúsági sportról** (kb. 16–20 éves kor között), illetve felnőtt sportról (20 év fölött). Az életkori elválasztást az indokolja, hogy a felnőtté válásig a szervezet az életkor előrehaladásával változó motoros, pszichés és szociális jellemzőkkel bír. A fejlődés legmarkánsabb változását a pubertással együtt járó változások jelentik. Az egyes életkori ciklusokban a sportolással összefüggő individuális tényezők (motoros fejlettség, élettani funkciók, értelmi és szociális fejlődés) jelentősen befolyásolják az ezen időszakokra eső szervezett sporttevékenységekkel szemben támasztott pedagógiai, pszichológiai és sportszakmai követelményeket.²

Diáksport és iskolai sporttevékenység

A Magyar Diáksport Szövetség legfontosabb feladataként több mint három évtizede dedikáltan a **diáksport szervezését és fejlesztését** valósítja meg Magyarországon, ahogyan az a szervezet hivatalos elnevezésében is szerepel. 2012-ig – összhangban azzal, amit a sport általában vett definíciós megközelítésénél is kifejtettünk – a hazai diáksportot is elsősorban a versenyszervezés-központú szemlélet határozta meg fogalmilag, olyannyira, hogy a sportról szóló 2004. évi I. törvény jelen koncepció készítésekor hatályos

¹ Európai Sport Charta (1997)

² Kiadványunkban gyakran alkalmazzuk a „gyermekek, tanulók” szóhasználatot. Ezek egymásmellettiége egyrészt leköveti a jelenleg a nemzeti köznevelésről szóló törvényben is alkalmazott szóhasználatot (melynek tárgyi hatálya kiterjed az óvodákra és az iskolákra is), és arra utal, hogy az óvodáskorú gyermekek még nem rendelkeznek tanulói jogvisztonnyal, így még nem tekinthetők „tanulóknak”. Mindazonáltal, amikor iskoláskorú tanulókról beszélünk, fejlődési szempontból természetesen őket is gyermekeknek tekintjük.

normaszövege mind a mai napig a diáksportversenyek szervezésére, illetve az abban való közreműködésre létrehozott sportszövetségekként határozza meg a diáksportszövetségeket (és az egyetemi-főiskolai sport szövetségeit is), és diáksportolónak is (csupán) a versenyeken részt vevő tanulókat tekinti³. Ez a versenyhangsúlyos karakterisztika ugyanakkor már hosszú évek óta nem jellemzi a hazai szövetségek mindennapi tevékenységét, a nemzetközi és európai trendeknek megfelelően ugyanis az mára hangsúlyosan kiegészült a személyiségközpontúságot és az egészségorientációt középpontba helyező programokkal, eseményekkel, aktivitásokkal.

A diáksport fogalmát ehhez képest jelen koncepcióban sem a hatályos (talán kimondható: meghaladott, elavult) jogszabályi környezethez viszonyítva használjuk, hanem az elmúlt közel 10 év diáksportban megvalósított és végbement fejlesztési irányaihoz igazodóan.

Ilyen értelemben a diáksportot ugyanakkor tágabb és szűkebb értelmezésben egyaránt meghatározhatjuk.

Tágabb értelemben a diáksport fogalma tartalmazza mindazon szervezett testmozgásokat és sporttevékenységeket, amelyeken a gyermekek, tanulók az óvodai, illetőleg tanulói jogviszonyuk, továbbá kollégiumi tagsági jogviszonyuk alapján vesznek részt a nevelési-oktatási intézményekben. Célcsoportja tehát minden gyermek és tanuló – függetlenül a sportbeli alkalmasságuktól, tehetségüktől. Ennek megfelelően fogalmaz az MDSZ hatályos alapszabálya is, amely szerint a „*diáksport*:

- *a köznevelési intézményekben nevelt, illetőleg ott tanuló gyermekek és fiatalok*
- *tanórai kereteken belüli és azokon kívüli,*
- *az intézmények nevelési és pedagógiai programjában megfogalmazott célokkal összhangban álló,*
- *testmozgásban gazdag nevelési-oktatási, valamint azt kiegészítő, gazdagító szabadidős vagy sporttevékenysége.”*

Ez a megközelítés tehát a tevékenység jellege és az abban részt vevők köre oldaláról közelíti meg a diáksportot, átölelve a gyermek-, serdülő- és ifjúsági sport életkori besorolási kategorizálását, valamint a köznevelési intézmények típusait, pedagógiai céljait, nevelési-oktatási színtereit. Ez utóbbi értelemben a tágabb értelmezés magában foglalja a diáksport valamennyi dimenzióját – amelyekkel a későbbiekben még részletesen foglalkozunk.

Ehhez képest szűkebb értelemben a diáksport fogalmát a szervezők oldaláról, így különösen az iskolán kívüli szereplők (sportszervezetek, sportszövetségek) és mint a dedikáltan erre a célra szerveződő, országos jelleggel működő diáksportszövetség, az MDSZ tevékenységrendszer szempontjából ragadhatjuk meg, elválasztva azt a nevelési-oktatási intézmények (jelenleg tipikusan: az iskolák⁴) és az ott dolgozó, közreműködő szakemberek (pedagógusok) által szervezett testmozgásoktól és sporttevékenységektől.

³ Lásd a sportról szóló 2004. évi I. törvény 30. § (1)-(2) bekezdését, amely a tanulók részvételét a diáksportversenyeken versenyzőként vagy akár szabadidős sportolóként is elképzelhetőnek tartja.

⁴ A jelenleg még csupán az iskolákra fókuszáló szabályozást támasztja alá a 20/2012.(VIII.31.) EMMI rendelet hatályos normaszövege is, amely az „Iskolai testneveléssel kapcsolatos szabályok” fejezetben a mindennapos testneveléssel egy alcím alatt szabályozza az egészségfejlesztő testmozgást és az iskolai sporttevékenységet, melyhez kapcsolódóan – a nemzeti köznevelési törvényhez hasonlóan – az iskolai sportköri foglalkozásokat határozza meg oktatásszervezési szintként.

Ennek mentén diáksportként azokra a testmozgásokra és sporttevékenységekre tekintünk, amelyeket:

- kifejezetten valamely iskolán kívüli szereplő (például: országos sportági szakszövetség, sportági szövetség, országos jelleggel működő diáksportszövetség, fogyatékosok sportszövetsége, szabadidősport-szövetség, ezek megyei szövetségei, egyesületei vagy bármely sport-szervezet) szervez,
- saját apparátusának, közreműködőinek és eszközeinek igénybevételével,
- a nevelési-oktatási intézmények, valamint az odajáró gyermekek, tanulók számára, amelyekben ők óvodai, tanulói jogviszonyuk alapján vesznek részt, és
- amit e szereplő többségi részben finanszíroz.

E programok egyaránt lehetnek versenyszerűek és nem versenyszerűek a **diáksportesemény** (vö. diáksportverseny) céljaitól függően, és minden gyermeket, tanulót meg kívánnak szólítani. Konceptiónk szempontjából kifejezetten a Magyar Diáksport Szövetség, annak tagszervezetei vagy együttműködő partnerei által meghirdetett, szervezett, rendezett és megvalósított tevékenységekre tekintünk úgy, mint legszűkebb értelemben vett diáksportra.

Ahogy arra utaltunk és a fentiekből következik, az **iskolai sporttevékenység(ek)** – egyes megfogalmazások szerint: **iskolasport** – a diáksport szűkebb értelmű meghatározásához kapcsolódva minden olyan szervezett testmozgást vagy sporttevékenységet takar, amelyet az iskola saját szervezésében, a saját tanulói számára valósít meg, és amelynek a leghagyományosabb formális foglalkoztatási és tanulási kerete az iskolai sportkörü foglalkozás. Lényeges már ehelyütt is utalni arra,

hogy az iskolai sporttevékenység optimális esetben jelentősen túlmutat a formális tanulási kereteken a **komplex intézményi mozgásprogramok**⁵ megközelítésnek megfelelően.

Jelen koncepció alkotói ezzel összefüggésben számos ponton szívesebben mozdulnak el az **intézményi sporttevékenység** szóhasználat felé, különösen akkor, ha a koncepció adott témájának kontextusában az megnyithatja az utat az iskolán kívüli intézménytípusokban (például: óvodákban, kollégiumokban), valamint a nem formális és informális tanulási környezetben szervezett tevékenységek fogalmi integrációja irányába.

A mindennapokban a fenti fogalmi lehatárolás természetesen sokszor nehezen megtehető. Ma már például számos olyan sportági intézményi program valósul meg a magyar nevelési-oktatási intézményekben (akár óvodákban, akár iskolákban), ahol ugyanazon programban a mindennapos intézményi munkát is támogatja a szövetség, és saját erőforrásai igénybevételével maga is szervez az intézményi sporttevékenységre épülő programokat, eseményeket – változatos lebonyolítási rendben (például: Bózsik Intézményi Program, Kézilabda az iskolában program). Ezen túlmenően számos esetben pénzügyi szempontból sem lehetséges egzakt határokat húzni az egyes kategóriák között, mert míg a diáksportban a sportszervezéssel, rendezéssel összefüggő költségeket a legtöbb esetben az intézményen kívüli szereplő finanszírozza, a gyermekek, tanulók és kísérőik esetleges utazási, étkezési és szállásköltségeit az intézmény, illetve annak fenntartója. (Tipikusan ilyen az MDSZ által meghirdetett Diákolimpia®.)

⁵ Csányi Tamás, Révész László (2021): *A testnevelés és sport oktatásának elmélete és módszertana – Középpontban a tanulás*. Budapest, Magyar Diáksport Szövetség.

Utánpótlássport

Az **utánpótlássport** elsősorban a különböző országos sportági szakszövetségek, sportági szövetségek, valamint azokba tömörülő sportszervezetek által szervezett és irányított rendszer, amelynek elsődleges célja a felnőtt versenysport utánpótlásának biztosítása. Ezeket egészíti ki hazánkban a részint a diáksport (de legalábbis az iskolarendszer) és az utánpótlássport határain egyensúlyozó sportiskolai program, valamint a központi utánpótlás-nevelési programok, mint amilyen a Sport XXI. és a Héraléksz program, amelyeket az állami sportirányítás a vele együttműködő szervezetek (sportköztestületek, szakmai érdekképviseleti szervezetek, akadémiák, stb.) bevonásával működtet, s mely utóbbiak célja már kifejezetten az élsport – a válogatott sportolók, olimpiikonok, ígéretek – kiemelt támogatása. Ezt a célt ezek a programok a fiatalok sokoldalú sportoktatásával és edzésével, hosszú távú sportolófelkészítő programok segítségével valósítják meg.

A diáksport és az utánpótlássport a fenti meghatározásokat követve nem összekeverendő fogalmak annak ellenére, hogy a két rendszerben foglalkoztatott gyermekek, tanulók jelentős átfedéssel szerepelnek diáksport- és utánpótlássport-eseeményeken egyaránt. A két rendszer optimális feltételek mellett erősíti egymást: a diáksport – meghatározó egészség- és személyiségfejlesztési céljai mellett – segíti az utánpótlás tömegbázisának szélesítését, támogatja a tehetségfelfedezést és a tehetséggondozást, ugyanakkor felelősséget vállal az utánpótlásból lemorzsolódó sportolók további foglalkoztatásában, egészségük fejlesztésében.

Testmozgás

A sport fogalmának meghatározásakor olvashatunk, hogy a sport **fizikai aktivitásra**, azaz **testmozgásra** épülő tevékenységeket takar. A fizikai aktivitás (testmozgás) Piggin (2020)⁶ holisztikus definíciója alapján így szól: „Az emberek kulturálisan sajátos helyszíneken és környezetben történő mozgása, cselekvése és teljesítése, amelyet az egyéni érdeklődés, érzelmek, ötletek, instrukciók és társas kapcsolatok befolyásolnak.”

A testmozgás összességében tehát sokkal tágabb értelemben használatos, mint a sport. Lényegében minden mozgást tartalmaz, amelyet az ember tudatosan képes végrehajtani (1. ábra).

1. ábra: A testmozgás és a sporttevékenység kapcsolata

Koncepciónkban azért is fontosnak tartjuk a két fogalom lehatárolását, mert – ahogy később látni fogjuk – a különböző diáksportprogramok kapcsán nem csupán sporteseményekről, sporttevékenységekről beszélünk, hanem olyan mozgásprogramokról, testmozgásformákról is, amelyeket hagyományosan nem sorolunk a sport fogalmi körébe. Ilyen például az iskolai szünetekben megvalósított játéktevékenység vagy az aktív közlekedés során végrehajtott testmozgás. A testmozgáson belül az utóbbi években mind a sport- és egészségtudományban, mind pedig a szakpolitikai

⁶ Piggin, J. (2020). What is physical activity? A holistic definition for teachers, researchers and policy makers. *Frontiers in Sports and Active Living*, 2, 72.

környezetben trendformáló koncepcióvá vált az egészségvédő, egészségjavító vagy **egészségfejlesztő testmozgás** (HEPA), amely kifejezetten a fizikai aktivitás egészségi állapotra és egészséges életvezetési szokásokra gyakorolt hatásrendszeréből indul ki. A megközelítés lényegét, tartalmát koncepciónkban a későbbiekben részletesen is kifejtjük.

Grassroots szellemiség és grassroots sport

A koncepció egyik fundamentumát jelenti, éppen ezért az számos ponton hivatkozik az ún. „grassroots” (alulról szerveződő vagy tömeg-) sportra, mint fogalomra, hiszen az MDSZ sportszakmai fejlesztései, diáksportot átölelő tevékenységrendszere már hosszú évek óta döntően ezen a megközelítésen nyugszik. A „grassroots” angol kifejezés, amely fogalmát a Merriam-Webster szótár⁷ úgy határozza meg, mint ami alapvetőt jelent. Tág értelemben a grassroots egy tevékenység, illetve egy szerveződés legalsó szintjét jelenti, amely egyben az alulról szerveződést is magában foglalja, legyen szó akár a politika, a gazdasági és pénzügyek vagy akár a sport területéről.

A **grassroots sport** szóösszetétel egyrésztől a **sport egy speciális szegmensét összefoglaló fogalom**, másrésztől pedig egy **sportszakmai szemlélet**, filozófia, amelynek konkrét, a mozgásos és sporttevékenységek szervezésének, lebonyolításának gyakorlatában is kézzelfogható jellemzői vannak. Ilyen jellemző különösen az egyenlő esélyű hozzáférés és általában véve az egyenlő esélyek biztosítása, az egészségközpontúság, a sportoló (a diáksport területét érintően: a gyermek) és annak személyiségének fókuszba állítása, továbbá az élménycentrikusság, amely segítségével igyekszik a hagyományosan teljesít-

ményorientált szemléletű sportmegközelítéseket kiegészíteni, ellenpontoszni, ezzel párhuzamosan pedig – divatos kifejezéssel élve – 0-tól 99 éves korig minden mozgás- és sporttevékenységet végző személy, a diáksportban pedig értelemszerűen a gyermekek, tanulók és fiatalok számára pozitív mozgásmotivációs környezetet és sporttapasztalatokat kínálni.

A *grassroots sport* megközelítés lényegét, tartalmát koncepciónkban a későbbiekben részletesen is kifejtjük.

Iskolai és diáksportversenyek, valamint iskolai és diáksportesemények

Jelen koncepció alkotói a diáksport területén – ahogy arról a korábbiakban már szót ejtettünk – olyan eseményrendszer és foglalkoztatási program kialakítását szorgalmazzák, amely jelentősen túlmutat a hagyományosan tehetségfelfedezési és -gondozási célokat szolgáló iskolai és diáksportversenyeken. A dokumentumban ezért következetesen iskolai és diáksporteseményként határozzuk meg azokat a szerteágazó lebonyolítási formájú programokat, melyek potenciálisan minden gyermeket, tanulót meg kívánnak szólítani – függetlenül attól, hogy azok intézményi keretek között zajlanak, vagy az intézmények számára mások szervezik azokat, legyenek versenyek vagy sem.

⁷ <https://www.merriam-webster.com/dictionary/grassroots>

Az iskolai és diáksportversenyek – ehhez képest – szűkebb értelemben vett fogalmát, fogalmait éppen ezért a koncepció hangsúlyosan ott használja, ahol a lebonyolítási forma immanens, logikailag meghatározó része az eredmények számítása, sőt, akár (de nem szükségszerűen) azok rögzítése és kihirdetése is. Értelemszerűen így hivatkozunk a koncepcióban a Diákolimpia® felmenő rendszerű, kieséses versenyrendszerére, de akár más olyan diáksporteseményekre is, melyekben a fenti szempontok érvényesülnek (például: tornák, kupák, bajnokságok).

A fentiek alapján a koncepció:

- akár az MDSZ és tagszervezetei, akár a diáksport területén tevékenységet kifejtő egyéb szereplő szervezésében zajló,
- a tanévek során vagy akár a tanéveken túl megvalósított,
- tervszerű, előre meghirdetett, kampányszerű (egyszeri) vagy programsorozat részeként rendszeresen megvalósított minden eseményre,
- ahol a gyermekek, tanulók a köznevelési rendszer intézményeihez fűződő jogviszonyuk alapján bármilyen célból testmozgást végeznek,

a diáksport eseményrendszerének és foglalkoztatási rendszerének részeként tekint.

Lebonyolítási formák és rendszerek a (diák)sportban

A magyar sport egésze, ideértve a diáksportot is, az elmúlt évtizedekben (elsősorban történeti okokra, földrajzi-kulturális elhelyezkedésre, emiatt pedig közvetve akár politikai determinációkra és pedagógiai-sportszakmai tradíciókra is visszavezethetően) a lebonyolítási formák közül szinte csak és kizárólag a versenyt karolta fel, ismerte el, fogadta be és foglalta magába. Minden, ami a

versenyeken túl mutatott, az az oktatásügyben – testnevelés, „tömegsport” – vagy a (nép)egészségügyben – fizikai aktivitás – jelentkező ágazati feladatként. Emiatt az egészségfejlesztő testmozgás és a rekreáció mint megközelítés értelemszerűen nem eresztett gyökeret az iskolai sporttevékenységben és a diáksportban sem. Miközben a világban már évtizedek óta kiforrott módszertana van (a versenyekhez képest) az alternatív lebonyolítási formáknak, sőt: lebonyolítási rendszereknek, addig hazánkban még a 2020-as években is gyermekek tömegei szorulnak ki a mindennapos sportból pusztán amiatt, mert számukra az iskolák és a sportszervezetek nem biztosítanak sem mennyiségi, sem minőségi értelemben érdemi választási lehetőséget.

Az egyes hazai országos sportági szakszövetségek által „importált” programok (például: Bozsik Intézményi Program, Kézilabda az iskolában program, Kölyök Atlétikai Program), de az MDSZ elmúlt években megvalósított „pilot” kezdeményezései is az első megvalósult programok csupán, melyek szemléletükben ugyan irányt mutatnak a jövőbeli változtatások kapcsán, de önmagukban eddig nem tudtak áttörni a kritikus tömegen, azaz: rendszerességüket, a programok volumenét, mennyiségét és fenntarthatóságát illetően nem értek el megfelelő intenzitással megfelelő számú tanulót a köznevelésben. A diáksport megújításának folyamata ezt az áttörést szolgálja, ez a célja. Ezért ösztönzi a versenyeken túl (de azok megőrzése mellett) a rekreációs események, és az azokhoz igazodó lebonyolítási formák drasztikus térnyerését.

A koncepcióban az olvasó ennek a céltételezésnek köszönhetően fog találkozni olyan kifejezésekkel, mint amilyen a tanéven keresztülhúzódó, felmenő rendszerű, kieséses versenyek/versenyrendszerek, a fesztivál típusú lebonyolítási rend,

a mozgásfesztiválok, a diáksportfesztiválok, a helyi-, illetve körzeti szintű versenyek – így a tornák, kupák, bajnokságok – vagy éppen a kihívások, bemutatók.

Mindegyik lebonyolítási formának más és más szabályrendszere, megjelenési formája és tartalma van. Talán az is kijelenthető, hogy e jellemzők tekintetében némelyik ma még kialakulatlan, folyamatosan formálódik. A következő évek feladata lesz, hogy azokat a hazai diáksport szereplői kimunkálják, kipróbálják és integrálják az adott lebonyolítási formát az iskolai és diáksport eseményrendszerébe.

A felmenő rendszerű, kieséses versenyek

A magyar diáksportban hosszú évtizedes hagyománya van ennek a lebonyolítási formának (lásd: Diákolimpia®), sőt, maga a Magyar Diáksport Szövetség szervezeti és tagsági rendszere is erre a lebonyolítási formára reagálva épült fel. Ez a lebonyolítási forma a klasszikus versenysport-megközelítésen nyugszik: az iskolai, majd az egyre magasabb területi szinteken zajló versenyeken minden korcsoportban, minden érintett versenyszámban, minden fordulóban eredményszámítás, -rögzítés és -hirdetés történik. A vereséget szenvedő diáksportolók vagy csapataik kiesnek, a

győztesek továbbjutnak. Ez a formátum elsősorban a sportban, testmozgásban ügyes, tehetséges tanulók számára jelent bekapcsolódási lehetőséget a diáksportba. Tekintve, hogy a lebonyolítás a Diákolimpia® keretében országos szintig felmenő rendszerű és teljesen lineáris – azaz a versenyek jellemzően a tanév elejével kezdődnek el, és a tanév során, illetve végén fejeződnek be az országos döntőkkel –, ez azt eredményezi, hogy még a versenyzés iránt érdeklődő gyermekek, tanulók tömegeinek is egy újabb tanév kezdetét szükséges megvárni ahhoz, hogy ismét sportolhassanak, mozoghassanak.

Fesztiválok

Fesztiválok alatt a jellemzően állomások alkalmazásával, a gyermekek, tanulók párhuzamos (párban, csoportokban vagy csapatokban való) részvételével, forgószínpad-szerűen megvalósuló eseményszervezési formát értjük. A fesztivál típusú lebonyolítási rend elsősorban az óvodás és az iskolák alsó tagozatán tanuló (az MDSZ foglalkoztatási rendszerében I. és II. korcsoportos) gyermekek számára szervezett, nem kompetitív céllal megvalósuló eseményeken jelenik meg, de a hazai és nemzetközi példák a fesztiválok felsőbb évfolyamciklusokban való térnyerését vetítik előre.

Koncepciónkban kiemelt fontosságúnak tartjuk, hogy a gyermekek életkori előrehaladásával, testi, lelki és értelmi fejlődésével összhangban biztosítsuk számukra a fokozatosságot, ezáltal a biztonságot. Ezt a fogalmi rendszerünkben is igyekszünk lekövetni, így ennek megfelelően a koncepcióban a mozgásfesztiválok jelentik az óvodai környezetben megvalósuló eseményeket, a diáksportfesztiválok pedig az iskolákban megvalósuló programokat. A progressziót, azaz a gyermekek fejlődésének figyelembevételét a fesztiválokon sportszervezési és tartalmi-módszertani megfontolások biztosítják. A kezdetben még az alapvető mozgáskészségeket („fundamental movement skills” – FMS) fejlesztő, az egyes sportállomásokon változatos kiséjátékokat alkalmazó, multisport környezetben zajló programokra fokozatosan építkeznek az összetettebb fesztiválszervezési eljárások. A magasabb évfolyamokon már előtérbe kerülhetnek akár a kifejezetten sportági előkészítést felkarakoló programrészek, a kiséjátékokat egyre inkább kiegészítik az összetettebb, technikai és taktikai elemek gyakorlását biztosító megoldások (például: mérkőzésjátékok), valamint a versenyzést és eredményszámítást alkalmazó lebonyolítási formákra felkészítő, rávezető sportszervezési módszerek. Ez a modell tudatosan, a gyermekek pszichés érésére és motivációjára tekintettel épül fel,

és annak érdekében, hogy potenciálisan minden gyermeket megszólítson, még számos tényezőt kontrollál és befolyásol. Így például a csapatalakítási eljárásokat, a játékokban részt vevők körét és a tanulók részvételi idejét, a versengési szituációkat és – különösen – a gyermekek által elért eredmények számítását, rögzítését, valamint az eredmények értelmezését, kontextusba helyezését (eredményhirdetés, lista- vagy tabellakészítés).

Tornák, kupák, bajnokságok

Ehhez képest szintén rekreációs programelemként jelennek meg a koncepcióban lebonyolítási formaként az elsősorban a helyi-települési vagy (legfeljebb) körzeti szinten szervezhető, akár egyfordulós, akár több héten keresztül zajló, többfordulós, elsősorban iskolai (kollégiumi) szintű vagy iskolák (kollégiumok) közötti diáksportversenyek is, melyeket torna, kupa, vagy bajnokság elnevezéssel illetünk. E rekreációs célú keretek között zajló versenyek lényege, hogy azok nem egy egész tanéven keresztül húzódó eseményként zajlanak, hanem jellemzően jóval rövidebb időszakot ölelnek fel, így akár egy tanév során többször is meghirdethetők, újraindíthatók. Jellemzőjük, hogy – verseny formátumuk ellenére – nem a versenyzés kerül azok középpontjába, hanem a rendszeres mozgás- és sportolási lehetőség biztosítása és a

közösségépítés. E lebonyolítási formák részletes szabályrendszereinek megalkotása, területi szervezési szintjeinek kidolgozása még a jövő feladata.

Kihívások, bemutatók

A tornákon, kupákon, bajnokságokon túlmenően azoknak a helyi (vagy legfeljebb körzeti) szinten szervezett, nem kompetitív diáksporteseményeknek is van létjogosultsága, amelyek részvételőrientált szemlélettel, figyelemfelhívó, népszerűsítő és kampányjelleggel biztosítják egy-egy sportág vagy mozgásforma megismerését, kipróbálását, élményközpontú tanulását. Konceptiókban ezekre a programelemekre bemutatóként vagy kihívásként hivatkozunk.

Diákolimpia[®], Diákolimpia[®] Junior és D060

A Diákolimpia[®] – jelenlegi lebonyolítási formájában – a magyar diáksport legnagyobb hagyományú, a civil szervezeti alapokon nyugvó magyar diáksportmozgalommal egyidős, országos tanulmányi és tehetséggondozó versenynek minősülő iskolai és diáksportversenye (sőt: versenyrendszere). Az iskolarendszer egészében tanévenként meghirdetett, (egyres közvetlen nevezéssel zajló versenyszámok kivételével) minden korcsoportban és sportágban országos szintig felmenő rendszerű, kieséses verseny résztvevői az iskolákban tanuló diákok, akik tanulói jogviszonyuk alapján egy-egy iskola képviselőjében versenyeznek a „Magyarország diákolimpiai bajnoka” címért.

A diáksport megújításának és kiegészítésének egyik meghatározó mozzanata – így jelen koncepcióban is központi téma – a Diákolimpia[®] megújítása (átalakítása-módosítása, kiegészítése, adaptációja) és elhelyezése az iskolai és diáksportesemények új rendszerében. Emiatt koncepciókban a Diákolimpia[®] mint név, mint márka és mint program – annak múltja-jelene és jövője mentén – egy folyamatos jelentéstartalom-átalakuláson megy keresztül. A koncepcióban – a jövőt illetően – a Diákolimpia[®] a múltbeli értékeket megőrző, azokra figyelő, de a grassroots szellemiség mentén egy, az egyenlő esélyeket és a széleskörű tanulói bevonódást hatékonyabban biztosító, a 21. század sporttudományos eredményeit integráló lebonyolítási és szabályrendszerrel működő programmá és márkává válik.

A koncepció – a könnyebb érthetőség, átláthatóság érdekében – a diáksport küszöbön álló módosításához és kibővítéséhez közvetlenül kapcsolódóan az MDSZ meglévő márkamegjelöléseit is igyekszik kontextusba helyezni, sőt, új almárkanévet is bevezet és használ (lásd később: D060, Diákolimpia[®] Junior), melyek kifejezetten orientálni kívánják az olvasót a tervek szerinti igen összetett korcsoportonkénti átalakítás útvesztőiben.

2. A DIÁKSPORT HELYE ÉS SZEREPE

2.1. ELŐZMÉNYEK

Az 1987-ben alakult MDSZ civil szervezet, amelynek meghatározó és elsődleges feladata hosszú éveken, évtizedeken keresztül elsődlegesen az iskolák közötti diáksportversenyek szervezése és működtetése volt. A diáksport területét érintően azonban a 2010-es években jelentős változások álltak be, melyek között külső és belső körülmények is azonosíthatók.

Az iskolarendszerbe megérkező, „digitális bennszülött” Z és Alfa generáció testmozgás iránti érdeklődésének, fogékonyságának drasztikus megváltozását, divatos kifejezéssel az inaktivitási krízist már nem csak a generációkutatók, hanem a szakpolitikusok, sőt a testnevelő tanárok, és a diáksportban dolgozó szakemberek is a saját bőrükön érzik.

A 2009-ben európai uniós hatáskörre vált sportpolitikába – többek között ezért is – szinte pillanatok alatt gyűrűzött be a sport- és egészségügy, valamint a pedagógia és a pszichológia területéről az egészségfejlesztő testmozgás és a grassroots sport koncepciója.

Mindeközben Magyarországon is kormányzati stratégiai területté vált a testnevelés és a sport. Az Országgyűlés a 2010-es kormányzati kurzusváltást követően nagyon gyorsan döntött a mindennapos testnevelés bevezetéséről, a látványcsapatok társasági adókedvezményének és a Kiemelt Sportágfejlesztési Program – szintén dinamikus – elindításának köszönhetően pedig egyre több sportszövetség, sportszervezet fordult a gyermekek, tanulók felé óvodai és iskolai (intézményi) programokat felépítve, mely értelemszerűen új helyzetet teremtett az iskolai sporttevékenységben és a diáksportban is. Ezzel

összefüggésben fel kellett tenni a kérdést, hogy a nevelési-oktatási intézményekben újonnan megjelenő – értelemszerűen sportágorientált – programokhoz képest az MDSZ miként határozza meg diáksportvízióját, céljait, ha úgy tetszik: a maga identitását.

A Szövetségnek mindezt kihívásokkal teli pénzügyi környezetben kellett megtennie: gyökeresen megváltozott ugyanis a tanügyigazgatási rendszer, és ezáltal teljesen új alapokra helyeződött a korábbi finanszírozási struktúra. A kötött felhasználású diáksport-normatívát még 2009-ben eltörölte az akkori kormányzat, az új köznevelési törvény megalkotásával pedig megszűntek a települési önkormányzatok fenntartói feladatai, és helyette létrejött az állami intézményfenntartói rendszer. Az új szisztémában a diáksportversenyeken való részvétellel összefüggő, fenntartóknál jelentkező költségek (pl. utazás, étkezés) viselésének kérdésében az érintetteknek ezért nagyon gyorsan meg kellett állapodniuk, és egy valid költségigazolási rendet kellett kialakítaniuk.

2012 – fordulópont az MDSZ működésében

2012-ben az MDSZ-ben megvalósult tisztújítás középpontjába a fenti körülményekből fakadóan a **változás képessége** és az **alkalmazkodás szükségessége** került. Az MDSZ az előre menekülés és a kezdeményező fellépés programjával kezdett neki a diáksport átalakításának. Az akkor 25 éves múltra visszatekintő szervezet gyakorlatilag egy **teljesen új alapszabályt alkotott**, és **újradefiniálta a diáksport tartalmát és dimenzióit**. Illeszkedve az Európai Bizottság 2011-es, magyar európai uniós elnökség alatt elfogadott közleményének⁸ logikájához, a maga területén is új dimenziókkal egészítette ki a megörökölt, ha-

⁸ [https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2011\)0012_/com_com\(2011\)0012_hu.pdf](https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2011)0012_/com_com(2011)0012_hu.pdf)

gyománnyosan a tehetséggondozásra, diáksportversenyekre és ekként a Diákolimpiára, mint programra fókuszáló diáksportot, melyek azóta együttesen jelentik a „**diáksport dimenzióit**”.

A versenyekben manifesztálódó tehetséggondozás mellett megjelenő egyik új dimenzió az **iskolai testnevelés** integrációját célozza, amely azért vált a diáksport szempontjából kiemelt feladattá, mert a mindennapos testnevelést bevezető új szabályozásban az iskolák lehetőséget kaptak arra, hogy akár iskolai sportköri foglalkozások keretében is megszervezhessék a mindennapos testneveléssel összefüggő feladatokat, és azok keretei között váltsák ki – legfeljebb heti két alkalommal – a műveltségterületi oktatást. Ez az oktatásszervezési lehetőség egyrészt kissé (vagy talán nagyon is jelentősen) zárójelbe tette az iskolai sportkörök hagyományos, diáksportot támogató funkcióját, mely a sportban ügyes, te-

hetséges gyermekek, tanulók gyakorlását, versenyekre való felkészítését jelentette és jelenti. Mindezen túl, az MDSZ határozott vízióval és ambícióval rendelkezett a minőségi iskolai testnevelés megalapozása kapcsán is, és részt kívánt venni a testnevelés mindennaposá tételével bekövetkezett mennyiségi növekedés tartalmi és oktatásmódszertani továbbfejlesztésében (lásd a TESIM-kiadványokat⁹) és azok tehetséggondozási célokkal való összehangolásában is (lásd: T.E.S.I. 2020 stratégia), valamint az így elért eredmények nyomán követésében (NETFIT[®] program).

Az MDSZ új alapszabálya a diáksport harmadik dimenziójaként a rendszeres – szabadidős jellegű – **iskolai fizikai aktivitást, testmozgást** határozta meg, amely a diákok nem formális és informális tanulási környezetben zajló, egész életen át tartó testmozgásra ösztönzését, az

⁹ <https://shop.mdsz.hu/>

egészségfejlesztő testmozgás és az egészséges életmód, életvezetés népszerűsítését szolgálja.

Az MDSZ szakértői és vezetői e dimenzió nevezéktanát illetően, annak körbeírásakor is nehezen tudták leküzdeni azt a körülményt, hogy Magyarországon a „szabadidősport” a közkeletű kifejezés akkor, amikor a rendszeres fizikai aktivitást és sportot szeretnénk körülhatárolni. E dimenzió kapcsán is rá kell mutatnunk azonban, hogy az a gyermekek, tanulók testmozgása kapcsán is jelentősen túlmutat a szabadidőben végzett tevékenységeken. Befolyásolni kíván tehát minden, a mindennapi rutinban, napirendben megjelenő, fizikailag aktív formában is megvalósítható aktivitást (különösen: közlekedés, óráközi szünetek és játékidő).

A 2012 után következő közel 10 évben az MDSZ a fenti dimenziók mentén szervezte kutatási, fejlesztési és innovációs tevékenységét, melynek köszönhetően jelentősen diverzifikálódott a szervezet tevékenysége, ezáltal a programfinanszírozási lehetőségei is.

Az MDSZ meghatározó szereplővé vált az iskolai testnevelés módszertani támogatásában, piacvezető lett a gyakorló tanítók, testnevelő tanárok és diáksportszakemberek pedagógus-továbbképzése terén, törvényben kijelölt szereplőként pedig ma már közfeladatot lát el a fittségfejlesztés és -mérés területén. A Szövetség ezeken a területeken mára európai, nemzetközi viszonylatban is jól ismert szereplővé vált, nemzetközi és európai ernyőszervezetekben vállalt tagságot, sőt: aktív, irányító szerepet (International Sport and Culture Association – ISCA, European Physical Education Association – EUPEA), továbbá számos nemzetközi együttműködésben (pl. The Cooper Institute) és projektben valósította

és valósítja meg fejlesztési elképzeléseit. Mindemellett továbbra is aktívan támogatta és támogatja ma is a magyar iskolások részvételét a diáksport ISF (International School Sport Federation) által meghirdetett nemzetközi világbajnokságain és a Gymnasiadén, sőt számos világvetély megrendezését nyerte el és sikeresen valósította meg (2016 – mezei futás iskolai világbajnokság, 2017 – úszás iskolai világbajnokság, 2019 – Combat Games / küzdősport iskolai világbajnokság).

Az elmúlt években óvatosan emelkedő állami támogatásokat kiegészítve az Európai Unió strukturális alapjaiból társfinanszírozott hazai operatív programokban (TÁMOP, EFOP), valamint a közvetlen közösségi finanszírozású ERASMUS+ program sport fejezetében megvalósuló projektek segítségével a szervezet szakmai tevékenységének finanszírozása is stabilizálódott.

Ennél is fontosabb azonban, hogy az MDSZ ez idő alatt a magyar iskolák és testnevelést tanító pedagógusok nagyon meghatározó hányadát szolgáltatta meg, akik a szakmai megújulás mellett nyitottá is váltak arra, hogy a 21. századi tudományosan megalapozott pedagógiai, pszichológiai és sportszakmai trendeknek megfelelő testnevelési és sportprogramokat valósítsanak meg a Z és Alfa generációs gyerekeknek.

Az MDSZ ezért úgy döntött, hogy a kutatás-fejlesztési és innovációs, valamint módszertani fejlesztések által dominált időszakát 2021/2022 fordulójával lezárja (de legalábbis csökkenti azok intenzitását), és az intézményi adaptáció, implementáció korszakába lép át. A már említett, országosan egységes, egészségközpontú NETFIT® fittségmérési rendszer hét-nyolc év működés után készen áll arra, hogy beteljesítse

HELP filozófiáját, és bizonyítsa, hogy az egészség (Health) mindenki számára (Everyone) élethosszig (Lifetime) elérhető és személyes (Personal). Eljött az idő, hogy a program betöltse eredeti funkcióit, azaz: intervenciót támogató eszköz legyen iskolai szinten, és a differenciálást megalapozó kezdeményezéssé váljon a tanulók egyéni fittség-fejlesztésében.

Az MDSZ által 2012–2021 között megvalósított, korszerű tartalmakat feldolgozó, 11 db testnevelés és sport témájú pedagógus-továbbképzésen kiállított mintegy 30 000 tanúsítvány, az azokon részt vett több tízezer pedagógus, a hazai iskolákban megvalósult rengeteg pilot program (például a TE IS program, a Klaszter program, a diáksport-fesztiválok), a ma már rendszeressé vált kampányok (mint amilyen a Magyar Diáksport Napjából kinőtt, ma már több mint 40 országban megvalósuló European School Sport Day) megalapozták ezt a változást. Ezeket a programokat a Szövetség nem l'art pour l'art jelleggel építette fel, próbálta ki és valósította meg az elmúlt években, hanem egy szisztematikus építkezés részeként azzal a céllal, hogy minél több iskola és pedagógus találkozzon az új megközelítésekkel, kezdeményezésekkel, mely segíti őket a mindennapi kihívások megoldásában.

Ugyanennek az építkezésnek a részei az elmúlt nyolc év jogalkotási eredményei is, így az, hogy a tanulók országos fizikai állapot felmérésével (NETFIT®) kapcsolatos keretszabályokat és az MDSZ ezzel összefüggő működtetői feladatait az Országgyűlés a köznevelési törvény szintjén szabályozta, hogy a Diákolimpiát a köznevelésért felelős miniszter hivatalosan is országos tanulmányi és tehetséggondozó versenyként ismerte el – amely a Kormány döntése alapján ráadásul a felsőoktatási felvételi eljárás során többletpontra

is jogosít –, vagy hogy a Magyar Diáksport Napja lett az első és máig az egyetlen hivatalos témanap a tanév rendjéről szóló rendelet(ek)ben. Ezek a jogalkotási eredmények egyrészt fenntarthatóságot, kiszámíthatóságot biztosítanak az elmúlt évek fejlesztései kapcsán, másrészt megalapozzák a következő évek, évtizedek célkitűzéseit, programját is.

A figyelmes olvasó a fenti előzményekből kiolvashatja, hogy az elmúlt évtized fejlesztéseiben az iskolai sporttevékenység és diáksport területén nem az innovációs ambíciók domináltak. Kezdetben jóval inkább az értékmentés, majd a későbbiekben a folyamatos alkalmazkodás képességének kialakítása és a stabilitás megteremtése állt a diáksportvezetők tevékenységének középpontjában. Az MDSZ mindazonáltal nagyon sokat tett már az elmúlt években is azért, hogy örökségét – és itt elsősorban a Diákolimpia® programjára gondolunk – ne csupán ápolja, hanem (bár még változatlan formátum és lebonyolítási rend mellett) lehetőségeihez képest emelje is annak presztízsét, és javítsa minőségét. Ma már talán kijelenthető, hogy védnökeink, partnereink elégedettségét is elnyeri a program időközben felépített formája és tartalma. A minőség garantálását, egységesítését, ezáltal a márka fejlesztését szolgálta többek között a Diákolimpia® elnevezés és a színes ábrás megjelölés védjegyzése a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalánál. Ezen túl a kezdetben merőben újak és formabontónak számító védjegylicencia-szerződések alkalmazása is ide kapcsolódik, mely az MDSZ saját szervezésű eseményeinek minőségi célkitűzéseiből kiindulva ma már évről évre transzparensten határozza meg a sportági szövetségek számára a Diákolimpia® néven meghirdetni és megrendezni tervezett eseménynek peremfeltételeit (például a részt vevő iskolák és tanulók száma, események arculati elvárásai, minősé-

gellenőrzése az MDSZ által). Nem megkerülhető viszont megemlíteni jelen ponton az egyik leg-súlyosabb dilemmát sem, amely egyúttal a Diák-olimpia® egyik legjelentősebb értékéből fakad: a versenyrendszer ugyanis jelenlegi formájában is a legtöbb iskolát és a legtöbb tanulót megszólító, azaz a **legnagyobb országos tanulmányi verseny**, így mérete, volumene – különösen a köznevelési intézményfenntartói rendszer szereplőivel való együttműködés keretei között – már az elmúlt években is számos, elsősorban pénzügyi, gazdasági jellegű kihívást hozott a felszínre. Joggal merülhet fel tehát a kérdés, hogy jelen koncepció a gazdasági szükségszerűségeket mennyire tartja orientáló tényezőnek a jövő lehetőségeinek, útvo-nalainak kijelölése során (hiszen ezeket a szem-pontokat figyelmen kívül hagyni természetesen nem lehet).

Az MDSZ válasza erre egyértelmű: lehetséges és szükséges is a pénzügyi fenntarthatóságot szem

előtt tartóan koncepciót alkotni, de ez nem jelent-heti azt, hogy a gazdasági szükségszerűségek felülírják a pedagógiai, pszichológiai, sportszak-mai minőségi fejlődés szempontjait. Az MDSZ ezért **kifejezetten gyermek- és tanulóközpontú tervezési dokumentum kidolgozása mellett dön-tött** azzal, hogy az eseményrendszer kereteinek kialakítása, a lebonyolítás módszereinek, a sport-szervezési-területi szintek és a motivációs eszkö-zök megválasztása során mindvégig szem előtt tartja a felmerülő ötletek, majd döntések finan-szírozhatóságát. Magyarán: nem állítjuk azt, hogy a célunk elérése (nagyságrendileg több gyermek, tanuló megszólítása újszerű iskolai sporttevé-kenységen és diáksponton keresztül) pénzügyi ér-telemben ne kerülne legalább annyiba vagy többbe, mint a jelenlegi formátum és rendszer finanszíro-zása. Hisszük ugyanakkor, hogy ma már akár az államháztartáson belüli, akár az államháztartá-son kívüli szereplők, támogatók számára is vilá-gos (különösen a Covid-19 új koronavírus-járvány

hatásait szem előtt tartva), hogy a jövő generációi egészséges életvezetési kompetenciáinak kialakítása meghatározó részben a nevelési-oktatási intézmények és a pedagógusok kezében van, ezért ezeket a programokat egyre nagyobb arányban szükséges finanszírozni a hazai forrásokból is, különösen a kevésbé fejlett régiókban, kedvezményezett járásokban, településeken, ahol a fizikai inaktivitás nemzetgazdasági terhei a legfrissebb kutatások szerint továbbra is jelentősek.¹⁰

A közel- és a távolabbi jövő tekintetében tehát ahhoz, hogy az iskolai sporttevékenységben és a diáksport formátumában, lebonyolítási szisztémájában is megvalósítható legyen a változás, több előfeltételnek is teljesülnie kell.

A fentebb írtak alapján az MDSZ számára egyértelmű, hogy a kiindulópont nem lehet más, mint a gyermekeknek, tanulóknak élményt jelentő, az életkori és egyéb sajátosságaikhoz igazodó, progresszív, pszichológiailag és pedagógiailag adekvát módon felépített, belső motivációs bázist erősítő, korcsoportonként egymásra építkező, fokozatos- ságot mutató program megalkotása.

A magyar iskolarendszerben jelenleg mintegy 1,2 millió diák tanul, így olyan megközelítésre van szükség, amely továbbra is megszólítja azokat, akik a sportban ügyesek, tehetségesek, de azokat is, akik egyáltalán nem mutatnak érdeklődést a testmozgás, a sport iránt. Jelen koncepció alkotói úgy vélik, az elmúlt évtized fejlesztéseinek alapján az MDSZ munkaszervezetében és hálózatában felhalmozódott a tudás egy ilyen program felépítéséhez.

Másrészt, a testnevelők számára érzelmileg és szakmailag is elfogadható, meggyőző, motiváló

programot szükséges létrehozni. A pedagógusoknak az új programban is meg kell találniuk az önkifejeződésüket, identitásukat, azonosulniuk kell annak filozófiájával.

Korábban már utaltunk arra, hogy hisszük, az elmúlt évek testnevelésre fókuszáló módszertani fejlesztései és továbbképzései lerakták a továbblépés alapjait. Az elmúlt 35 évben a felmenő rendszerű kieséses versenyzés formájában megvalósuló iskolai sporttevékenység és diáksport ugyanakkor mára értelemszerűen szinte már feltétlen reflexeket, rutinokat alakított ki a magyar iskolarendszer egészében. Ma még a pedagógusok külső megítélése, de önértékelése, önképe is hangsúlyosan kötődik az eredményesség attribútumaihoz, leginkább külső motivációs elemeihez: az elért helyezésekhez, a megnyert érmekhez, elismerésekhez. Ehhez képest a programnak az intézményvezetők és a diáksportban dolgozó pedagógusok fejével kell gondolkodnia, és a 21. századi sporttudományból, pedagógiából, pszichológiából építkező, gyermekközpontú grassroots sport elemeket annak figyelembevételével szükséges beépítenie, hogy az ne – de legalábbis csak az elviselhető mértékig – indukáljon bennük félelmeket, szorongást. Jelen koncepció is azzal a céllal készül, hogy ne kész tények elé állítsa az érdekelteket, hanem a diáksport megújításának, kiegészítésének lehetőségeit, alternatíváit és kitörési pontjait mutassa be az érintetteknek és az érdeklődőknek.

A változás, a változtatás megvalósítása ugyanis ezen a területen is hosszú, de legalábbis középtávú folyamat lesz. Számításaink szerint közel ugyanannyi időt vesz majd igénybe, mint az elmúlt 8-10 év kutatás-fejlesztési szakasza. Terveink szerint az előttünk álló 7-8 évben már nem csu-

¹⁰ Ács és mtsai., 2018, <https://mozogj.ndhsz.hu/wp-content/uploads/2020/02/FizikailnaktivitasNemzetgazdTerhei.pdf>

pán a lehetőség lesz adott arra, hogy fokozatosan kipróbáljuk, megjelenítsük az újdonságokat az intézményi sporttevékenység és a diáksport évről évre kínálatként megjelenő eseményláncolatában, hanem ez elkerülhetlenné, szükségszerűvé is válik. Ezen idő alatt természetesen minden esetben lehetőség nyílhat és nyílik majd a korrekcióra, a pontosításra, szélsőséges esetben a kezdeti közös döntések megváltoztatására. Ezen túlmenően az MDSZ tudatos, előre megtervezett kommunikáció formájában is támogatni kívánja az iskolarendszerhez kapcsolódó összes szereplő, így különösen a diáksportszövetség tagságának, az intézményi szereplőknek (intézményvezetők, pedagógusok), a szülőknek, a politikumnak és a köznevelési intézmények fenntartóinak, valamint a szélesebb értelemben vett nyilvánosságnak a szemléletformálását, érzékenyítését.

A diáksport megújítása, kiegészítése mindeközben bizonyosan új irányítási, szervezési és menedzsmentstruktúra felépítését és módszerek alkalmazását is szükségessé teszi, indukálja. A diáksport szövetségi szervezetrendszerében egy olyan széles körű, területi szakemberhálózatot szükséges kialakítani, amelynek tagjai szolgáltatásként fogják fel az ellátandó feladatokat, és szolgáltatóként tekintenek önmagukra. A hálózatot mindezeket túl fenntartható formában, úgy szükséges működtetni, hogy az hangsúlyosan tudja támogatni különösen a kedvezőtlen fittségi mutatókkal rendelkező iskolákat, és népszerűsíteni tudja az új játék-, élmény- és egészségközpontú programokat azon intézmények körében, amelyek az elmúlt időszakban nem mutattak érdeklődést a versenyközpontú diáksport iránt.

Végül, az új diáksportprogram identitását a sportági szövetségek, országos sportági szakszövetségek által megvalósított intézményi és utánpótlás-nevelési programokhoz képest is ki kell jelölni, meg kell határozni. Ahogyan arra korábban utaltunk, különösen az elmúlt évtizedben a sport stratégiai ágazattá vált, és ennek folyamányaként számos sportszövetség és sportszervezet jelent meg kezdeményezéseivel az iskolákban, sőt: az óvodákban is. Az MDSZ mint a diáksport stratégiai irányításáért felelős civil szervezet értelemszerűen örömmel támogat minden olyan jelenlegi és jövőbeli programot, amelyek – hasonlóan e koncepció filozófiájához – a gyermekek, fiatalok érzelmi fejlődéséhez, nemi és biológiai éréséhez illeszkedő, adekvát tartalmakat közvetítenek. Ugyanakkor nem megkerülhető, hogy az MDSZ e koncepció megalkotásával is párbeszédet kíván kezdeményezni az utánpótlássport, különösen a korai tehetségfelfedezést, tehetségkiválasztást ösztönző programok rendszertani helyéről, módszereiről, tartalmáról és bizonyos esetben azok létjogosultságáról is (különösen: óvodák és az iskolák alsó tagozata), valamint azok egészségfejlesztő testmozgáshoz, testneveléshez, iskolai sporttevékenységhez és diáksporthoz fűződő viszonyáról.

Az MDSZ célja ebben a tekintetben egy **olyan minőségirányítási rendszer és együttműködés kialakítása** az érintettekkel, mely garantálja, hogy a gyermekek, tanulók és a szülők mind az iskolákban, mind a sportszervezetekben azonos, de legalábbis hasonló szemléletű, egészség- és személyiségközpontú, valamint egymásra tekintettel fokozatosan építkező, és egymást kiegészítő, komplementer programokkal találkozzanak.

2.2. ALAPVETŐ CÉLOK, FUNKCIÓK, SZÍNTEREK

Az intézményi sporttevékenység és a diáksport alapvető céljai – hasonlóan a testneveléshez – szorosan kapcsolódnak a felnövekvő nemzedékek nevelésének, oktatásának és személyiségfejlesztésének általános céljaihoz. Ebben kiemelt szerep jut az egészségtudatos, jövőorientált, mozgásban gazdag életvezetés kialakításának, az ahhoz kapcsolódó kompetenciák (ismeretek, készségek, attitűdök) elsajátításának és folyamatos, egész életen át tartó fejlesztésének.

Az egészségtudatos, mozgásban gazdag életvezetés a gyermekek és felnőttek számára is alapvető jelentőségű. E magatartásforma kialakulásának fontossága független attól, hogy valaki versenysportolóvá válik, vagy rekreációs céllal végez testmozgást, illetve vesz részt különböző sporttevékenységekben.

Az elmúlt 35 év testnevelése és diáksportja ugyanakkor rámutat arra, hogy a 21. században már nem elodázható, hogy a személyiség- és egészségközpontúság váljon a testnevelés és azon túlmenően a komplex felfogásban megvalósuló intézményi mozgás- és sportprogramok – közte a diáksport – központi elemévé.

A magyar lakosság legfrissebb mortalitási és morbiditási mutatói, de akár a Covid-19 új koronavírus-járvány adatai is rámutatnak: az egészségtelen életvezetésből, az egyre szélesebb körben terjedő ülő életmódból és fizikai inaktivitásból fakadó krónikus, nem fertőző betegségek elképesztő betegségterhet és kockázatot jelentenek makrogazdasági értelemben is (például: betegszabadságok száma, táppénzes napok száma, gyógyszerfinanszírozási költségek, aktivitás a

munkaerőpiacon, foglalkoztatás, születéskor várható élettartam, egészségben várható életevek száma).

Az előző mutatók részletes bemutatására koncepciókban nem térünk ki, ellenben nagyon fontosnak tartjuk, hogy az elmúlt 8 év fejlesztései közül a Nemzeti Egyéges Tanulói Fittségi Teszt (NETFIT®) mérési eredményei segítségével röviden bemutassuk a magyar diákok fizikai fittségi állapotváltozásának jellemzőit.

A NETFIT® a 2014/2015. tanévtől kezdődően teszi lehetővé a diákok egészségközpontú fittségi állapotában bekövetkező változások nyomon követését helyi és országos szinten egyaránt. Elemzéseink alapján szeretnénk kiemelni néhány eredményt, amelyek rámutatnak egyrészt arra, hogy a mindennapos tanórai testnevelésnek milyen hatása van a fizikai fittségi állapotra, másrészt, hogy az életkor előrehaladtával milyen mértékben romlik a fittségi állapot.

Az MDSZ mindennapos testnevelés hatásait vizsgáló elemzése¹¹ egyértelműen igazolta, hogy a bevezetett többlet-testnevelésórák, azaz a heti plusz 90 perc pedagógiailag irányított mozgásos tevékenység jelentős pozitív hatást gyakorolt a tanulók fizikai állapotára. A legjelentősebb, pozitív irányú elmozdulás (a nyolcadik évfolyamos fiúk esetében 8,6%-os, a lány tanulóknál 12,5%-os növekedés az egészségzónába kerültek arányában) az ingafutás teszt által vizsgált állóképességi mutatóban látszódott. Ez azt jelenti, hogy a mindennapos testnevelés bevezetésének hatására lényegesen több diák tudott egészségzónában teljesíteni, azaz elérte az egészséghez szükséges minimális teljesítményszintet. A testösszetétel értékeinek kivételével gyakorlatilag

¹¹ Kaj és mtsai. (2021), https://www.netfit.eu/public/show_file.php?id=95

minden fitsségi összetevőben kimutatható pozitív hatásról tanúskodnak az eredmények.

Igazolva látjuk, hogy a tudatosan és rendszeresen, pedagógiailag szabályozott testmozgás jelentős népegészségügyi tényező, amely megállapítás az iskolai testnevelésen túlmutatóan a diáksportra is érvényes.

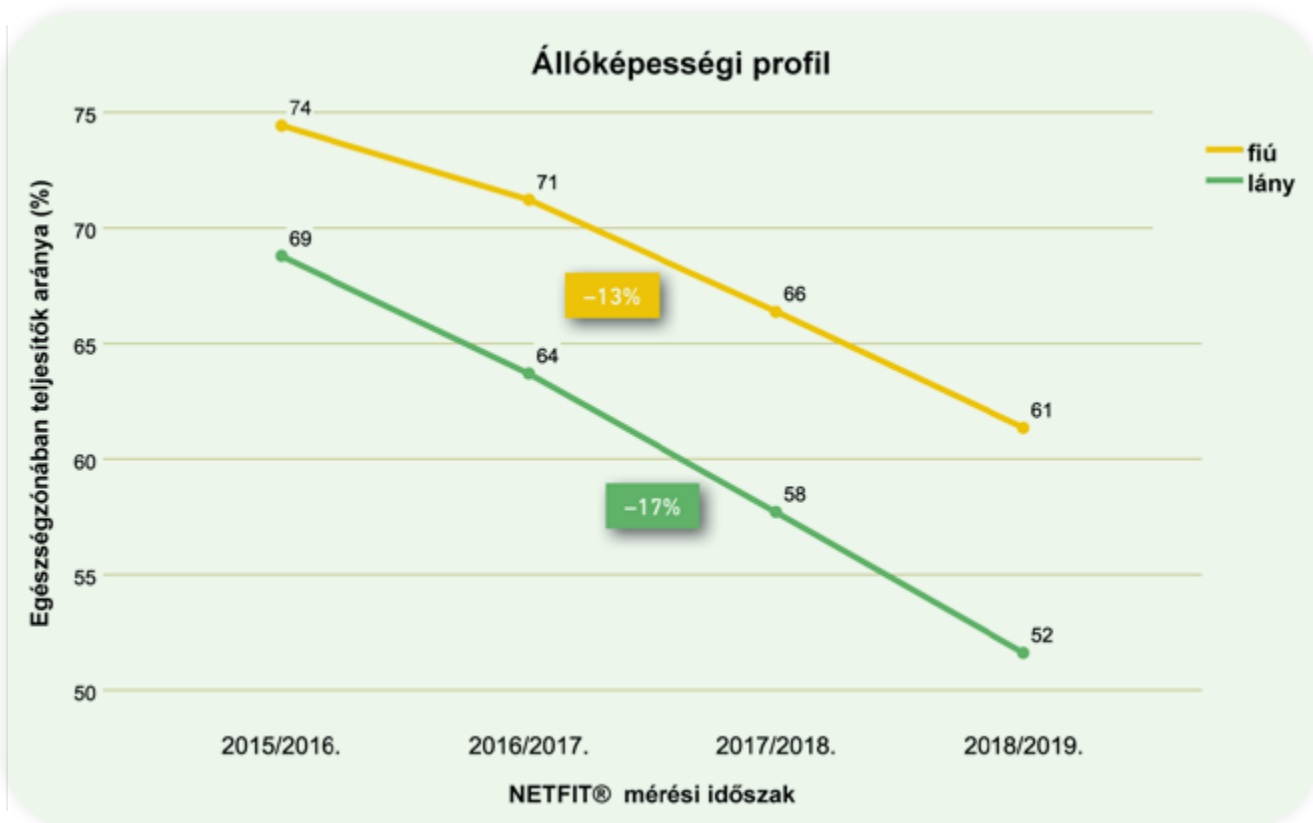
Az elemzéseink azonban egy komoly problémára is rámutattak. A magyar gyerekek állóképessége 10 éves kortól kezdődően évről évre romlik. A romlás mértékét mutatja a 2. ábra, amely szerint a fiúk esetében 74%-ról 61%-ra, a lányok esetében pedig 69%-ról 52%-ra esett vissza az egészségzónában teljesítők aránya a vizsgált 4 éves időintervallumban.

Meg kell ugyanakkor jegyeznünk, hogy a vázizomzat fitssége esetében stagnálás vagy pozitív tendencia látszik.

Az előbbieken bemutatott néhány adat alátámasztja, hogy a mindennapos testnevelés mint intézkedés már önmagában pozitív hatást gyakorol a tanulók fitsségére, de nem képes teljeskörűen megoldani a rendszerszintű problémákat, így a diáksport megújítása és (egészségközpontú) kiegészítése elengedhetetlen a fent kiemelt népegészségügyi adatok további javításában.

A diáksport alapvető célja hozzájárulni az élet-hosszig tartó, rendszeres testmozgáshoz, teszteléshez és sportoláshoz kapcsolódó magatartásformákhoz és szokásrendszerhez, amelyet az intézményi mozgás- és sporttevékenység, valamint a diáksport színterei, pedagógiai hatásrendszere és szociális környezete biztosít.

Természetesen a fenti érvelés nem jelenti azt, hogy az MDSZ és jelen koncepció alkotói ne lennének tisztában azzal, hogy a **diáksportnak közvetlenül tehetségfelfedezést, -kiválasztást és**

2. ábra: Az állóképességi profil mérési eredményeinek nemenkénti alakulása a 2015/2016–2018/2019. tanév időszakában

-gondozást, közvetve pedig utánpótlássportot és versenysportot segítő funkciója is van. Az iskolákban működő délutáni sporttevékenységek, az iskolák közötti sportversenyek és akár szabadidős mozgásprogramok egyaránt pótolhatatlan színteret biztosítanak a sportolást (meg)szerető, sportolni vágyó vagy éppen a magas szintű sporteredményeket elérni szándékozó diákok fejlődése számára.

Sajnálatos módon a számok azonban azt mutatják, hogy az elmúlt évek és a diáksport jelenlegi programjai ebben a tekintetben nem inkluzívak, azaz nem szólítják meg azokat a gyermekeket, tanulókat, akiktől a testmozgás és a sport ilyen vagy olyan okok miatt távol áll. Ennek a hátterében az állhat, hogy egyszerűen még nem telt el elég idő: a testnevelésben és a diáksportban valójában az elmúlt évtized fejleményei (a Z és az Alfa generáció megjelenése) irányították rá a figyelmet arra, hogy a pedagógiai és a sportszakmai keretrendszert át kell formálni, középpontba helyezve a már említett személyiség- és egészségfejlesztést. Erre a kihívásra értelemszerűen a felsőoktatási képzések is lassan reagáltak, ahogyan a pedagógus-továbbképzés rendszere is (ez utóbbi kapcsán kísérelte meg betölteni az MDSZ az űrt az elmúlt 8 évben). Szintén az időfaktor merül fel abban a tekintetben, hogy a mozgásformák és a sportágak köre, amit az intézmények és a diáksport kínál a diákoknak, milyen gyorsan tudja lekövetni a – részben a média, részben az üzleti szféra, részben pedig a technológia fejlődése által diktált – elképesztő tempójú változást. (Nap mint nap születnek például új sporttevékenységek, izgalmas, innovatív sportágak, alakulnak át radikálisan hagyományos sportágak szakágai, vagy éppen módosul az olimpiai játékok műsora.)

A rendszeres testmozgás és sport szempontjából a legnagyobb gyermeklétszámot tehát az óvodák és az iskolák képesek elérni. Az óvodai mozgásos tevékenységrendszerben és az iskolai testnevelésben, mint kötelező, nevelési alapprogrammal és tantervvel alátámasztott struktúrák és elvárások szerint szervezett tevékenységrendszeren kívül az intézményi mozgásprogramok és sporttevékenység, valamint a diáksport biztosítják a legszélesebb lehetőséget arra, hogy a gyermekek, tanulók megszeressék a rendszeres testmozgást, a sportolást, és nap mint nap igényeljék is azt. E két szintéternél jóval kisebb arányú kapacitásokkal rendelkezik az utánpótlássport, ahonnan egyre redukáltabb számban jutnak el fiatalok a versenysportig és különösen az élsportig.

Ennek egyik oka, hogy a diáksport és a sportági szövetségek, országos sportági szakszövetségek programjainak célrendszere jelentősen különbözik az óvodai- és az iskolai testneveléstől. Azok hagyományos értelemben vett sport- és sportág-specifikussága ugyanis önmagában hordoz egyfajta limitációt is, melyben számos, mára megkerülhetetlenné vált pedagógiai és pszichológiai érv és elv szenved hátrányt, amilyen például az érzelmileg biztonságos óvoda-iskola átmenet biztosítása, az egyenlő esélyű hozzáférés megteremtése a sportoláshoz (inklúzió, differenciálás) vagy éppen az illeszkedés az aktuális évfolyamciklusra meghatározott, életkori és biológiai-rés-specifikus testneveléstantervi tartalmakhoz, azok fokozatosságához, előrehaladásához.

Jelen koncepció a diáksportban épp ennek az orvoslására, egyensúlyba hozására törekszik, felismerve, hogy az intézményi sporttevékenységnek és a diáksportnak a sportban ügyes tehetséges gyermekek, tanulók tehetséggondozása mellett a teljes gyermek és tanulói populációt kell céloz-

nia, kiegészítve, színesítve az óvodai és az iskolai mozgásos tevékenységrendszerét.

A koncepció és az az alapján kialakított hazai diáksportprogram ekként inspirációként is szolgálni kíván a sportági szövetségek számára. E szövetségek programjai ugyanis értelemszerűen a sportághoz való kapcsolódás, kötődés (sőt: elköteleződés) mielőbbi kialakítását célozzák tehetségfelfedezést és -gondozást célzó intézményi, egyesületi, valamint utánpótlássport-programjaikkal, és az adott sportág, szakág specifikus tartalmait felhasználva irányítják rá – reményeink szerint a jövőben egyre inkább – a fiatalok figyelmét az egész életen át tartó testmozgás, sportolás szükségességére.

A hosszú távú sportolófejlesztési programok következetes véghezvitele ugyanakkor ma még esetleges ezekben a programokban. Kínálatuk, filozófiájuk, szemléletük számos esetben ugyanis még nem mutat stabilitást, tartós elköteleződést hazánkban: az alkalmazott megközelítésekben sokszor jellemző egyfajta kapkodás, megbicsaklás, bizonytalanság, hiányzik a fenntarthatóságot, a vezetői elköteleződést sugalló program- és finanszírozási környezet, melyben a legtöbbször a grassroots sport koncepció játék- és élményközpontúsága, fokozatossága, hosszútávúsága szenved csorbát. Ezek a sportági

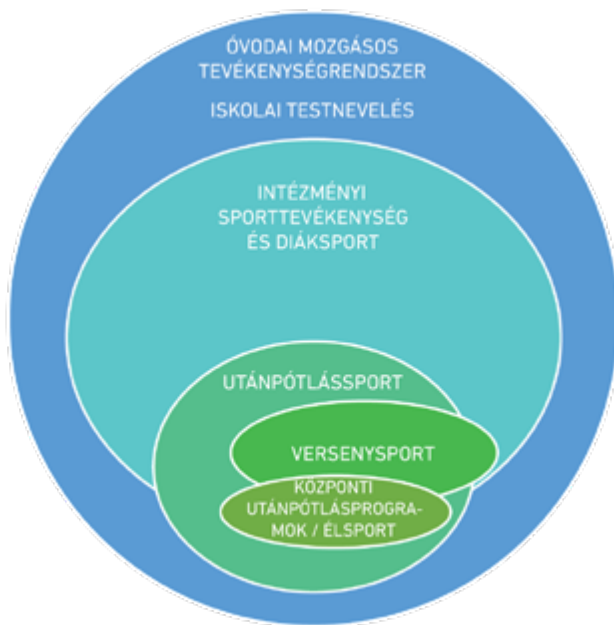
programok még nagyon ritkán támogatják tartósan az alapvető mozgáskészségek fejlesztésének multisporton nyugvó megalapozását, épp ellenkezőleg: sajnos túlságosan korán igyekeznek sportági kiválasztási szempontokat szolgáló tartalmakat, lebonyolítási formákat bevezetni és alkalmazni az iskolai és sokszor már az óvodai környezetben is. Ezáltal gyakran feszül ellentét az óvodai és iskolai testnevelésben megvalósítandó egészség- és személyiségfejlesztési célok, valamint a sportági programok céljai között. Röviden: pedagógiai értelemben más történik az óvodákban és az iskolákban, és valami egészen más az egyesületekben, klubokban, melyen mindenképpen változtatni kell. Meg kell említenünk azt is, hogy mindezt teljesen más képességgel rendelkező szakemberek végzik: az intézményekben az óvodapedagógusok, a tanítók és a testnevelő tanárok, a sportszervezetekben pedig – persze nem minden esetben – akár felsőfokú (különösen: pedagógus) képességgel nem rendelkező közreműködők is, mely e programok egyik komoly gyengesége és veszélye is.

Végül, a sportági programok hálózati felépítése értelemszerűen szintén teljesen más alapokon nyugszik, mint a diáksporté. A sportszervezetek értelemszerűen nincsenek ott minden településen, de ha még egy-egy sportági szövetségnek intenzív is a horizontális és vertikális területi le-

fedettsége (itt különösen a nemrégiben elindult akadémiai, műhelyegyesületi rendszerekre gondolunk), az már csak a humánerőforrás- (sportszakember-) ellátottság miatt sem lehet teljes körű, azaz nem ér el minden magyar gyermeket, és nem célja az sem, hogy figyelembe vegye a területi felzárkóztatási (konvergencia-) célokat, valamint a köznevelés egészség- és fittségfejlesztési szempontjait – ellentétben a diáksporttal.

A fent hivatkozott szinterek jelenleg tapasztalható hozzávetőleges volumenkülönbségeit és összefüggéseit mutatja a 3. ábra.

3. ábra: A fiatalok sporttevékenységének alapvető szinterei

Az ábrán azt kívántuk bemutatni, hogy míg az óvodai testmozgás és a – mindennapos – iskolai testnevelés elvben minden gyermek, tanuló számára elérhető, addig az intézményi sporttevékenységbe és a diáksportba már jóval kevesebben kapcsolódnak be, mely utóbbi felismerés alapján készült el ez a változtatás lehetőségeit bemutató koncepció is. A sportági intézményi, egyesületi és utánpótlássport-programok (ideértve az akadémiai programokat is) mint iskolán kívüli szinterek még ennél is jóval kevesebb fi-

atalt képesek foglalkoztatni, aminek sok esetben azok városközpontúsága az oka: a kisebb településekre, falvakba e programok nem, vagy csupán eseti jelleggel érnek el. Számos nagyobb településen, városban azonban épp a sportszervezeti programok jelentik a fiataloknak (és szüleiknek) a vonzerőt, és bírnak nagyobb márkaértékkel, már csak megjelenésük, finanszírozási lehetőségeik okán is. Ennek megfelelően vannak olyan fiatalok, akik csak a diáksportban, mások csak az utánpótlássportban vesznek részt, sok iskolás azonban mindkét szintéren érintett, hiszen az utánpótlás-versenyeken induló tanulókat iskolájuk képviselőjében, leginkább a Diákolimpia® kieséses versenyrendszerében, ritkábban egyéb szabadidős mozgásprogramokban is foglalkoztatják.

A versenyport, illetve a központi utánpótlás-nevelési programok, valamint az élsport a kimagasló eredményekkel és tulajdonságokkal rendelkező utánpótláskorú fiatalokat szolgáltató meg, és egy-egy, a korai tehetségfelfedezés szempontjai mentén determinált sportág kivételével (például: torna) leginkább a középiskolás korosztályt érinti, amely a fiatalok kisebb arányát jelenti.

A fentiek mentén jelen koncepció készítői szerint a diáksport – az intézményekben szervezett mozgásos tevékenységgel és testneveléssel karöltve – hozzájárul:

- a széles körű mozgás- és sportműveltség kialakításához,
- az egészségfejlesztő testmozgás és a grassroots sport koncepciói mentén az egészség- és személyiségfejlesztéshez, valamint a fittségfejlesztéshez,
- a hosszú távú sportolófejlesztés folyamatában a sokoldalú készség- és képességfejlődéshez,

- a közösségi élmények, változatos szociális környezet és a kiegészítő sportlehetőségek biztosításával az érdeklődés és motiváció fenntartásához az egész életen át tartó fizikailag aktív, egészséges életvezetés megerősítése érdekében, és mindemellett
- a testmozgás és sport terén kiemelkedő adottságokkal és képességekkel rendelkező tanulók tehetségfelfedezéséhez, hosszú távú fejlesztéséhez, tehetséggondozásához, sportolói felkészítéséhez.

A diáksport – jellegéből fakadóan – formális és nem formális színtereket, illetve intézményi szintű és azon kívüli tevékenységeket is magában foglal.

Intézményi szinten a formális tevékenységek elsődleges színterei az óvodai és az iskolai testnevelés, valamint az intézményi mozgásprogramok és sporttevékenység keretében szervezett, pedagógiai megtervezett, felépített és irányított foglalkozások, programok. Az iskolai testnevelés kapcsán – tekintve, hogy a mindennapos testnevelés bevezetése óta annak heti két órája kiváltható iskolai sportkörben való sportolással is – lényeges megjegyezni, hogy azokban az iskolákban, ahol nincs sportszervezeti kapcsolat, és ahol nem működik sportági szövetségi intézményi program, ez a foglalkoztatási keret jelentheti a leginkább fenntartható megoldást a legtöbb gyermeket, tanulót megszólító programok szervezéséhez – korcsoporttól függetlenül.

Az **intézményi szintű nem formális színtereket** az óvodába, iskolába történő közlekedés, a szabad játék, a tanórai szünetek és egyéb szabadidős lehetőségek adják.

Az **intézményeken kívüli diáksport formális színterei** között soroljuk fel a diáksportversenyeket (különösen a Diákolimpia® versenyrendszerét, de akár a sportági szövetségek, sportszervezetek által szervezett versenyeket is), valamint az utóbbi években elterjedt egyéb lebonyolítási formájú, mozgás- és egészségfejlesztési, valamint ehhez kapcsolódóan tehetségfelfedezési, -gondozási, diáksporteseményeket (pl. diáksportfesztiválok, sportági fesztiválok), továbbá azokat az egyéb, szervezett mozgásprogramokat, amelyek élményközpontú részvételi lehetőséget biztosítanak a gyermekek, tanulók számára (kupák, bajnokságok, tornák, kihívások stb.).

Az **intézményeken kívüli diáksport nem formális színterei** végül azok az események, kezdeményezések, amelyek lehetőséget teremtenek a diákok önkéntes formában, belső motivációból fakadó mindennapos tevékenységként történő testmozgására, sportolására (pl. DO60 mozgalom).

FONTOS!

Azon gyermekek számára, akik nem tudnak, nem akarnak vagy nincs lehetőségük a sportszervezeti keretek közötti szervezett (egyesületi, klubszintű) sportba bekapcsolódni, egyedül az intézményi mozgásprogramok és sporttevékenység, illetve a diáksport képes megteremteni a rendszeres sportolás élményének lehetőségét. A sportági tehetséggondozási (intézményi, egyesületi) programokból, az utánpótlássportból, szélsőséges esetben akár a versenysportból lemorzsolódó fiatalok számára is a diáksport jelenti az egyetlen érdemi lehetőséget, amely a testmozgás, sportolás teljes abbahagyását képes megelőzni, és élethosszig tartó fizikailag aktív életvezetésre ösztönöz.

2.3. A SZERVEZETT SPORTOLÁSBA TÖRTÉNŐ BEKAPCSOLÓDÁS, ILLETVE A LEMORZSOLÓDÁS PROBLÉMAKÖRE

A gyermek-, serdülő- és ifjúsági sport (ideértve a diáksportot és utánpótlássportot egyaránt) legnagyobb kihívása, egyben küldetése, hogy megismertesse a rendszeres testmozgás és sport értékeit, élményeit és kedvező hatásait a testi-lelki, valamint a szellemi fejlődésre.

Ezen a területen elsődleges célunk, hogy megszeretessük a sportot a gyermekekkel, és élethosszig tartó elköteleződést alakítsunk ki a fiatalokban. Az elmúlt évtizedekben számos tudományos elemzés, statisztikai adat látott napvilágot azzal kapcsolatban, hogy milyen támogató és akadályozó tényezők hatnak a fiatalok sportolására, mozgásos szokásrendszerének alakulására.

Két általános probléma merül fel, amikor ezt a kérdést vizsgáljuk. Az első, hogy miként vonzza be a sport a gyermekeket a szervezett sportkörnyezetbe (értsd sportegyesületbe, klubba, sportkörbe), a másik pedig, hogy miként tartja bent őket, megelőzve ezzel az ún. lemorzsolódást (drop-out), a sportolás abbahagyását.

Másként fogalmazva: mi az oka, hogy:

1. vannak gyermekek, akik egyáltalán nem kapcsolódnak be szervezett sporttevékenységbe (ide nem értve az óvodai és iskolai testnevelést)? Hogyan lehetne őket bevonni?
2. vannak gyermekek, akik időlegesen bekapcsolódnak a szervezett sportba, de nagyon gyorsan kiábrándulnak (akár hetek, hónapok alatt)? Hogyan lehetne őket megragadni, bent tartani?
3. vannak gyermekek, akik rendszeresen sportolnak (években mérhetően), azonban idejekorán lemorzsolódnak. Mit kellene tennünk a korai lemorzsolódás csökkentésére?

Az 1. pontban megfogalmazott kérdés mögött húzódó leggyakrabban tapasztalt ok, hogy a családi környezet nem támogatja a szervezett sportba történő bekapcsolódást. Gyakran éppen a szülő az, aki miatt a gyermeknek esélye sincs meg tapasztalni a sport adta örömeit. A szülő ezirányú döntését mindenekelőtt saját negatív, kudarcokkal terhelt tapasztalatai okozzák. Okozhatja továbbá a gyermek számára megfelelőnek vélt sporttevékenység elérhetetlensége (pl. a sportszervezetek távolsága miatt vagy anyagi értelemben), a gyermek képességeiben, alkalmasságában való hitetlenség (pl. nem sportoló alkat), de akár a szülőktársak által tapasztalt negatív történések hatása is. A negatív, sportot elutasító szülői attitűd sajnos sok esetben megalapozott, hiszen rendszeresen hallani a gyermekeket sportolás közben érő inzultusokról, agresszív kortársi vagy – a legrosszabb esetben – edzői viselkedésről.

Az UNICEF 2014-ben hazánkban végzett kutatása elszomorító képet festett ezen a területen. A kutatásból ugyanis az derült ki, hogy a válaszadók 73%-a élt meg érzelmi bántalmazást, 39%-a fizikai erőszakot, és ami a legszörnyűbb, hogy 31% számolt be szexuális zaklatásról gyermekkori sportélményei közben¹².

A fenti tényezők a sport sötét oldalát jelentik, amelyek sajnos negatív sztereotípiákat is kialakítanak a szervezett sportolással szemben, és negatívan befolyásolják a szülői döntéseket a gyermeksportba történő bekapcsolódást illetően.

¹² <https://unicef.hu/ezt-tesszuk-itthon/hazai-kutatasok/gyerekek-tapasztalatai-a-sportban/>

A gymereksport megkezdésének általános időszaka 5–9 éves korra tehető. Ebben az időszakban már találkozik a gyermekek egy része a szervezett sport kereteivel. E kereteket leggyakrabban egy helyi sportegyesület vagy profitorientált tanfolyam kínálja. Ezek szakmai színvonala sajnos eltérő, és a foglalkozásokat tartó szakemberek sportszakmai képzettsége is különböző. Témánk szempontjából ez azért kritikus, mivel tapasztalataink szerint ezen a ponton már rengeteg gyermek kiesik a rendszerből. Ennek okai leggyakrabban az alábbiak:

- A foglalkozást vezető felnőtt stílusa, kommunikációja elrettentő, túl merev, rideg.
- Baleset vagy sérülés éri a gyermeket, amely el-tántorítja a további részvételtől. (Sérül a fizikai biztonságérzete.)
- A szokatlan, új közeg nincs tekintettel az újonnan bekapcsolódó gyermekekre, nem segíti a beilleszkedést.
- A foglalkozás, edzés tartalma, módszertana nem felel meg az életkori sajátosságoknak. (Az alkalmazott módszertani megoldások és kommunikáció azonnal saját relatív alkalmatlanságát, ügyetlenségét tükrözik a gyermek számára – például azonnal kiesik a játékokból, gyakori vesztes helyzetbe kerül, csereként számítanak rá mérkőzéseken).
- Túlzottan versenyorientált, amely negatívan hat a gyermek észlelt kompetenciájára („nem vagyok olyan ügyes, mint a többiek”; „mindig veszítetek / én sosem győzök, így nem mehetek a mérkőzésre”).
- Túlzottan eredményorientált, ennek hatására jelentős esélyegyenlőtlenség alakul ki a gyermekek között például a mérkőzéseken történő részvétel, játékidő lehetőségeiben.

A fentiekkel szemben öt kiemelkedő tényező teremti meg a bevonódás, bekapcsolódás feltételeit a rendszeres sportolásba.

- A foglalkozást vezető személy pedagógiai attitűdje, korosztályspecifikus szakmai felkészültsége (képes-e megszerettetni a foglalkozást a gyermekkel?);
- a kialakult, folyamatos érzelmi és fizikai biztonságérzet, bizalom (az edzővel és társakkal kapcsolatban egyaránt);
- a tevékenység, tartalom élményei, öröme, szerethetősége;
- a pozitív versenytapasztalatok;
- az egyéni érdeklődés és célok.

A sporttudományi szakirodalom gyakran vizsgálta a kérdése ezen a területen, hogy milyen tényezők okozzák a már évek óta sportoló gyermekek lemorzsolódását, és hogyan lehetne megelőzni azt. A lemorzsolódás megelőzésének kérdése szorosan összefügg egyébként a sporttehetség-gondozás problematikájával, amire a későbbiekben még kitérünk.

A sportolási hajlandóság 10–13 éves kor között éri el a csúcst a gyermekek létszámát tekintve. A serdülőkortól kezdődően azonban a lemorzsolódás mértéke elérheti az évenkénti 35%-ot is (Gould és Petlichkoff, 1988)¹³, de újabb statisztikai adatok is rendelkezésre állnak. *Møllerløkken, Lorås és Pedersen* (2015) öt ország, több mint 700 ezer fiatalkorú sportolójának elemzésekor évi 24%-os kiesési arányt talált a labdarúgásban¹⁴. Kosárlabdában *Delorme, Chalabaev és Raspud* (2011) évi 30% körüli értékeket mutatott be, a középiskolás évekre eső legmarkánsabb arányokkal (kb. 37%)¹⁵.

¹³ Gould, D., & Petlichkoff, L. (1988): Participation motivation and attrition in young athletes. In: F. Smoll, R. Magill, M. Ash (Eds.): *Children in sport* (3rd ed.) (pp. 161–178). Champaign, IL: Human Kinetics.

¹⁴ Møllerløkken, N. E., Lorås, H., & Pedersen, A. V. (2015). A systematic review and meta-analysis of dropout rates in youth soccer. *Perceptual and Motor Skills*, 121(3), 913–922.

¹⁵ Delorme, N., Chalabaev, A., & Raspud, M. (2011). Relative age is associated with sport dropout: evidence from youth categories of French basketball. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 21(1), 120–128.

A lemorzsolódás okainak nemzetközi szakirodalmát áttekintve a közelmúltban átfogó elemzést készített Crane és Temple (2015)¹⁶ (1. táblázat). Az ábrán a sportbeli lemorzsolódás okait láthatjuk

három nagy területre összpontosítva: belülről fakadó (intrapersonális) okok, társas (interperszonális) okok és strukturális okok.

A lemorzsolódás okai (drop-out)		
Intrapersonális okok	Interperszonális okok	Strukturális okok
Személyes okok	Társas kapcsolatok	Egyéb tényezők
A sport nem okoz örömet, az edzések unalmasak vagy túlzott stresszt okoznak.	Szülői nyomás. Szülői álmok megélése a gyermekén keresztül. Szülő elismertségi státuszának növelése.	Sportolásból fakadó sérülés.
Rugalmatlan edzésprogram, túlzott és szigorú szabályok, elvárások és iránymutatások.	Túlzott szülői részvétel, irányítás. A gyermek nem saját elhatározásból sportol.	Kiegészítés, túledzés.
Túlzott és jogtalan kritizálás a szülők és az edző részéről, amelyek szorongást és idegességet eredményeznek.	A sport sok minden mástól vesz el időt (társasági élet, kapcsolódás, barátokkal együtt lenni, stb.).	A gyermek nem kap elég játékidőt.
Túlzott nyomásgyakorlás az edzők részéről, különösen az adott sportágra vonatkozóan.	A sportolás és a tanulás nehezen egyeztethető össze.	Szabályok túlzottan szigorú követése, merev időrendek. Autonómia és spontaneitás elvesztése. A gyermekek az eljárásokat, folyamatokat nem érzik magukénak.
Autokratikus edzői kommunikációból adódó rossz légkör, kényelmetlen helyzetek.	Akik nem az élsportot választják, vagy nem kerülnek kiválasztásra, azoknak kevés lehetőségük van csak a sport örömeért mozogni.	Anyagi okok. Szegényebb rétegekből érkező gyermekek szülei nem képesek kifizetni a jelentkező költségeket.

1. táblázat: A lemorzsolódás okai gyermekeknél a sportban

A fenti okokat (és a vonatkozó tudományos kutatásokat) alapul véve Dangji és Witt (2016)¹⁷ ajánlá-

sokat fogalmazott meg a lemorzsolódás minimalizálására és a részvételi hajlandóság növelésére.

¹⁶ Crane, J., & Temple, V. (2015). A systematic review of dropout from organized sport among children and youth. *European Physical Education Review*, 21(1), 114-131.

¹⁷ Witt, P. A., & Dangji, T. B. (2018). Why children/youth drop out of sports. *Journal of Park and Recreation Administration*, 36(3).

Javaslatok a lemorzsolódás minimalizálására és a fiatalok sport melletti elkötelezettségének növelésére

Cél	Leírás
1 A sportcélok újradefiniálása: nyereségről az örömteli sportolás, mozgás felé.	Szülők és edzők együttesen leszögezik: a részt vevő gyermekeknek elsősorban a szórakozás, az öröm és az élmény legyen meg úgy, hogy közben a lehető legjobbat nyújtják a saját szintjükön, és közben fejlődnek. Az életkészségek fejlesztése kerüljön a fókuszba a „győzni bármilyen áron” szemlélettel szemben.
2 Kiegyensúlyozott szülői részvétel.	A szülő jelenléte, részvétele, támogatása alapvető a későbbi sportsikerek szempontjából. A szülő szerepe kiterjed az irányításra, támogatásra és a jövőbe való befektetésre, de nem tartozik bele az edző, a bíró, a gyermek (túlzott, vehemens) kritizálása, lekiabálása. Utóbbi olyan hiba lehet, ami miatt a gyermek abbahagyja a sportot. A szülő buzdítson, bátorítson, legyen tekintettel a gyermek környezetére, és szurkoljon az egész csapatnak.
3 Multisport részvételre bátorítás, annak elősegítése.	12 éves korig ajánlott több sportágban való részvétel, amellyel kapcsolatban a gyermek saját döntése is érvényesülhessen. A szülő segítheti a döntést, de ne az ő akarata érvényesüljön.
4 Az autonómia és a játék- lehetőségek feletti rendelkezés lehetősége.	Tegyük lehetővé, hogy a gyermeknek legyen önálló döntési lehetősége. Dönthesse el például, hogy versenyszerűen vagy szabadidő jelleggel szeretne a sportban részt venni. A szülő teremtsen lehetőséget a barátokkal folytatott rögtönzött, spontán játékokra, ahol a szabályok minimálisan vannak jelen, és amely a szervezett sporton kívül történik (kert, park, játszótér stb.).
5 Olyan szabályok megalkotása, amelyek lehetővé teszik, hogy mindenki részese legyen a játéknak.	A sportesemény-szervezők, edzők tegyék lehetővé, hogy minden gyermek kaphasson esélyt, alkalmat a játékokra, mozgásra. Ezeknek az alkalmaknak maximalizálnia kell a gyermekekben rejlő potenciált.
6 Szülői nyomás csökkentése, főleg a győzelem irányába.	A szülő biztosítsa a gyermekbarát légkört, és támasszon reális elvárásokat a gyermekkel szemben. Az alapkészségek fejlesztése legyen hangsúlyos, ahol az öröm és boldogság különös figyelmet kap a hagyományos versennyel és győzelemmel szemben. Csökkentse a szorongást az állandó győzelmi kényszerrel szemben.
7 Kerülni kell, hogy a szülők saját (el nem ért) álmaikat a gyermekek keresztül éljék meg.	Egészséges és boldog gyermekekre van szükség, ezt a szülőknél tudatosítani kell. A gyermek személyiségfejlesztése a cél úgy, hogy a gyermek érzéseit, céljait és kívánságait tiszteletben tartjuk.
8 A sportban való részvétel megfelelő, vagy arra alkalmas korban kezdődjön meg.	Sportági specifikumok lehetnek, de alapvetően kerülni kell az egy sportág irányába történő elköteleződést, főleg 12 éves kor előtt. Csökkenteni kell a félelmet, hogy a gyermek bármiről lekésik, ha nem specializálódik időben. Az egysíkú, monoton, túlzott edzés és versenyzés kerülendő, a sérülések, a kiegészítés és a hosszú távú testi következmények miatt is.

2. táblázat: Javaslatok a lemorzsolódás csökkentésére (Tek Dangji, Peter A. Witt, 2016 alapján rendszerezve Pignitzky D. 2017)

Fontos megjegyeznünk azt is, hogy a rendszeres sport abbagyása gyermekkorban magával von több népegészségügyi jelentőségű problémát:

- az általános fizikai aktivitási szint csökkenését,
- az ülő tevékenységek időkeretének növekedését,
- a testi és lelki egészséget veszélyeztető rizikófaktorok megjelenését, amelyek együttesen már komoly népegészségügyi tényezőt jelentenek.

2.4. A LEMORZSOLÓDÁS SPECIFIKUS KÉRDÉSEI A TEHETSÉGFEJLESZTÉS-BEN

A lemorzsolódás nem csupán az egészséges életvezetésre és a hosszú távú egészségre vonatkozóan hat negatívan, hanem **a tehetségfelismerés és tehetségfejlesztés hatékonyságára** is. Ez a terület szokott a legnagyobb vitákat és érdeklődést kiváltani a sportszakemberek körében.

A tehetségfelismerés és tehetségfejlesztés területe nagy múltra tekint vissza a sportban, amely során arra a kérdésre keressük a választ, hogy: (a) kik a legalkalmasabbak a magas szintű (kiemelkedő) sportteljesítményre, illetve (b) milyen jellemzői vannak annak a (felkészítő) környezetnek, amelyben ki tud teljesedni az egyéni tehetség.

A tehetségfelismerő modellek egyik feladata, hogy a lehető legkorábban azonosítsák a tehetséges gyermekeket. Ez a tehetségazonosítási funkció a kutatások szerint azonban csak nagyon korlátozottan tud érvényesülni. Ebből fakadóan ezek használhatóságát kérdőjelezi meg a szakemberek¹⁸. Anélkül hogy belemennénk a kérdés részletes elemzésébe, kiemeljük az alábbiakat.

- A sporttehetség egy rendkívül komplex, dinamikus tulajdonságegyüttes.
- A sikeres felnőttkori versenyzés teljesítményösszetevői nem, vagy csupán igen csekély valószínűséggel vetíthetők vissza a késői serdülőkort megelőző időszakra. A korábban meglévő testi tulajdonságok és képességszintek (a teljesítményszintek is) ugyanis nem feltétlenül maradnak meg a serdülőkori érési-növekedési folyamatok következményeképpen¹⁹. Több sportágban már igazolt, hogy a különböző életkorokban a sikert különböző teljesítményindikátorok körvonalazzák.
- Számos olyan tulajdonság, amely meghatározó a felnőtt sportolói csúcsteljesítményben, nem feltétlenül jelentkezik a késői serdülőkorig. Az egyéni különbségek (növekedésben, érésben, edzésben) instabil, nemlineáris fejlődést okoznak a teljesítményösszetevőkben, amely megalapozatlanná teszi az egyszeri, serdülőkor előtti, hosszútávú előrejelzést.
- Mivel a biológiai életkor és a naptári életkor ritkán vág egybe, ezért jelentős létszámú fiatal kerül kedvezőtlen helyzetbe, különösen, ha életkorspecifikus normákhoz vagy biológiailag érettebb társakhoz hasonlítják az eredményeiket.

Fentiek hozzájárulnak ahhoz a megállapításhoz, miszerint a fizikai potenciál naptári életkor szerinti megítélése pontatlan és téves következtetésekhez vezethet. Azon sportágak esetében, ahol a testmagasságnak, testtömegnek, testi erőnek vagy sebességnek szerepe van, a későn érő fiatalok egyértelműen hátrányban vannak. Ennek az ellenkezője igaz a torna és a tánc esetében, amikor is a korai serdülés okozza a hátrányt.

¹⁸ Durand-Bush, N., & Salmela, J. H. (2001): The development of talent in sport. In G. Tenenbaum, R. C. Eklund (Eds.) *Handbook of sport psychology* (pp. 269-289). New York, NY: Wiley.

¹⁹ Ackland, T. R., & Bloomfield, J. (1996). Stability of human proportions through adolescent growth. *Australian Journal of Science and Medicine in Sport*, 28(2), 57-60.

További problémát jelentenek az egyes életkori besorolásból eredő előnyök/hátrányok. Tipikusan (felkészülésbeli és versenyzésbeli) előnyt élveznek például az adott korosztály idősebb tagjai. A szakirodalom által relatív életkor effektusként (RAE) meghatározott jelenség egyértelműen jelentkezik, amikor például egy adott korosztályi nemzeti válogatott születési dátumait vagy egy korosztályos verseny dobogóit vizsgáljuk. A jelenség hátterében az áll, hogy egy adott életkori intervallumban önmagában a naptári életkorban jelentkező egyévi különbség is potenciális versenyelőnyt jelent, nem beszélve a biológiai életkori 2-4 évnyi különbségekről, amelyek tovább növelik az esélyegyenlőtlenséget. Az említett versenyelőny azonban megtévesztő, hiszen csupán a pillanatnyi teljesítménytöbbletet mutatja, amely önmagában nem hordoz információt arról, hogy valódi tehetséggel van-e dolgunk. Az MDSZ által kidolgozott XFIT készségközpontú fittségi tesztrendszer egyik fontos fejlesztése, hogy a biológiai életkort is figyelembe véve képes visszajelést adni a diákok, sportolók motoros állapotáról²⁰.

A relatív életkori hatás és a korai érés lehetséges negatívumai a gyakorlatban az alábbiak.

- Jellemző, hogy a korosztályból kimagasló teljesítmények, versenyeredmények miatt a fiatal sportolóra „sztárként”, kiugró tehetségként tekintenek. Sikert sikerre halmoz, domináns személyé, követendő példaképpé válik a társai között. Az edzői favorizálják, olyan kedvezményekben részesül, amelyekben társai nem (pl. sokkal több időt játszik a társainál, mindig kezdőjátékosként van jelen a pályán, csapatkapitányi szerepet kap). Úgy érezheti, hogy ő kevesebb edzőmunkával is győztes lehet. Ezek következménye, hogy túlzott önbecsülés, önbizalom, önértékelés alakulhat ki, amely

nagyképűséghez, felsőbbrendűségi érzéshez, összességében a személyiség nem kívánt változásához vezet. Jellemző, hogy a serdülőkortól az addig kimagasló eredmények már nem „jönnek”, hiszen a később érő (még versenyző) társak behozzák testi-fizikai versenyhátrányukat. Hirtelen megjelennek a kudarcok, a kedvezőtlen eredmények, elmaradnak a társas környezet pozitív visszajelzései, amelyek új érzelmeket és magatartásformát váltanak ki. Ez a folyamat a személyiségfejlődés legkritikusabb időszakában kiégéshez vezet, ami a lemorzsolódás egyik fő kiváltó tényezője.

- A később érő gyermekek esetében ellenkező irányú folyamat zajlik le. Az ő esetükben jellemzően azonnal jelentkezik a kudarc, az eredménytelenség, esélytelenség és sikertelenség érzése. Gyengébb képességszintjeik miatt könnyebben válhatnak társaik céltáblájává. A lemaradók között sokkal gyakrabban találkozunk olyanokkal, akik a kezdeti lelkesedésüket elveszítve, sokszor az eredmény- és teljesítménykényszeres sportkörnyezet következtében hagyják abba – jobb esetben váltanak más sportágra.

2.4.1. A korai versenyztetés és a korai specializáció problémái

A korai versenyztetés és korai specializáció kérdései az elmúlt 15-20 évben kerültek igazán a sporttudományi érdeklődés középpontjába. A korai specializáció azt jelenti, hogy egy sportágban folyamatos, intenzív edzés történik egész évben más sportágak kizárásával. A sportági törekvések egyre inkább azt célozzák, hogy minél korábban vonzza be és kötelezze el egy adott sportág a gyermeket, amelyet egyrészt finansziális (leigazolt sportoló után járó támogatások rendszere), másrészt az eredményorientáció és a tehetségkutatás vezérel. Az élsportba ugyanakkor csak rendkívül kevés fiatal tud bekapcsolódni. Az USA kosárlabda

²⁰ Kálbli, K., Kaj, M., Király, A., Csányi, T. (2022). *Kézikönyv az XFIT készségközpontú fittségi tesztrendszer alkalmazásához*. Budapest, Magyar Diáksport Szövetség (https://shop.mdsz.hu/wp-content/uploads/2022/04/XFIT_kezikonyv_ebook.pdf)

utánpótlásában például 6–17 éves kor között mintegy 10 millió(!) fiatalt regisztrálnak, amelyből kevesebb, mint ezer jut el az élsportba. Ez a potenciális létszám 0,01%-a. Labdarúgásban hasonló nagyságrendű fiatalból (kb. 9,5 millió) kevesebb, mint 300 (Malina, 2010)²¹. Hasonlóan elszomorító statisztikai adatok láttak napvilágot orosz sportolókról. Egy kutatás szerint 35 ezer, válogatott, magasán kvalifikált sportiskolai fiatalból mindössze 0,14% érte el az élsportolói státuszt (Ljach, 1997)²² Egy német adat szerint 11 287 sportiskolás közül mindössze 192 (1,7%) tudott elérni felnőtt korban nemzetközi bajnoki érmet (Güllich és mtsai., 2009)²³.

A korai specializáció emellett számos veszélyt rejt magában. Ezek az alábbiak (Malina, 2010):

- szociális elszigetelődés,
- túlzott függőség a környezettől,
- kiégés,
- befolyásolás,
- sérülés,
- növekedési-érési komplikációk.

A fentieket összefoglalva a korai specializációról elmondható, hogy hozzájárul a kiégéshez és a sportolás korai abbahagyásához. Annak ellenére, hogy természetesen bizonyos fokú specializációnak meg kell valósulnia, a legtöbb sportágban az intenzív edzés és a többi sportág kizárása a késő serdülőkorig nem javasolt (Jayanthi és mtsai., 2013)²⁴.

A korai intenzív versenyztetés a gyermeksportban az előzőekhez hasonló súlyú probléma. Nem önmagában a versenyzés jelent problémát,

hanem az a környezet, amelyben a versenyzés zajlik. Shields és Bredermeier (2009) megkülönböztet „igazi” vagy egészséges versenyzési környezetet, és ennek ellenkezőjét, az ún. dekompetitív versenyzést. A dekompetitív versenyzői magatartás jellemzője, hogy a versenyre mint háborúra tekint, a versenytársakra pedig megsemmisítendő ellenségként. A „győzni mindenáron” elvének megfelelően a sportszerűséget, etikus versenyzői magatartást nem tekinti követendőnek. A szabályokat időlegesen tartja tiszteletben, és a győzelem érdekében szándékosan megszegi azokat, ha szükséges. A verseny során a negatív érzelmek dominálnak, amihez az is hozzájárul, hogy a versenyző a saját felsőbbrendűségét kívánja igazolni az eredménnyel. Az egészséges versenyszellem ezzel szemben a tanulást, a fejlődést, a versenyyel együtt járó pozitív érzéseket ragadja meg. A versenytársakra olyan ellenfélként tekint, akik segítik a továbbfejlődést. A magatartást a sportszerűség és a kiválóságra törekvés hatja át.

Sajnos a gyermeksportban mindennapos jelenség a dekompetitív magatartás, amely kezelésében eddig nem mutatkozik jelentős előrelépés. A grassroots szellemiség ebben a kérdésben egyértelműen az egészséges versenyszellemet kívánja népszerűsíteni.

Már tettünk említést arról, hogy minden életkori szakasznak megvannak a saját fejlődéslélektani jellemzői, ugyanakkor jelentős egyéni különbségek is megmutatkoznak. A számunkra lényeges korosztályra (6–12 év) vonatkozóan az alábbi megállapítások tehetők:

²¹ Malina, R. M. (2010). Early sport specialization: roots, effectiveness, risks. *Current Sports Medicine Reports*, 9(6), 364-371.

²² Ljach, I. W. (1997): Kinderhochleistungssport in Russland. *Leistungssport*, 5, 37-40.

²³ Güllich, A., Emrich, E., Schwank, B.: *Evaluation of the support of young athletes in the elite sport system* [Internet]. German Olympic Sports Confederation [cited 2009 February 25]. [http://www.forumelitesport.org/files/3_\(GER\)_A_Guillich_Evaluation_Support_System.pdf](http://www.forumelitesport.org/files/3_(GER)_A_Guillich_Evaluation_Support_System.pdf).

²⁴ Jayanthi, N., Pinkham, C., Dugas, L., Patrick, B., & LaBella, C. (2013). Sports specialization in young athletes: evidence-based recommendations. *Sports Health*, 5(3), 251-257.

- A kisgyermek viselkedése általában nem kompetitív, azonban ahogy nőnek a versenyzési vágy fokozódhat. Ebben a tanulási tapasztalatok nagymértékben közrejátszanak. A győztesek ugyanis szociális elismerést kapnak, ami külső motivációs tényező és versenyzésre készítet.
- A gyermekek sokféle kompetitív viselkedésformát mutatnak. Vannak, akik extrém módon szeretnek versenyezni, vannak, akik kevésbé, és vannak, akik egyáltalán nem.
- A fiúk nagyobb valószínűséggel kompetitívek, mint a lányok.
- A gyerekek azért „szeretik jobban” a versenyjátékokat, mert kulturálisan szinte kizárólag ezekkel találkoznak.
- Az eseményeken nincs eredményszámítás, nem születik rangsor vagy tabella.
- Nincs eredményhirdetés, csak az események zárása, ahol a részvételt tapssal, kézfogással, esetleg apró ajándéktárgyakkal jutalmazzuk. Ennek megfelelően senki nem kap sem kupát, sem érmet a részvételért, hiszen ezzel egyrészt a külső motivációt erősítenénk (és a belső motivációt gyengítenénk), másrészt elértéktelenítenénk ezeket a későbbi versenyek szempontjából.
- Az eseményeken nincs „legjobb játékos”, „gólkirály” vagy ehhez hasonló cím. Egyénileg nem emelünk ki gyermeket vagy csapatot. Emögött az a feltételezés áll, miszerint minden csapat és csapattag a lehető legjobban igyekezett teljesíteni az esemény során. Ergo mindenkit ki lehetne emelni. (Ezt egyébként célszerű meg is tenni az események zárása közben.)
- A sportszerű magatartás olyan érték, amelyet példák mellett ki kell emelni minden eseményen.

A győzelem vagy a vereség a legtöbb játék és sport sajátja, de vannak olyan játékok is, amelyekben nincs versenyszituáció (kooperatív játékok), hanem a játék lényege egy közös cél teljesítése. A verseny önmagában stresszhelyzetet (magas arousal szintet) generál, amely a gyerekek számára különböző mértékű lehet. A hagyományos gyermeksporteseményeken a környezetből fakadó lelki stressz extrémnek tekinthető, amely bizonytalansághoz, jelentős teljesítményromláshoz vezethet. A gyermekek nem elsősorban a győzelem miatt vesznek részt egy játékban, hanem maga a játék az, ami elragadja, motiválja őket. Ráadásul a sporteredmény nem is annyira fontos számukra, mint azt felnőttként gondoljuk. Fontos tehát, hogy a győzelem helyett elsősorban magára a játékélményre, a részvétellel járó örömekre helyezzük a hangsúlyt az események során. Ez nem jelenti azt, hogy a versenyzés nem lenne része a grassroots eseményeknek. A versenyzés megjelenik a játékok sajátosságaként, megjelenik a mérkőzéseken, azonban a fesztiválok során kontrolláljuk a versenyzés körülményeit. A versenyek kontrollja elsősorban az alábbiakban mutatkozik meg.

A rendszeres versenyzésre történő felkészülés egy hosszú távú folyamat, amelyet fokozatosan szükséges bevezetni a gyermeksportba. A hatékony versenyzés alapját a társak elfogadása, a verseny lényegének megértése és a következmények feldolgozásának képessége jelenti – beszéljünk akár győzelemről, akár vereségről. A nemzetközi sportszakmai trend abba az irányba mutat, hogy mielőtt bevezetjük a gyermekeket a rendszeres versenyzésbe, a sport és a mozgás megszerettetését helyezzük a középpontba és semmiképpen sem az eredményességet. A versenyek szabályozása ezt a folyamatot támogatja, és segít a mérkőzés kimenele helyett magára a játékra, az élményekre és a tanulásra koncentrálni.²⁵

²⁵ A versenyzéssel kapcsolatban a fejlődéslelektani aspektusokat lásd részletesen: Csányi és Révész (2021, 10. fejezet).

A fenti tényezők együttesen hatottak és hatnak arra a folyamatra, amely során célunk a diáksport rendszerének fejlesztése, megújítása.

2.4.2. Néhány további szempont a lemorzsolódásra vonatkozóan a diáksport szemszögéből

A sportszervezetekből való lemorzsolódás – különösen a társasági adókedvezmény keretében látványcsapatsportoknak nyújtott támogatások és a Kiemelt Sportágfejlesztési Program megjelenése óta – egy olyan probléma, melyet a diáksport rendszerében is kezelni szükséges. Sajnálatos módon számos sportszervezet az igazolt sportolók (taglétszám), illetve a versenyengedélyes sportolók számából kiinduló finanszírozási környezet miatt már óvodás és kisiskolás tanulók számára is olyan sportolási környezetet és programokat biztosít, melyek sem fejlődéslélektani, sem sportszakmai szempontból nem felelnek meg a kor követelményeinek. Sajnálatos módon számos sportszervezetben ugyanis csupán papíron grassroots szellemiségűek a sportprogramok, és valójában nem céljuk a leigazolt, sokszor teljesen idejekorán versenyengedéllyel rendelkező kisgyermekek tömegei számára élményközpontú sportolási lehetőséget biztosítani. Csupán a pillanatnyilag legjobb képességű gyerekek korai tehetségkiválasztását, -felfedezését és -gondozását tartják szem előtt. Ennek rengeteg gyermek, tanuló esik áldozatul már kisiskoláskorban is, akik hosszú órákon át koptatják a cserepadot, a pályán, mérkőzéshelyzetben eltöltött idejük nagyon alacsony. Mindez sok esetben nem kellően képzett, grassroots sportfilozófia és gyermeksport tekintetében felkészületlen sportszakemberekkel való találkozást is jelent, mely (például verbális bántalmazások formájában) negatív gyermeklélektani hatásokat eredményezhet, s amely erősen hat a tanulók ké-

sőbbi sportolási hajlandóságára. A problematika jórészt visszavezethető a korai eredménykényszerből fakadó, a döntően akcelerált gyermekek favorizálását kiváltó tradicionális tehetségkiválasztási és versenyeztetési felfogásra.

A sportszervezeti sportból való lemorzsolódásnak sok esetben a gyermek, tanuló szülője az eredője: az önmegvalósító szülők sokszor saját múltbéli ambícióikat próbálják megvalósítani gyermekeiken keresztül, mely egyrészt magában a szabadidős elfoglaltság (jelen esetben: sportolás) megválasztásában, a sportolás esetén pedig a konkrét sportágválasztásban is megnyilvánulhat. A legtöbb szülő – értelemszerűen – nem ismeri a korszerű gyermeklélektani megközelítéseket, a grassroots sport filozófiáját, de a gyermekek testi-biológiai érését, fejlődését meghatározó tényezőket sem, mely már önmagában, de a tanuló belső megélése szempontjából is lemorzsolódást eredményező körülmény lehet. A biológiailag korán érő, akcelerált diákokat az V. és VI. korcsoportokban (15–19 év között) a későn érő kortársak jellemzően már utoléri, sőt meg is előzhetik őket a teljesítmény alapján. Ebből fakadóan a korábban sportban tehetségesnek gondolt tanulók teljesítménye átlagossá, de a többi tanulóval összevetve legalábbis kiegyenlítetté válik, mely a versenysport tekintetében amotivációs tényező lehet tanulóknak és szülőknek egyaránt. Ez a körülmény fizikai felmérések során, valamint versenyhelyzetben ismerhető fel leginkább, mely a tehetségfelfedezésben és -gondozásban érdekelt sportklubokban jelentős részben oka annak, hogy fokozódik a lemorzsolódás a felső tagozat második felétől. (Nem megkerülhető ugyanakkor, hogy ez a körülmény nem csupán a sportszervezetekben, hanem a diáksporton belül is észlelhető ezekben a korcsoportokban, és a Diákolimpia® eredmény-

számításos versenyrendszeréből történő lemorzsolódásban is tetten érhető.)

Szintén megemlítendő lemorzsolódást eredményező szempont az egyesületi sportban – a legtöbbször ki nem mondott, elhallgatott – korrupciós hatás. A tehetősebb szülők ugyanis sok esetben fizetnek gyermekük kiemelt szerepeltetéséért a sportszakembereknek, így a sportban való részvétel lehetősége sok esetben a tehetséges(ebb), ügyes(ebb) számára emiatt marad korlátozott.

Végül (különösen a IV. korcsoportot érintően) szintén lemorzsolódást eredményező tényező, és részben szintén családi környezetből, a szülői szerepfelfogásból átszivárgó – és kétségkívül indokolható – jelenség a tanulási eredmények

előterébe helyezése a sportoláshoz képest, különösen a középiskolai felvételik miatt.

A fenti okok és körülmények mind hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a diáksport missziója legyen a felső tagozattól kezdődően, hogy mentőövként, hálóként szolgáljon a lemorzsolódó sportolóknak. Az iskolai és osztályközösségek a testmozgás szempontjából ugyanis – a sportszervezeti keretekhez képest – állandó(bb)ak a diákok számára, azokból a sportban, képességekben való egyéni fejlődés hiánya, megrekedése vagy az eredménytelenség miatt nem lehet lemorzsolódnia, így az iskolai körben szervezett akár verseny-, akár élményközpontú sportolás biztosíthatja a megfelelő, biztonságot nyújtó, rendszeres sportközösségi kereteket.

2.5. AZ MDSZ EDDIGI TEVÉKENYSÉGEI ÉS CÉLJAI A DIÁKSPORTBAN

2.5.1. Rövid visszatekintés a hazai diáksport közelmúltjára

Az iskolai sporttevékenység és a diáksport több évtizedes múltra tekint vissza Magyarországon. Közép-kelet-európai hagyományainkból fakadóan egészen a 2010-es évekig e terület is elsősorban a sportszervezeti keretek között zajló, meghatározó mértékben tehetségfelfedezési és -gondozási, valamint utánpótlás-nevelési programokhoz kapcsolódott. Értelemszerűen ez a terület is a mindenkor közoktatás-irányítási, tanügyigazgatási és oktatásszervezési döntésekhez, valamint tartalmi szabályozókhoz illeszkedő formát öltött. A települési önkormányzatok fenntartásában működő iskolák időszakában a diáksport finanszírozásának jelentős része is a helyhatóságoknál állt rendelkezésre normatíva formájában, ami a diáksportra és az iskolai sporttevékenység szervezésére is jelentős hatást gyakorolt. Számos iskolában, településen alakultak önálló jogi személyiséggel rendelkező diáksportegyesületek, melyek az iskolai sportköri foglalkozásokon zajló tehetséggondozó munka alternatív szervezeti kereteivé váltak.

Mindezen túl a helyi önkormányzatiság településeken túli, területi szintjén is zajlott sportirányítási feladat, hiszen a korábbi törvényi szabályozás szerint a megyei önkormányzatok vállalt feladata volt a sportirányítás. Hosszú ideig ezért a megyei sportigazgatóságokon, közigazgatási keretek között zajlott a megyék sportéletének koordinációja, közte a diáksporté is.

A 2008-as gazdasági világválság hazánkba begyűrűző hatásai ugyanakkor rámutattak: a közoktatás és a sport finanszírozása erősen kitett a

makrogazdasági körülmények diktálta politikai döntéseknek. A 2009. évi központi költségvetésből eltűnt a 2008-ban még közel 500 milliós forintos kötött felhasználású diáksport-normatíva, mely teljesen új helyzet elé állította az országos diáksport akkori vezetését. A 2010-es országgyűlési választásokat követően végbenment jogszabályi változások további változásokat vetítettek előre: az új helyi önkormányzati törvény alapján a megyei önkormányzatok megváltozott feladat- és hatáskörének megfelelően megszűntek a megyei sportigazgatóságok, majd a nemzeti köznevelésről szóló törvény is új irányt szabott az iskolai testnevelési- és sporttörekvéseknek. Az állami intézményfenntartói rendszer felállításával a diáksport helyi önkormányzathoz kötött, normatívaalapú finanszírozása végképp indokolatlanná, visszaállítása pedig lehetetlenné vált, az új struktúra pedig értelemszerűen felvetette a diáksporteseményeken való részvétellel összefüggő jelenlét és költségviselés kérdéseit is (helyettesítés megoldása, utazás, szállás, étkezés finanszírozása, versenyszervezés feladatai, stb.). A mindennapos testnevelés-oktatás bevezetése szintén új kihívásokat és megoldandó feladatokat támasztott az iskolák vezetése és a diáksportban közreműködő, testnevelést tanító szakemberek elé.

A kötelező mindennapos testnevelés megszervezése – azon túl, hogy a már 2010-es években is egyértelműen látható inaktivitási krízis szempontjából mindenképpen szükséges mennyiségi beavatkozás volt – a diáksport szempontjából azt indukálta, hogy a korábban az iskolai sportkörökben (és diáksport-egyesületekben) zajló tehetséggondozási munka kereteit is újra kellett gondolni. A helyi, intézményi sportlétesítmények, a tornatermek, iskolai sportpályák tulajdonosai, vagyongazdái, működtetői (döntő több-

ségében: a települési önkormányzatok és azok intézményei, gazdasági társaságai), valamint az új intézményfenntartók közötti (jog)viszonyok beállítása még a 2010-es évek közepén is sokszor teremtett bizonytalan, sokszor tervezhetetlen helyzetet a pedagógusok, sportszakemberek és intézményvezetők számára, melyek rendezésében az intézményfenntartásban és a jogszabályi környezetben időközben megvalósított finomhangolások sokat segítettek.

Mindeközben a sport területén is hangsúlyos változások történtek: a 2010-ben megalakult új kormány a sportot stratégiai ágazatként aposztrofálta, és így tekint rá ma is, melynek eredményeképpen elsősorban a sportági szakszövetségekben és a sportszervezetekben zajló munka kiemelt támogatásban részesül(t). A látványcsapatsportokat támogató társaságiadó-kedvezmény megjelenésével és a Kiemelt Sportágfejlesztési Program meghirdetésével a diáksport alakítóinak azzal kellett szembesülniük, hogy a megváltozott sportszakmai és finanszírozási térben – a tehetséggondozás területén – új lehetőségekkel rendelkező „verseny társasakat” kapott, melyre reagálni kellett.

A reakció valójában nem lehetett más, mint a hazai diáksport identitásának újrafogalmazása, melyet az előállt sportszakmai szituáción túl sürgetett annak igénye is, hogy az állami sportirányítás transzparensen, szabályosan, egymástól elkülönülten tudja finanszírozni a diáksport, továbbá a köznevelési, intézményi programok felépítésébe és elindításába fogó sportági szakszövetségi programokat.

2.5.2. A diáksport új identitása

A korábban már bemutatott társadalmi és politikai változásokra reagálva az MDSZ vezetői könnyen belátható döntést hoztak: újrafogalmazzák, de legalábbis megerősítik missziójukat, és kijelölik a következő évtized(ek) fejlesztési dimenzióit a diáksportban.

Ezt a kreatív munkát nagyban támogatta, hogy Magyarország – uniós csatlakozása után először – 2011-ben töltötte be az Európai Unió Tanácsának soros elnöki tisztét, melynek keretében az új közösségi sportpolitika körvonalainak meghatározásában is részt vett. Ennek eredménye lett a magyar elnökség időszakában közreadott „A sport európai dimenziójának fejlesztése” című európai bizottsági közlemény, mely azóta is meghatározza a közösségi sportpolitika átfogó kereteit. Ez az a jogforrás, amely – többek között – megalapozta az Európai Unió cselekvési lehetőségeit az egészségfejlesztő testmozgás és a grassroots sport területén, és melynek a hazai diáksportot érintően azért van kiemelt jelentősége, mert a sport társadalmi szerepe, gazdasági vetülete és a sport szervezése körében rámutatott azokra a kitörési pontokra, melyek végül az MDSZ 2012 végén elfogadott alapszabály-módosításában is megjelentek.

A Magyar Diáksport Szövetség 2012-ben megválasztott új vezetése a szövetség tevékenységrendszerét az elmúlt években a fentiek fényében alakította át és strukturálta. Az Európai Unió 2007-ben eldöntött, majd 2009 végével (a Liszaboni Szerződés aláírásával, majd a tagállami ratifikációkat követő hatályba lépésével) elinduló önálló sportpolitikájára reagálva, továbbá a 2010-es kormányprogramban foglalt célkitűzésekre is reflektálva úgy bővítette ki portfólióját a Szövetség, hogy abba az egészségközpontúság mentén került bele az *iskolai sporton* túl további elemként az *iskolai testnevelés*, valamint a *rendszeres*

– *szabadidős jellegű – iskolai fizikai aktivitás* (mely részben korábban is megjelent abban²⁶), továbbá egyéb, horizontális elemek, mint amilyen például a sporton keresztüli társadalmi befogadás vagy az önkéntesség ösztönzése.

Talán kijelenthető, hogy ezen dimenziók nem önmagukban jelentettek innovációt a hazai sportéletben, hanem a diáksport területén ebben a formában rendszerezve jelentek meg új elemként.

A magyar sportszakmában használt, valamint a sport területén itthon megalkotott jogszabályokban alkalmazott sportterminológia csak nagyon lassú ütemben reagál a közösségi sportpolitika vívmányaira. Számos, a nemzetközi sporttudományból, pedagógiából és pszichológiából átszűrődő kezdeményezésnek, fogalomnak ma még találó, hivatalos magyar fordítása sincs, de a leginkább szembetűnő az, hogy e megközelítések kulturálisan is távol állnak a hazai sportpedagógiai környezettől, de legalábbis nem beágyazottak abba. Mindez kijelenthető annak ellenére is, hogy az Európai Unió sportpolitikája 2022-ben már 15 éves lesz, és az egészségfejlesztő testmozgás ágazatközi előmozdításáról szóló tanácsi ajánlás is nyolc éve, 2013-ban jelent meg, mely az EU testmozgásra vonatkozó 2008-as iránymutatásain nyugszik.

A szakmai eszmecsere, a releváns tartalmak feldolgozását az egészségfejlesztő testmozgás (HEPA) és az alulról szerveződő tömegsport (grassroots sport) koncepcióit illetően azért tartjuk különösen lényegesnek, mert álláspontunk szerint az hazánkban is megalapozhatja a fenntartható sportfejlesztést – a diáksportot is érintően – akár szakmai, akár pénzügyi szempontból. Különösen indokolt e megközelítések kapcsán feltárni

azok hosszú távú hatásait, melyek rávilágíthatnak arra, hogy gyors eredmények e koncepcióktól nem várhatók. Ellenben távlatilag ezek lehetnek a leginkább alkalmasak a társadalmi és a szakmai szemléletformálásra, az egészségügyi mutatók javítására, és nem utolsósorban a tehetséggondozási és utánpótlás-nevelési célok elérésére is.

A 2010-es kormányprogram²⁷ szerint az egészséges életmód elterjesztéséhez szükség van ösztönzésre – elsősorban a gyermekek és a fiatalok körében –, melyben az államnak és a kormánynak kiemelt szerepet kell vállalni a testnevelésóraktól a szabadidős sportok, a tömegsport támogatásán át egészen a gazdasági ösztönzők kialakításáig. A Nemzeti Együttműködés Programja ezért célul tűzte ki, hogy felfutó rendszerben a közoktatásban be kell vezetni a mindennapos testnevelést és az évenkénti egységes fizikai felmérés rendszerét, továbbá, hogy kiemelten kell kezelni a diákolimpiák versenyrendszerét és az egyetemi sportot.

A köznevelés területén kitűzött célokat illetően a kormány az új köznevelési törvény 2011-es elfogadásával nagyon gyorsan a tettek mezejére lépett, hiszen a mindennapos testnevelés felmenő rendszerű bevezetésével 2020-ban már egyetlen olyan évfolyam sem volt a magyar iskolákban, ahol a mennyiségi növekedés ne ment volna végbe. Az igazi kihívás ugyanakkor a testnevelés-oktatás mindennapos volta kapcsán leginkább a tartalom meghatározása volt, melyben a 2012-es Nemzeti alaptanterv és a hozzá kapcsolódó kerettantervek jelentős, pozitív irányú elmozdulást jelentettek, megteremtve – legalábbis a korábbi tantervi szabályozáshoz képest – a minőségi oktatás peremfeltételeit a testnevelés és sport műveltségi területen. Más kérdés, hogy a műveltségterületi oktatás, tanórai foglalkozások kiváltási lehetőségeinek szapo-

²⁶ diák szabadidő

²⁷ <https://www.parlament.hu/irom39/00047/00047.pdf>

rodó formái, valamint az általános pedagógusképesítési előírásoktól való – kényszerű, döntően a szaktanári ellátottság hiánya miatti – eltérés megengedése már önmagában az iskolai testnevelés minőségi megvalósítása ellen hatott, és hat ma is. Az iskolán kívüli megvalósítási módok (sportszervezetben szervezett edzés, sportegyesületi sportolás) ráadásul nem a tantervi szabályozás szerint zajlanak, ami a mozgásfejlesztés transzparens, évfolyamciklusról évfolyamciklusra építkező, életkori, nemi és biológiai sajátosságokra figyelemmel lévő logikáját sem feltétlenül támogatja, de ugyanígy kérdéseket vet fel a megfelelő pedagógiai és pszichológiai háttér rendelkezésre állása tekintetében is.

Az egyetlen országos jelleggel működő diáksport-szövetség, az MDSZ a kormányprogramból és a gyakorlati kihívásokból adódóan 2012 végén felajánlotta civil szervezeti háttérét, tapasztalatát és tudását annak érdekében, hogy a jelentkező kihívásokra a lehető leggyorsabban legyen képes reagálni a magyar iskolarendszer és sportélet.

A Társadalmi Megújulás Operatív Program TÁMOP-3.1.13 kódszámú projektjében kidolgozott, országosan egységes, egészségközpontú fitnessmérés rendszer, a NETFIT® a kiindulópontot jelentette ahhoz, hogy elinduljon egy szisztematikus építkezési munka a diáksport valamenyny dimenziójában. A NETFIT® ugyanis filozófiáját tekintve nem csupán egy kötelező mérési rendszer, hanem egy pedagógiai eszköz, mely egyéni szinten megalapozhatja a tanulók testmozgáson keresztüli, differenciált egészségfejlesztését, intézményi szinten pedig alkalmas az intervenciók megalapozására a pedagógiai programokon és a helyi tanterveken keresztül.

A Kormány által elfogadott T.E.S.I. 2020 stratégia nemzetközi kitekintésben is egyedülálló intézkedési és beavatkozási iránytűt jelentett az iskolákban dolgozók, az iskolarendszerhez kapcsolódóan (köz)szolgáltatást nyújtók, valamint a szakképzési, felsőoktatási szereplők számára a minőségi testnevelés megvalósítása érdekében. A hiánypótló, T.E.S.I.M. név alatt közzétett módszertani kiadványok a minőségi testnevelés elméleti és gyakorlati háttérét kívánták megalapozni, és a mindennapos testnevelés megszervezésének kihívásaira kívántak reagálni, míg a TE IS névre keresztelt önkéntességi és társadalmi befogadási program a diáksportban az első valódi próbálkozást jelentette az alulról szerveződő, a tanulók és az iskolákban tanító pedagógusok autonómiájára és kooperációjára építkező komplex intézményi mozgásprogramok megvalósítására.

Az uniós sportszakpolitika fejlődésében ekkor érkezett el a következő mérföldkő, hiszen 2014–2015 fordulóján – az ERASMUS+ program történetében először – önálló fejezetében vált lehetővé a sport szakterületen tagállami összefogásban megvalósuló legjobb projektötletek támogatása, többek között az egészségfejlesztő testmozgás és a tömegsport területén is. 2016-ban az Európai Bizottság sport területéért is felelős akkori uniós biztosa, *dr. Navracsics Tibor* ezért arra kérte fel a tagállamok szakértőit, hogy alkossanak meg egy jelentést a grassroots sport területén, amely sorvezető lehet a tagállami politikák és az európai együttműködések fejlesztéséhez. Rá egy évre megjelent a „Tartu Call for a healthy lifestyle” című felhívás is, mely a sporton túl további két uniós szakterületen, az egészség és élelmiszerbiztonság, valamint a mezőgazdaság és vidékfejlesztés területén fogalmazta meg és javasolta kapcsolt intézkedések végrehajtását. (Ennek a folytatása Mariya Gabriel uniós biztos által útnak indított HealthyLifestyle4All című program.)

A 2016–2021 közötti ciklust az MDSZ részben a T.E.S.I. 2020 stratégia mentén kijelölt útvonalon valósította meg, hiszen jelentős részben – az EFOP-3.2.8. projektben – a minőségi testnevelést támogató, és a NETFIT® rendszer továbbfejlesztésére irányuló projektelemeket valósított meg (pl. fittségmérési módszerek bevezetése a sajátos nevelési igényű gyermekeknek is, NETFIT® mobil-szoftver-applikáció a mérések gyors lebonyolításához, NETFIT® tanügyigazgatási modul a tantestületi elemzéshez, akkreditált pedagógus-továbbképzések megvalósítása, további T.E.S.I.M. módszertani kiadványok fejlesztése).

Az EFOP-3.2.10 projekt ugyanakkor már az iskolai sporttevékenység és a diáksport megújítására, későbbi kiegészítésére koncentrált. Az alapvető mozgáskészségeket fejlesztő, multisport majd sportági környezetben zajló gyermek- és diáksportfesztiválok forgatókönyveinek kidolgozásával és kipróbálásával, a játék- és élményközpontú sportági akkreditált pedagógus-továbbképzések

ezres nagyságrendű célcsoportot elérő megszerzésével az MDSZ célja az volt, hogy a lehető legtöbb magyar iskolában álljon rendelkezésre a grassroots sport szellemiségének elméleti alapjaival és gyakorlati megvalósításának módszereivel tisztában lévő, felkészült pedagógus, illetve lehetőség szerint adekvát sporteszköz-csomag.

2.5.3. A következő évek kitörési pontjai: mindenki testnevelése, mindenki diáksportja

Az MDSZ célja, hogy 2022-től minden magyar iskola testnevelési és sporttevékenységének középpontjába az egészségközpontúság kerüljön úgy, hogy a tanulók mindegyike megtalálhassa a maga számára megfelelő, egyéni kihívást és motivációt jelentő mozgás- és sportprogramot. Ennek részeként, az elmúlt évek testnevelés-módszertani fejlesztéseit követően a Szövetség célkitűzéseinek középpontjába egyrészt a mindennapos testnevelés minőségi megvalósítása, implementációja kerül majd. Az MDSZ egy minőségirányítási és

védjegyrendszer keretében arra fogja ösztönözni a magyar iskolákat, hogy minél több saját, alulról szerveződő, rendszeres, a mindennapokba épülő mozgás- és sportprogramot szervezzenek intézményi és helyi szinten, melyhez a Szövetség saját szakértői hálózatán keresztül kíván támogatást biztosítani.

Az MDSZ mindemellett saját programkínálatának továbbfejlesztését, kiegészítését és módosítását is meg kívánja valósítani. Egy olyan, valamennyi évfolyamcikluson végighúzóó eseményrendszert kíván létrehozni, ahol az életkori, nemi, érési sajátosságoknak megfelelő, progresszív, sportszakmai, pedagógiai és pszichológiai értelemben is egymásra épülő és fokozatosságot mutató programkínálat, lebonyolítási formákkal és eljárásokkal találkozhatnak az iskolások és szüleik.

Célunk, hogy az egész életen át tartó egészséges életvezetésre és testmozgásra ösztönző, lehetőleg az aktuális tanévek egészében, sőt a tanévek

közötti szünetekben is elérhető termék- és programportfólió jöjjön létre, minden, de legalábbis a lehető legtöbb diákot megszólító mozgásos tartalmakkal, melyhez akár ahhoz közvetlenül köthető témakörök is kapcsolódhatnak (például egészséges táplálkozás, lelki egészség).

Lényeges, hogy a közeljövőben – a pénzügyi fenntarthatóságot és a komplementer források elérésének célját is figyelembe véve – a releváns földrajzi-területi és tanügyigazgatási szintekhez igazodóan határozzuk meg az diáksportesemény-szervezési feladatokat, melyben kiemelt szerepet szánunk az intézményi, helyi szinten szervezett, helyi adottságokhoz igazodó programok térnyerésének – akár olyan intézménytípusokban is, ahol korábban diáksportprogramok nem valósultak meg (pl. óvodák, kollégiumok) –, valamint az események sportági szövetségek iskolai programjaival való összehangolásra, összeillesztésre is törekszünk.

3. A KONCEPCIÓT MEGHATÁROZÓ NEMZETKÖZI SZAKPOLITIKAI KÖRNYEZET ÉS A KAPCSOLÓDÓ MAGYAR SZAKMAI FEJLESZTÉSEK, IRÁNYOK

3.1. NEMZETKÖZI ÉS EURÓPAI SZAKPOLITIKAI KITEKINTÉS

A fizikai inaktivitás és az ülő életmód terjedése mára globális kihívássá vált, és a negyedik legjelentősebb halálhoz vezető rizikófaktorként azonosítják a világon, ugyanis a legtöbb áldozatot szedő krónikus betegségek (szív- és érrendszeri betegségek, rák, magas vérnyomás, II. típusú cukorbetegség) egyik legfőbb kiváltó oka a mozgásszegény életmód.

Nem véletlen, hogy az ENSZ szakosított szerveitől (UNESCO, WHO) kezdve a gazdasági és szociális politika kialakításában és értékelésében részt vevő nemzetközi szervezetek (OECD) hosszú évtizedek óta foglalkoznak a kérdéssel. A rendszeres testmozgásra ösztönzés területén már az sem példa nélküli, hogy nemzeti vagy nemzetközi szakmai szervezetek világméretű üzleti vállalkozásokkal fognak össze. Amerikai és európai szemmel még a 20. század végén is úgy tűnhetett: e kezdeményezések célterületét és célcsoportjait a fejlődő országok és azok lakosai jelentik, hiszen feltételeztük, hogy az Újvilág és az öreg kontinens fejlett országaiban a minőségi népegészségügyi és oktatási szolgáltatások megbízható megoldást jelentenek a kihívások kezelésére.

A 20-21. század fordulóján berobbanó új technológiai forradalom és a digitalizáció azonban évek alatt rajzolta újra ezt a térképet, így ma már elsősorban a fejlett országokban van a legégetőbb szükség a beavatkozásra. A jóléti államokban

ugyanis – például – a gépjárművel való közlekedés tömegessé válásával, továbbá az élelmiszeripar technológiavezéreltté és globálissá alakulásával, valamint azzal, hogy a telekommunikációs és számítástechnikai eszközök gyakorlatilag mindenki számára elérhetővé váltak, egy új korszak vette kezdetét. A demográfiai folyamatok, trendek és az urbanizáció nem csupán a polgárok fittségén és fizikai aktivitásán, hanem a lelki egészségén is nyomot hagytak (elnéptelenedő falvak, elidegenedés, magányosság, depresszió, stressz, eltávolodás a természeti környezettől). Végül az Y, majd a 2010-es évektől kezdődően a digitális bennszülött Z és Alfa generáció megjelenése minden szakpolitikai szereplőt cselekvésre ösztönzött a prevenció-(nép)egészségügy, az oktatás és a sport területén.

E cselekvések, útmutatások középpontjában szinte kivétel nélkül az áll(t), hogy már gyermekkorban biztosítsunk, közvetítsünk pozitív élményeket az egészséges életvezetés és a testmozgás kapcsán, és ennek az iskolák legyenek a központi színterei függetlenül attól, hogy általában véve fizikai aktivitásról vagy testnevelésről van szó.²⁸

Koncepciónk szempontjából leginkább aktuális fejlemény, hogy az Egészségügyi Világszervezet, a WHO 2020 novemberében tette közzé a fizikai aktivitásra és ülő életmódra vonatkozó felülvizsgált ajánlásait.

²⁸ Lásd:

OECD *Future of Education and Skills 2030*. Forrás: <https://www.oecd.org/education/2030-project/>

WHO *Global action plan on physical activity 2018–2030: more active people for a healthier world*. Forrás: <https://www.who.int/publications/item/9789241514187>

Physical activity strategy for the WHO European Region 2016–2025. Forrás: <https://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/physical-activity-strategy-for-the-who-european-region-20162025>

UNESCO *Quality Physical Education Guidelines for Policy-Makers* (2015). Forrás: <https://en.unesco.org/inclusivepolicylab/sites/default/files/learning/document/2017/1/231101E.pdf>

UNESCO *International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport* (2015). Forrás: <https://en.unesco.org/themes/sport-and-anti-doping/sport-charter>

UNESCO *Strategy on Education for Health and Well-Being* (2016). Forrás: <https://en.unesco.org/themes/education-health-and-well-being>

UNESCO *Kazan Action Plan* (2017). Forrás: <https://en.unesco.org/mineps6/kazan-action-plan>

Ez alapján a gyermek és serdülő korosztály (5–17 évesek) számára – ideértve a fogyatékkal élőket is – átlagosan napi 60 perc közepes-erős intenzitású, túlnyomórészt aerob mozgás, továbbá hetente 3 alkalommal erős intenzitású izom- és csonterősítő mozgás javasolt. Mindezen túl ajánlott minél inkább csökkenteni az ülő életmódhoz tartozó tevékenységekkel töltött időt, különösen a szabadidős, monitor előtti üléssel, heveréssel stb. járó elfoglaltságokat. A WHO hangsúlyozza: az ajánlottnál kevesebb fizikai aktivitás is sokkal jobb, mint az inaktivitás, hiszen az útmutatóban foglaltaknál kevesebb testmozgás is jó hatással bír az egészségi állapotra. A testmozgás időtartamát, gyakoriságát és intenzitását fokozatosan kell az ajánlott szintre emelni. Fontos, hogy valamennyi gyermek és serdülő számára egyformán biztosított legyen a biztonságos testmozgás lehetősége és bátorítani kell őket, hogy részt vegyenek az életkoruknak és adottságaiknak megfelelő változatos és élvezetes mozgásformákban.

A WHO aktuális ajánlásában új körülmény a 2010-ben közreadott útmutatásokhoz képest, hogy a gyermekeknek, serdülőknek napi átlagban javasolt megvalósítani a 60 perces fizikai aktivitást a hét minden napjára vetítve, továbbá az, hogy a javaslat aláhúzza, hogy minden mozgás számít. (A 2010-es ajánlásban még azt olvashattuk, hogy a 60 percnél nagyobb időtartamú testmozgásnak van jótékony hatása az egészségre.)

Az előző rövid összefoglalóból kiolvasható: a 21. századra az egyik leginkább lényeges társadalom- és gazdaságszervezési kérdéssé vált globálisan, hogy miként lehet motiválni az állampolgárokat arra, hogy akár szervezett, akár nem szervezett, akár formális, akár nem formális keretek között részt vegyenek mozgás- és sportprogramokban. Hogyan lehet elérni, hogy az élethosszig tartó tanulás rendszerében – jövőorientáltan gondolkodva – az egészséges időszedés keretében gondoskodjanak saját testi és lelki egészségükről, egészséges életvezetésükről és ennek mentén a rendszeres testmozgás szükségességéről? Ezzel szorosan összefüggő kérdés, hogy a hagyományosan az emberi teljesítményre és teljesítőképesség hatáira (tehetség gondozásra, versenysportra) fókuszáló sport mint ágazat meg tud-e újulni, és képes lesz-e tudatosan és hatékonyabban összekapcsolódni más ágazatokkal, így elsősorban az egészségüggyel és az oktatással, továbbá a lakossággal és annak szokásaival, igényeivel.

Ezekre a kérdésekre az Európai Unióban 2011 óta keresik intenzíven a válaszokat, melynek keretében:

- 2011 és 2013 között megalapozásra került az **egészségvédő²⁹ testmozgás** (health-enhancing physical activity – HEPA, a továbbiakban: **HEPA**) európai uniós szakpoltikákban alkalmazott koncepciója³⁰, majd
- 2015-től – a sportpolitikáért is felelős uniós biztos kezdeményezésére – komoly hangsúlyt kapott a **grassroots sport** megközelítés.^{31 32}

²⁹ A hivatalos magyar nyelvű szakpolitikai dokumentumokban egészségvédő, egészségjavító és egészségfejlesztő testmozgás kifejezésekkel is találkozhatunk a HEPA kapcsán, de a továbbiakban jelen tanulmányban egységesen egészségvédő testmozgásként használjuk a fogalmat.

³⁰ Az EU intézményei közül előbb az Európai Bizottság tette közzé *A sport európai dimenziójának fejlesztése* című közleményét (Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011DC0012&from=EN>), mely kifejezetten hivatkozik az egészségvédő testmozgásra, illetve az egészségvédelemre a sport révén, majd a Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői fogadták el az egészségfejlesztő testmozgás népszerűsítéséről szóló, 2012. november 27-i következtetéseket (Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:393:0022:0025:HU:PDF>). Végül 2013. november 26-án a Tanács ajánlása jelent meg az egészségvédő testmozgás ágazatközi előmozdításáról – Forrás: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32013H1204\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:32013H1204(01)).

³¹ http://ec.europa.eu/sport/news/2015/0911-working-groups-grassroots-diplomacy_en.htm

³² A Magyar Diáksport Szövetség mindkét koncepció kialakításában, fejlesztésében, valamint közösségi és tagállami nyomon követésében komoly szerepet vállalt. 2015-ben az Emberi Erőforrások Minisztériuma akkori sportért felelős államtitkára a minisztérium és az MDSZ képviselőjét együttesen jelölte ki nemzeti kapcsolattartó ponttá (national focal point) a HEPA területén, míg Navracsics Tibor Magyarországról az MDSZ elnökét, Balogh Gábort kérte fel arra, hogy legyen a magyar tagja annak a magas szintű tanácsadó testületnek (high-level group), amely a grassroots sport területén elvégzendő feladatokat áttekinti és összefoglalja.

A HEPA és a grassroots sport koncepciója közötti viszonyrendszer megállapítása szempontjából ugyanakkor érdemes tisztázni az alapvető fogalmakat, és röviden áttekintetni azokat a területeket, melyekre e szakpolitikák tárgyi hatálya kiterjed.

A HEPA szempontjából egzakt definícióval nem találkozunk, de a hivatkozott tanácsi következtetések és ajánlás alapján a következő célterületi szakpolitikák azonosíthatók annak részeként:

- a sport;
- az egészségügy;
- az oktatás;
- a környezetvédelem, a várostervezés, a közbiztonság, a közlekedés;
- a munkahelyi környezet és
- az idős polgárok.

A fenti szakterületek bemutatásából látható, hogy ez a megközelítés egy 0–99 éves korig szóló, teljes populációt megszólító koncepció. Ezzel összefüggésben a Tanács kifejezetten felkérte a tagállamokat, hogy az EU testmozgásra vonatkozó iránymutatásait³³ és azok alapelveit figyelembe véve folytassák a testmozgás népszerűsítését célzó stratégiák, ágazatközi szakpolitikák kidolgozását és végrehajtását. A megvalósítás és mérés kereteinek kialakítása a diáksport területén (is) azért lényeges, mert ennek átfogóbb, tagállami szintű adatszolgáltatási kapcsolatai is vannak, és lesznek a jövőben is. A 2013-as HEPA Tanácsi ajánlás ugyanis – a WHO-val együttműködésben – egy értékelési keretrendszert hozott létre, és intézményesítette a tagállami szintű „HEPA focal point” hálózatot. A nemzeti kapcsos-

lattartó pontok hároméves ciklusokban megvalósuló adatgyűjtési munkát végeznek a tagállamokban, melyhez Magyarországon számukra 2017 óta a Nemzeti Diák-, Hallgatói és Szabadidősport Szövetség (NDHSZ) sportköztestülete nyújt technikai segítséget. E rendszeres munka eredményeit, így az aktuális magyar tagállami jelentéseket, országprofilokat az NDHSZ hivatalos honlapján teszi közzé.³⁴

A magyar iskoláskorú populáció fizikai aktivitási szokásairól természetesen ezek a kimutatások és más, európai uniós megrendelésre készülő mintavételes felmérések (mint amilyenek a viszonylag rendszeres speciális Eurobarométer felmérések³⁵) is hordoznak információt, de Magyarországon sokkal inkább a tanulók fittségi állapota az intervenciókat meghatározó mutató, melyet a NETFIT® évi mérési eredményei alapoznak meg.

De vajon a mért adatok alapján mi lehet az intervenció, milyen programokat, kezdeményezéseket, indítson útjára egy uniós tagállam, melyek számottevő mértékben képesek szemléletbeli változást eredményezni a lakosság (különösen a fiatalok, gyermekek) körében, és egyidejűleg képesek a sporton keresztül az egészségfejlesztés és a tehetséggondozás területén is hatni?

Ehhez jelentős mankót szolgáltatnak a sportra vonatkozó, 2014–2017 közötti uniós munkaterv keretei között létrehozott HEPA szakértői munkacsoport ajánlásai, melyek (az iskolai testnevelés fontosságának hangsúlyozása mellett) az iskolák és a sportszektor, valamint az iskolák és a helyhatóságok közötti értékes kölcsönha-

³³ https://ec.europa.eu/assets/eac/sport/library/policy_documents/eu-physical-activity-guidelines-2008_hu.pdf

³⁴ Forrás: https://ndhsz.hu/wp-content/uploads/2018/09/hungary-physical-activity-factsheet-2018_en-1.pdf, valamint <https://ndhsz.hu/wp-content/uploads/2021/10/Physical-activity-2021-Hungary-eng.pdf>

³⁵ <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2164>

tásokról szólnak.³⁶ Ennek keretében potenciális beavatkozásként eshet latba például:

- **az infrastruktúra és a létesítmények megosztása**, ennek keretében
 - » egyrészt az iskolai testneveléshez, a tanterven kívüli (extrakurrikuláris), illetve az iskola utáni aktivitásokhoz, tevékenységekhez és a közösségek számára szükséges infrastruktúra és eszközállomány elérhetőségének biztosítása – a hatékony létesítménymenedzsment jegyében, a létesítmények túlszűfoltóságát vagy éppen kihasználatlanságát megelőzendő;
 - » másrészt annak ösztönzése, hogy az oktatásirányítás az iskola utáni időszakban nyissa ki az iskolai sportlétesítményeket, hogy azok még inkább elérhetőek legyenek a helyi közösségek és sportszervezetek számára.³⁷
- **minősítési, díjazási rendszer létrehozása**³⁸ uniós szinten azon iskolák számára, akik aktívan promotálják a fizikai aktivitást és a sportot, valamint megfelelnek bizonyos alapvető kritériumoknak az iskolai sportlétesítmények és eszközállomány, az iskolai testnevelés, a tanterven kívüli sporttevékenységek és a sportklubokkal való kapcsolat terén. (Ennek

eredménye az MDSZ vezetésével megvalósult European Physical Activity Label for Schools – EU-PALS – című ERASMUS+ projektben kidolgozott Moving Schools Award³⁹ kezdeményezés.)

- **a tehetséggondozás** terén az oktatásirányítás teremtsen meg és erősítse meg annak a feltételrendszernek a kialakítását az iskolákban, mely támogatja és elősegíti az versenysportban karriert kezdeni szándékozó fiatal sportolók tehetséggondozását, például olyan specifikus eszközök alkalmazásával, mint amilyen:
 - » a rugalmas tanterv, a heti órarend (mely biztosítja az edzési és versenyzési lehetőséget),
 - » az iskolai beiratkozás és iskolaváltás könnyítése,
 - » a felzárkóztató, korrepetáló osztályok, csoportok alkalmazása,
 - » a rugalmas vizsgalehetőségek és
 - » a mentorpedagógusok biztosítása.
- **a minősített sportedzőkkel való közreműködés**, amely ösztönzi azok részvételét az iskolák, sportszervezetek és a helyhatóságok közötti együttműködésekben annak érdekében, hogy fenntartható hatást gyakoroljanak az iskolákra, és kiegészítsék a pedagógusok sporttal kapcsolatos kompetenciáit. (Az ajánlás kiemeli, hogy ez természetesen nem jelenti a kötelező testnevelésórák kiváltását, vagy azt, hogy ez a megoldás a testnevelő tanárok esetleges hiányának helyettesítését szolgálja.)
- **a fizikailag aktív közlekedési formák, a sportinfrastruktúrához való hozzáférés biztosítása, valamint a figyelemfelhívó kampányok lebonyolítása.**

³⁶ <http://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetailDoc&id=19860&no=1>

³⁷ Ehhez hasonló kezdeményezés már létezett Magyarországon. Az ún. Tárt Kapus Létesítmények Program 2006 és 2010 között a sportlétesítmények délutáni, és/vagy esti, és/vagy hétfégi nyitvatartásának támogatásával különböző korosztályok és nemek, baráti és munkahelyi társaságok, lakóközösségek, illetve családok számára a rendszeres, sportlétesítmény használatához kötött sportolási lehetőségeket biztosító terek ingyenes igénybevételei lehetőségét biztosította.

³⁸ Luxemburg már a 2004-es tanácsi elnöksége idején javasolta egy „sports-minded school” márka létrehozását uniós szinten, melyet a sportról szóló 2007-es Fehér könyv is tartalmazott.

³⁹ Forrás: <https://www.physicalactivitylabel.com/>, valamint <https://www.movingschoolsaward.com/>

Mindezekén túl a Tanács 2013-as HEPA-ajánlása átfogó, és szakterületi célcsoportokra fókuszált mutatókat is alkalmaz. A horizontális mutatók körében többek között vizsgálja, hogy az adott országban létezik-e az egészségvédő testmozgásra vonatkozó tagállami ajánlás, valamint az egészségvédő fizikai aktivitásnak a WHO-ajánlás (vagy az ennek megfelelő tagállami ajánlás) szerinti minimális szintjét a gyermekek, serdülők, valamint felnőttek hány százaléka éri el. E mutatókból fakadóan lendült cselekvésbe 2018-ban Magyarországon az MDSZ is, mely – kifejezett tagállami ajánlás hiányában – a DO60, azaz a *Mozogj minden nap 60 percet!* kampány elindításával helyezte előtérbe, és hívja fel azóta is a 5–17 éves gyermekek figyelmét arra, hogy naponta legalább átlagosan 60 percnyi közepes-erős intenzitású testmozgást végezzenek.

A vertikális, ágazati mutatók szempontjából – így a diáksport dimenziói szempontjából is – ez az ajánlás értelemszerűen az oktatás területén jelöl ki fejlesztési irányokat. Ezen a területen részint a *testnevelés* gyakorlati megvalósításának mennyiségi mutatóira kíváncsi az egyes tagállamokban a heti óraszámok szerint, azok kötelező jellege, valamint a szabályozás szintje alapján. Ezen túlmenően a *képzés* területén fogalmaz meg indikátort, amely azt vizsgálja, hogy az egészségvédő testmozgás képzési modulként szerepel-e a testnevelő tanárok felsőfokú alapképzésében és/vagy mesterképzésében⁴⁰, és ha igen, fakultatív vagy kötelező tartalomként. A további, az oktatás területét érintő mutatók már sokkal inkább az iskolai mozgásprogramok komplexitását firtatják: az ajánlás egyrészt a testmozgást népszerűsítő, iskolához kapcsolódó, országos vagy annál alacsonyabb szintű programok létrehozására

rá, majd ezek között is kiemeli az iskolába való eljutás fizikai aktivitással járó módjait támogató programokat (pl. csoportos gyaloglás, kérekpár).

A fenti megközelítésről talán kijelenthető, hogy az egészségvédő testmozgás koncepciója sokkal inkább tekinthető egy felülről irányított és koordinált, adatgyűjtési, elemzési és értékelési elvek szerint meghatározott és működtetett szakpolitikai stratégiának, ahol az ágazatközi politikák megvalósításán van a hangsúly, és amelyek között kiemelt szakterületet képez a sport, az oktatás és az egészségügy.

Miként tudjuk azonban a gyermekeket, tanulókat a rendszeres testmozgásra, sportolásra ösztönözni úgy, hogy ez az igény, motiváció belülről fakadjon? Ehhez egyrészt az szükséges, hogy a már hét éve működő NETFIT-et az iskolarendszer ne csupán egy kötelező mérési rendszerként tartsa számon, hanem egy, a mindennapokban használható és használt pedagógiai eszközként. Ezen túlmenően – a 21. századi infokommunikációs fejlődéssel lépést tartva – arra kell keresnünk a válaszokat, hogy melyek azok a pedagógiai-pszichológiai és akár technológiai módszerek, melyekkel célt érünk a Z és az Alfa generációba tartozó diákok mozgástanítása kapcsán. E megoldások skálája széles, és ehelyütt részint utalni érdemes a gamifikációban (játékosításban) rejlő potenciális lehetőségekre vagy a digitális eszközökön elérhető applikációkra, melyek alkalmazása kapcsán az elmúlt években az MDSZ is igyekezett megtenni az első lépéseket. A fentiekén túlmenően pedig elengedhetetlen, hogy az iskolai sporttevékenységet (akár a mindennapos testnevelés keretein belül, akár

⁴⁰ Természetesen az ajánlás a tagállamok egészére nézve fogalmaz meg mutatókat, így értelemszerűen a terminológiája nincs figyelemmel arra, hogy hazánkban a testnevelőtanár-képzés osztatlan tanárképzés formájában valósul meg.

azon kívül), valamint a diáksportot 2021-2022 fordulóján már úgy kell méretezni és tartalmilag kialakítani, hogy az elérje az eddig abba be nem kapcsolódó mintegy 1 millió gyermeket és tanulót, azaz hangsúlyosan kapcsolódnia kell a grassroots sport filozófiájához.

De mit is jelent a grassroots sport az európai uniós szakpolitikában?

A Tanács először 2015-ben fogalmazta meg következtetéseit az alulról szerveződő sportnak a transzverzális készségek – elsősorban a fiatalok körében történő – fejlesztésében betöltött szerepének a maximalizálásáról.⁴¹ Ebben többek között megállapítja, hogy „az alulról szerveződő sportban”⁴² való részvétel – amellet, hogy ez elsősorban szabadidős testmozgást jelent – további többletértéket is biztosít, mégpedig azt, hogy az európai társadalom egészségesebb, és általában véve befogadóbb és fenntarthatóbb lesz. Elősegítheti még pozitív társadalmi attitűdök és értékek kialakulását, valamint az egyéni készségek és kompetenciák fejlesztését is, beleértve az olyan transzverzális készségeket⁴³, mint például a kritikus gondolkodás, a kezdeményező-készség, a problémamegoldás és a közös munkavégzés képessége.

A Tanács hangsúlyozza azt is, hogy „a sport elősegíti az Unió stratégiai célkitűzéseinek, azaz a növekedésnek, a munkahelyteremtésnek és a társadalmi kohézióknak a megvalósítását, bele-

értve a jelenleg Európa előtt álló olyan sürgető kihívásokat is, mint például a tartósan magas európai ifjúsági munkanélküliségi ráta. Ahhoz, hogy teljes mértékben ki lehessen aknázni a sportban ezzel kapcsolatban rejlő potenciált, fontos ágazatközi megközelítésre törekedni, amely olyan más szakpolitikai területekre is kiterjed, mint például az oktatás és képzés, az ifjúság és a foglalkoztatás, a szociális ügyek és a közegészségügy. [...] Az alulról szerveződő sportban kulcsfontosságú a hozzáértő személyzet – ezen belül az önkéntesek – szerepe a figyelemfelhívásban, ami lehetővé teszi az ilyen sporttevékenységek által a transzverzális készségek fejlesztése tekintetében kínált többletérték és előnyök kihasználását.”

A Navracsics Tibor magyar uniós biztos által ezen a területen létrehívott magas szintű tanácsadói testület 2016 júniusára készítette el jelentését a grassroots sport témájában. A grémium a grassroots sport kapcsán egy új(abb) definíciót állított fel, mely szerint „**a grassroots sport egy olyan szabadidős mozgásos aktivitás, amelyet akár szervezett, akár nem szervezett keretek között, amatőr jelleggel, rendszeresen, egészségmegőrző, oktatási vagy társadalmi célból végeznek.**”

A jelentés átfogó, valamint témaspecifikus ajánlásokat fogalmaz meg, és ennek keretében megállapítja, hogy az uniós sportmunkatervben⁴⁴ rögzített ajánlások megvalósítását prioritásként szükséges kezelni, így különösen:

⁴¹ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG0527\(02\)&qid=1472465150591&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015XG0527(02)&qid=1472465150591&from=EN)

⁴² „Alulról szerveződő sport”: helyi szinten, amatőr sportolók által szervezett formában gyakorolt sporttevékenység és tömegsport. Forrás: Az Európai Parlament és a Tanács 1288/2013/EU rendelete (HL L 347., 2013. 12. 20., 50. o.).

⁴³ Az egyes ügynökségek és szervezetek különböző megnevezéseket alkalmaztak ezekre a készségekre, így például: „kulcskompetenciák”, „puha készségek”, „más területeken is hasznosítható készségek”, „elengedhetetlenül fontos készségek”, „munkahelyi alapkészségek”, „foglalkoztathatósághoz szükséges alapvető készségek”. Az Európai Pályaorientációs Szakpolitikai Hálózat glosszáriuma szerint a transzverzális készségek azok a készségek, amelyek az egyén jelenlegi vagy korábbi állásától vagy foglalkozásától eltérő állások vagy foglalkozások számára jelentőséggel bírnak. E készségek elsajátíthatók munkán kívüli vagy szabadidős tevékenységek keretében, illetve oktatásban vagy képzésben való részvétel útján. Nagyobb általánosságban tehát ezek olyan készségek, amelyek elsajátítása egy adott környezetben, illetve egy adott helyzet/probléma kezelése érdekében történt, azonban más környezetben is alkalmazhatók.

⁴⁴ [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:42011Y0601\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:42011Y0601(01))
[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42014Y0614\(03\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A42014Y0614(03))

- az **önkéntességet**,
- a grassroots sport **fenntartható finanszírozását**,
- a **gyermekek jogainak védelmét** a sportban,
- a **nemek közötti egyenlőséget** a sportban,
- a **nagyobb sportesemények örökségét**, hagyományait, figyelemmel a társadalmi, gazdasági és környezeti fenntarthatóságra,
- az átlátható és hosszú távú beruházásokat a sportban, különösen az **aktív közlekedési formák promócióját** az ezt szolgáló infrastruktúra fejlesztésével,
- az **iskolai testnevelést**, biztosítva a testmozgás nyújtotta korai pozitív tapasztalatokat, ösztönözve az élethosszig tartó pozitív szokások kialakulását, és végül
- a **sport hozzáadott értékét** a fiatalok munkavállalási képességéhez, és a munkahelyteremtéséhez a sporttal kapcsolatos munkaerőpiacon.

A jelentés hangsúlyozza továbbá az önkéntes tevékenység során szerzett informális és nem formális tudás elismerésének fontosságát, mely a foglalkoztathatóság szempontjából is jelentőséggel bír. A korai pozitív tapasztalatok kapcsán kiemeli az aktív tanulás jelentőségét, de rámutat annak fontosságára is, hogy a grassroots sport biztosítson lehetőséget a kisebbségek és a nők fokozott bevonására – akár sportolóként, akár önkéntesként, akár szakemberként. A fenntartható finanszírozás körében a jelentés kiemeli az EU pénzügyi alapjaihoz való hozzáférésben, és az azok felhasználásában rejlő fejlődési lehetőségeket.

Ahogy a HEPA-konceptió kapcsán, a grassroots sportban is fókuszba kerül az ágazatközi megközelítés. A testület szerint az oktatás, az ifjúságügy, a kultúra, az egészségügy, a „versenyzés”⁴⁵, a munkaerőpiac, a regionális politika, a belső piacok, a közlekedés, a szociális ügyek és a város-tervezés keresztmetszetében kell gondolkodni a grassroots sport fejlesztése kapcsán. Újfajta együttműködési modelleket, szövetségeket kell feltárni és létrehozni a hagyományos szolgáltatói, közszolgáltatói rendszerek és új piaci szereplők között. Szorosan együttműködve a sport mozgalommal ösztönözni kell, hogy a jó irányítás elvei megvalósuljanak a grassroots sportban.

A fentiekből fakadóan jelen koncepció egy olyan diáksportprogram vízióját vázolja fel, amely:

- biztosítja az esélyegyenlőséget és az egyenlő esélyű hozzáférést az intézményi és diáksport programokhoz,
- az egész életen át tartó tanulás keretrendszerében elhelyezhető, ezért közvetlenül a kulcskompetenciák, köztük hangsúlyosan a transzverzális készségek fejlesztése a célja,
- legalább középtávon hozzá képes járulni a gazdasági növekedéshez,
- ágazatközi megközelítésű, ezért a sport eszköztársán keresztül – elsősorban – az oktatás, a képzés és a képesítések területén valósul meg, de kihat valamennyi további, korábban már érintett szektorra, és
- nagyon mély pedagógiai, szociálpedagógiai, didaktikai és nem utolsósorban pszichológiai alapokon nyugszik.

⁴⁵ A dokumentum e körben a „competition” szót használja, mely értelemszerűen a sport területén végzett bármilyen szinten és bármely szervezet szervezésében megvalósuló versenyzésre utal, így például országos tanulmányi és tehetségfokozó versenyekre vagy a sportmozgalmon belül szervezett egyéb eseményekre is.

3.2. GRASSROOTS TÖREKVÉSEK A HAZAI KÖRNYEZETBEN

A grassroots megközelítés nem előzmények nélküli, ha úgy tetszik: nem teljesen újszerű a magyar sportéletben. A diáksport megújítási koncepciójának megalapozása során a grassroots szemlélet beágyazottságának megteremtése érdekében az MDSZ már az elmúlt 10 évben is együttműködött számos hazai sportági szövetséggel és szakszövetséggel, közös programokat kidolgozva, adaptálva abból a célból, hogy a döntő részben a nemzetközi vagy kontinentális sportszövetségek által – többnyire egy-egy charta, közös nyilatkozat formájában – ambicionált törekvések hangsúlyosan jelenjenek meg a hazai sportéletben is.

Értelemszerűen ezen a területen a legnagyobb, a „tömegesítés” terén leginkább érdekelt sportági szövetségek jártak és járnak elől a világon, Európában és hazánkban, így elsősorban a labdarúgás és a kézilabda sportágban álltak és állnak rendelkezésre jogyakorlatok, sőt: felépített szisztémák a grassroots sport támogatására („alternatív” sportszervezési módszerek, minőségirányítási rendszerek).

A 2010-es évek elején megjelenő társasági adókedvezmény a látványcsapatsportokban a hazai implementációhoz a forrásokat is előteremtette, mely furcsa, előre nem látható helyzetet teremtett a magyar sportéletben éppen akkor, amikor a tanügyigazgatási, köznevelési intézményfenntartói, valamint az iskolarendszerben átfogó változások mentek végbe, melyek értelemszerűen a diáksportot is kihívások elé állították.

A hazai sportági szövetségek saját intézményi (óvodai és iskolai) hálózatokat, sportfesztivál- és versenyztetési programokat, rendszereket építettek fel, több százas, sőt, akár több ezres nagyságrendben megszólítva, elérve és motiválva a hazai intézményeket, pedagógusokat. Ez értelemszerűen egyenlőtlen versenyhelyzet elé állította az akkor éppen a saját pénzügyi és szervezési nehézségeivel küzdő diáksportot is, melynek eredményeképpen – főleg a nagyobb városokban – elindult egy elvándorlási folyamat, megritkítva a diáksporthálózati tagok számát.

Nem utolsósorban a sportági szövetségek olyan programokat építettek az újonnan beáramló

források segítségével, amelyek párhuzamosságot és diverz kínálatot teremtettek a célcsoport szempontjából is: ugyanabban a sportágban ugyanannak a tanulónak más típusú, lebonyolítási rendszerű és szemléletű (korszerűbb) programot kínált a sportági szövetség, és mást az évtizedes hagyományait védelmező diáksport rendszer.

A 2010-es évek derekán éppen ezért kezdeményezte az MDSZ, hogy a leginkább törekvő és tapasztalatokkal rendelkező sportági szövetségekkel szoros együttműködésben alapozza meg alternatív (a mindennapos testnevelésben is választható) kerettantervek és tartalmi szabályozók közös megalkotásával, valamint akkreditált pedagógus-továbbképzési programok formájában a grassroots sport térnyerését. A *Sportágak útja a köznevelésbe* c. program keretében kidolgozott tantervek, kiadványok és a több ezer tanítót és testnevelő tanárt elérő továbbképzési program célja az volt, hogy teret, utat nyisson a grassroots szellemiségnek az iskolarendszer egészében. Világossá vált ugyanis, hogy rendszerszintű változásokat csak a kritikus tömeget meghaladó számú felkészített és felkészült pedagógussal, játék- és gyakorlatgyűjtemények, valamint új sport- és fesztiválszervezési módszerek birtokában lehet megvalósítani úgy, hogy ezt a tudást nem csak a gyakorló pedagógusoknak, hanem a tanító, de leginkább: a testnevelőtanár-jelölteknek is mielőbb el kell sajátítaniuk.

Talán a közös programalkotásnak is köszönhető, hogy az érintett sportági szövetségek és a diáksport eseményszervezési metódusai már rövid távon is hatottak egymásra, és egyre inkább közeledtek egymáshoz olyannyira, hogy a 2010-es évek végére már párbeszéd kezdődött a szereplők között a sportági és diáksport eseményrend-

szerek összehangolásáról és -illesztéséről. Ezek az első kísérletek még nem vezettek feltétlenül eredményre, de utat nyitottak a válaszok kereséséhez. Az MDSZ 2019-ben éppen ezért készített személyes interjúkat 10 hazai sportági szövetség utánpótlás-vezetőivel. Az interjúk kérdései négy főbb tematikát öleltek át. Az első nagyobb kérdéskör a Diákolimpiát érintette, melyben az MDSZ választ kívánt kapni az adott sportági szövetségen belül a – jelenlegi – Diákolimpia® megítéléséről, szerepéről és az azzal kapcsolatos jövőbeli tervekről. A második témakörben a diáksportszövetség arra volt kíváncsi, hogy a sportági szövetségek milyen formában valósítják meg – amennyiben rendelkeznek ilyennel – a grassroots filozófia mentén megvalósult sportági (intézményi) programjaikat. A harmadik kérdéskörben a grassroots filozófiával megvalósuló programokhoz rendelt szakembergárda meglévő és elvárt felkészültségével, képesítésével kapcsolatos kritériumokra kérdezett rá az MDSZ, míg a negyedik részben e programok digitális támogatottságát, informatikai (regisztrációs, nevezési) rendszereit illetően tett fel kérdéseket.

4. A DIÁKOLIMPIA JELENLEGI HELYZETE

A Diákolimpia® mint a sport területén megrendezett, minden tanévben megvalósuló országos tanulmányi verseny⁴⁶, évről évre több százezer diák számára biztosít versenyzési lehetőséget. A statisztikai adatok alapján az látszik, hogy a 2011/2012. tanévtől a 2016/2017. tanévig a versenyrendszerbe történt nevezések száma – mintegy 282 ezer – gyakorlatilag nem változott.

A 2017/2018. tanévben bevezetett új Diákolimpia® nevezési rendszer – a testnevelők, felhasználók igényeinek kielégítése mellett – ma már sokkal pontosabb adatszolgáltatást biztosít. Az új nevezési rendszerben az MDSZ által szervezett versenyeken túl az országos sportági szakszövetségek által védjegylicencia (használati) szerződés keretében megrendezett Diákolimpia® versenyek is teljeskörűen nyomon követhetővé váltak. A 2018/2019. tanévben az elmúlt évtized legnagyobb volumenű nevezésszámát regisztráltuk: MDSZ által szervezett versenyeken 284 ezer nevezés, és az egyéb szövetségek által 39 ezer nevezés történt. Sajnos a 2019/2020. és a 2020/2021. tanévek versenyei a Covid-19 új koronavírus-járvány miatt csak részben valósultak meg, résztvevő- és nevezésszámaik ezért nem mérvadók.

A jelen dokumentum készítésének pillanatában a legutóbbi teljes (2018/2019. tanévi) nevezési statisztika alapján azt mondhatjuk, hogy a rendszerben a tanulók közel fele több nevezéssel szerepelt, azaz nem csak egy sportágban vagy versenyszámban neveztek pedagógusai, felkészítői. Az összes, közel 320 ezer nevezés 152 ezer tanulót jelentett, azaz átlagosan két nevezés jutott egy diákra. Korcsoporti bontásban a legnagyobb résztvevői volument a III. és a IV. korcsoport biztosította, amely az összes nevezés több, mint felét adta. A két legalacsonyabb nevezésszámot az I. és az V. korcsoportokban látjuk. Kijelenthető, hogy a jelenlegi rendszer az általános iskola felső tagozatát szőlítja meg leginkább (III. és IV. korcsoport), a középiskolás időszakra a sportolói létszám csaknem a felére esik vissza (74 671 főről 34 408 főre). A fiú-lány arányokat tekintve kiütöközik, hogy összességében 50%-kal több fiút foglalkoztat a rendszer, mint lányt. A fiúk számához képest a VI. korcsoportban a legkevesebb a lányok aránya (majdnem a fele), ami már előrevetíti, hogy a lányok iskolai sporttevékenységben és diáksportban való részvételének lehetőségét a jövőben fokozottabban meg kell teremteni, különösen a középiskolás korcsoportokra koncentrálván.

A 3. táblázatban részletes statisztikai adatok láthatók a létszámokról.

Korcsoport	Nevezett tanulók száma				Nevezések száma			
	Fiú	Lány	Összesen	Arány	Fiú	Lány	Összesen	Arány
I. korcsoport	8 460	4 559	13 019	8,6%	11 807	6 820	18 627	5,8%
II. korcsoport	17 821	12 149	29 970	19,7%	36 301	24 797	61 098	19,0%
III. korcsoport	21 931	16 064	37 995	25,0%	50 648	37 518	88 166	27,4%
IV. korcsoport	22 079	14 597	36 676	24,1%	54 821	33 788	88 609	27,6%
V. korcsoport	9 322	7 369	16 691	11,0%	17 780	13 459	31 239	9,7%
VI. korcsoport	11 609	6 108	17 717	11,7%	22 552	10 904	33 456	10,4%
Összesen:	91 222	60 846	152 068	100,0%	193 909	127 286	321 195	100,0%

3. táblázat: A nevezett tanulók és a nevezések száma a 2018/2019. tanévben korcsoporti és nemek szerinti bontásban.

⁴⁶ A nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet 183. § alapján

Ha sportáganként vizsgáljuk a nevezési számokat a Diákolimpia® jelenlegi felmenő rendszerű, kieséses versenyrendszerében, elmondható, hogy a legnépszerűbb és legtöbb diákot meg-

mozgató sportágak az atlétika pályabajnokság, a mezei futóverseny, a labdarúgás, a kézilabda és az úszás (4. táblázatban világoskékkel kiemelve).

Sportág	2015/2016. tanév	2016/2017. tanév	2017/2018. tanév	2018/2019. tanév
Asztalitenisz	5 290	5 241	5 052	5 444
Atlétika – Pályabajnokság	67 251	60 192	62 979	61 759
Atlétika – Mezei futóverseny	44 531	49 895	43 401	46 121
Atlétika – Ügyességi csapatbajnokság	0	0	10 506	12 911
Duaton	0	0	1 227	1 692
Floorball	2 652	7 197	5 341	5 229
Grundbirkózás	0	1 426	2 391	1 769
Játkos sportverseny	5 582	6 128	6 276	6 076
Kézilabda	25 314	22 486	19 642	20 988
Kis iskolák sportversenye	7 001	7 881	11 206	10 591
Kosárlabda	15 738	12 901	12 495	12 865
Labdarúgás	45 372	47 980	40 807	43 541
Röplabda	13 809	14 115	10 758	12 310
Strandkézilabda	0	448	825	892
Szellemi Diákolimpia	308	324	343	317
Teremlabdarúgás (Futsal)	11 650	13 284	13 840	14 012
Torna	3 757	3 894	4 311	5 228
Úszás	22 044	21 736	25 555	22 021
Összesen	270 299	275 128	276 955	283 766

4. táblázat: Az MDSZ által szervezett Diákolimpia® sportágainak nevezési számai az utóbbi években

A fenti nevezési adatok értelmezéséhez fontos kiemelni, hogy az egyes sportágak igencsak eltérő számosságú versenyszámot (a versenyek elemi szintje, pl.: Atlétika III. korcsoport, 60-méteres síkfutás, fiú) jelentenek. Atlétika pályabajnokság esetében 94, torna vonatkozásában 33, míg a teremlabdarúgás (futsal) esetében mindösszesen 2 versenyszámra lehetett nevezni. A versenyszámok alapján a legnépszerűbbek a labdarúgás, futsal versenyek, míg a legkevesebb nevezés általában a torna A kategória versenyszámaira érkezik.

Helyezés	Versenykiírás	Versenyrész	Korcsoport	Egyéni/ csapat	Nem	Kategória	Verseny- számonekenti nevezés
1.	Labdarúgás III. korcsoport	Labdarúgás	III.	csapat	fiú		10 440
2.	Labdarúgás IV. korcsoport	Labdarúgás	IV.	csapat	fiú		8 682
3.	Futsal IV. korcsoport	Futsal	IV.	csapat	fiú		8 609
4.	Labdarúgás II. korcsoport	Labdarúgás	II.	csapat	fiú		8 434
5.	Játékos Sportverseny Diákolimpia	Játékos Sportverseny	I-II.	csapat	vegyes		6 076
309.	Torna „A” kategória	Torna	I.	csapat	fiú	A	22
310.	Atlétika V-VI. korcsoport	110 m-es gátfutás	V.	egyéni	fiú		21
311.	Atlétika V-VI. korcsoport	100 m-es gátfutás	VI.	egyéni	lány		19
312.	Torna „A” kategória	Torna	V-VI.	egyéni	lány	A	14
313.	Torna „A” kategória	Torna	V-VI.	egyéni	fiú	A	10

5. táblázat: Az MDSZ által szervezett Diákolimpia® versenyszámaira történt nevezési adatok a 2018/2019. tanévben

A Covid-19 új koronavírus-járványra utalva már említettük, hogy a legutóbbi két tanévben a Diákolimpia® versenyrendszere komoly fennakadásokkal működött, illetve meg is kellett azokat szakítani. Ez a körülmény jelentős neve-

zesség-csökkenést eredményezett (181 ezer fő, majd 62 ezer fő a két egymást követő tanévben). Jelen koncepció készítésekor a 2021/2022. tanév adatai értelemszerűen még nem állnak teljességében rendelkezésünkre.

5. A DIÁKSPORT MEGÚJÍTÁSÁNAK ALAPELVEI, SZÍNTEREI ÉS TÉNYEZŐI

A következőkben a diáksport rendszere megújításának lényegi összetevőire koncentrálna azokat a célokat és alapelveket foglaljuk össze, amelyek jelen koncepció kialakításakor fontosnak mutatkoztak.

5.1. ÁLTALÁNOS SZEMPONTOK

Minden koncepció megalkotásakor lényeges, hogy az reagáljon az **elsődleges célcsoportok** igényeire, szükségleteire. A diáksport megújítása szempontjából döntő jelentőségű, hogy a lehető **legtöbb gyermeket vonjunk be** a mozgásos programokba, hangsúlyosan **azon tanulókat, akik** más – jellemzően egyesületi, sportszervezeti – keretek között **nem sportolnak** (rendszeres testmozgásra ösztönzés, az egészségfejlesztő testmozgás az egészséges életmód népszerűsítése). Ez értelemszerűen elvezet ahhoz is, hogy a szolgáltatáshiányos, gazdaságilag és területfejlesztési szempontból **kevésbé fejlett térségekben, kistelepüléseken**, ahol a sport civil szervezeti hálójára is gyengébb, és ahol az iskolarendszerben is komolyabb kihívások jelentkeznek – mely az intézmények fittségi mutatóiban is tetten érhető – nagyobb intenzitással kell jelen lennie a diáksportnak, intenzívebb támogatást kell nyújtani a helyi szereplőknek, valamint nagyobb volumenű iskolai és diáksporteseménnyel szükséges megszólítani a gyermekeket.

Mindezek mellett lényeges szempont, hogy a tehetségfelismerés, tehetséggondozás hagyományos értékeit is meg kell tartani, így **a sportban kiemelkedő adottságú és képességű gyermekeket** természetesen továbbra is meg kell szólítani a diáksporton keresztül.

Erőforrásoldalról, szervezési megközelítésben a lehető legtöbb testnevelés-oktatásban közreműködő pedagógust (testnevelő tanárt és főleg az

első tagozatban tevékenykedő tanítót) szükséges folyamatosan felkészíteni és bevonni a programok megvalósításába és a diáksporthálózat működtetésébe, mert az csak így válik fenntarthatóvá.

A szakmai tartalmat illetően minden korcsoport számára **az életkori sajátosságokat figyelembe vevő**, az érdeklődésükhöz és a sportági intézményi vagy utánpótlás-nevelési programokhoz is leginkább illeszkedő, valamint **minél több, az iskolához közeli, rendszeres**, a tanulók számára az egész évben (tanévben) **folyamatos bekapcsolódási lehetőséget biztosító** mozgás- és sportprogram megszervezése a cél.

Ahhoz, hogy **költséghatékony** és gazdaságilag hosszú távon fenntartható programot alkossunk, lényeges, hogy megteremtsük annak stabil, kiszámítható pénzügyi pályáját. Ebben a tekintetben elengedhetetlen – különösen a jelenlegi makrogazdasági környezetben – egy **többszetevős és jelentős mennyiségi növekedést mutató pénzügyi háttér** kialakítása, melynek **komplementerei, kiegészítői** lehetnek ugyan a 2021–2027 közötti ciklusban **az uniós, strukturális alapokban elérhető támogatások**, de a fenntarthatóság miatt csak részben és időlegesen. A diáksport megújítását – a tervezhetőség miatt is – ezért úgy kell pénzügyileg felépíteni, hogy annak finanszírozásában, **fokról fokra egyre jelentősebb hányadot öleljenek fel a hazai támogatások**. A pénzügyi háttérnek nem csupán az inflációs hatásoknak (is) kitett sportszervezési feladatokra kell forráskörnyezetet biztosítania, hanem fontos, hogy a program kiszámítható motivációs elemeket is kínáljon a diáksportot életpályaként választó pedagógusoknak, valamint az eseményekbe bekapcsolódó, proaktív intézményeknek. A cél, hogy olyan rendszert hozzunk

létre, mely belső és külső motivációs elemeket is biztosít az intézmények és azok vezetői, a tanulók és a szülők számára is, de különösen a pedagógusoknak, felkészítőknél az új típusú lebonyolítási rendszerek gördülékeny bevezetése érdekében.

A fentiekén túlmenően lényeges, hogy a koncepció figyelemmel legyen az elmúlt évtized – elsősorban a hazai sportfinanszírozásban és a köznevelést érintő sportprogramokban beállt – változásaira, így a sportági szakszövetségi, valamint központi akadémiai, illetve utánpótlás-nevelési programokkal összhangban, azokat kiegészítve, **partnerségben**, de saját céljait, filozófiáját, identitását előtérbe helyezve vázolja fel a diáksport, így különösen a Diákolimpia® jövőjét.

A koncepció a korábban is alkalmazott alsó tagozat (I. és II. korcsoport), felső tagozat (III. és IV. korcsoport) és a középiskola (V. és VI. korcsoport)

megbontásban tesz javaslatot a diáksport-lebonyolítási rendszerekre és programokra az alábbiak szerint azzal, hogy annak elfogadása esetén – különösen az I-II. korcsoportban – javasolt akár évfolyamonkénti bontásban tovább részletezni a mozgás- és sportprogramok egymásra épülését.

5.2. A MEGÚJULÓ DIÁKSPORTRENDSZER TARTOMÁNYAI

Az MDSZ célkitűzése, hogy az intézményi mozgásprogramokkal, sporttevékenységgel és a diáksporttal a következő mintegy 8-10 éves ciklusban a gyermekek, tanulók jóval szélesebb körét érje el emelkedő volumenű és változatosabb eseményeken keresztül, egyben csökkentse a lemorzsolódást, azaz a rendszeres testmozgást, sportolást befejezők arányát. A fenti célkitűzés szempontjából különösen fontos, hogy az MDSZ, mint a diáksport hazai kulcsszereplője és irányítója, meghatározza azokat a sarokpontokat, melyek az új intézményi mozgásprogramokat, sporttevékeny-

séget és diáksporteseményeket felölelő rendszer felépítését determinálják.

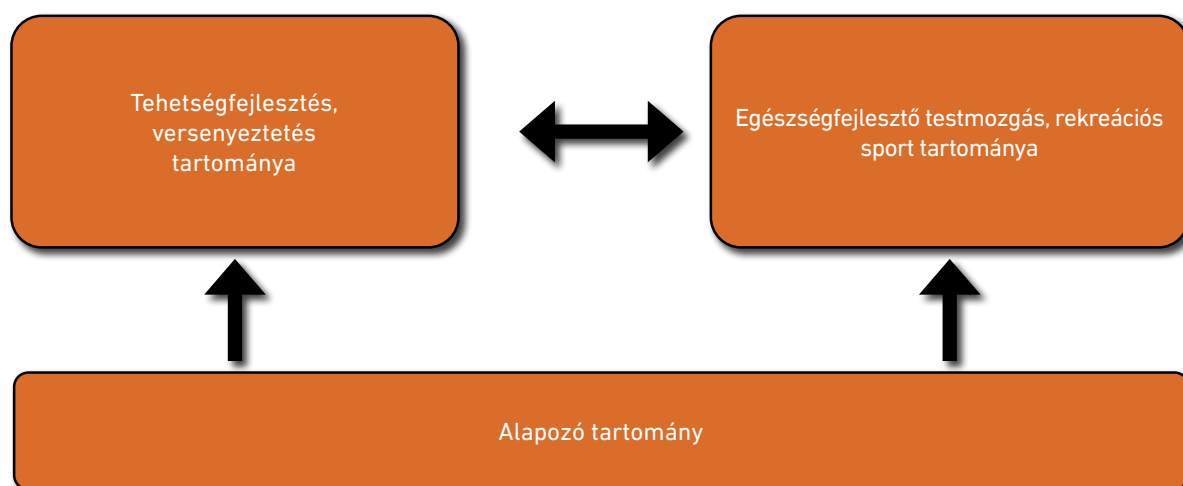
Ennek a szempontrendszernek a célja a grass-roots szellemiség teljes körű beépítése a gyermek- és diáksportba, annak minden tartományába. A diáksport rendszerének tartományok szerinti struktúrába rendezése tehát alátámasztást jelent, és sorvezetőként szolgál ahhoz, hogy a rendszeres testmozgáshoz és sporthoz való egyenlő esélyű hozzáférés potenciálisan minden gyermeknek, tanulónak biztosított legyen.

A diáksport rendszerét a fentiek alapján három tartományra javasolt felosztani, az alábbiak szerint (4. ábra):

- az alapvető mozgáskészségek kialakítását és fejlesztését szolgáló **alapozó tartományra**, majd arra épülően két, párhuzamosan működő további programtartományra:
- a hagyományosnak mondható tehetségfejlesztő, tehetségfelfedező, tehetségfejlesztő és **versenyztetési környezetet biztosító tartományra**, továbbá
- az új, de legalábbis a korábbiakhoz képest markánsabban megjelenő, az egészség- és élményközpontúságot fókuszba helyező **rekreációs sport tartományra**.

A diáksport megújítása és kiegészítése, valamint a fenti tartománybeosztása kapcsán az MDSZ által kiemelten kezelt szempontok a következők:

- valamennyi tartomány tudományosan megalapozott elvek mentén illeszkedjen a gyermekek, tanulók pszichológiai és biológiai éréséhez és nemi sajátosságaihoz;
- **vertikálisan** évfolyamciklusról évfolyamciklusra **építkezzen egymásra**, és **biztosítson fokozatosságot**, figyelembe véve az egyes évfolyamciklusokra irányadó köznevelési tartalmi szabályozókat (tantervi keretek) is;
- a ráépülő tartományok között – **horizontálisan – biztosított legyen az átjárhatóság**, azaz aki versenyez vagy korábban versenyzett (de lemorzsolódott), annak legyen lehetősége rekreációs jelleggel is sportolni változatos mozgásformákban, sportágakban, ugyanakkor a rekreációs sportolóknak is legyen lehetőségük bekapcsolódni a versenyzésbe;
- a kialakított eseményrendszer márkakommunikációs szempontból is legyen átgondolt és strukturált, a programok az MDSZ meglévő márkakörnyezetéhez, valamint a megújított és kiegészített programok tartalmához is illeszkedően, azok célrendszerét, összefüggéseit a nyilvánosság számára is egyszerűen kifejező márkanevek alatt, és vizuális megjelenéssel valósuljanak meg.

4. ábra: A diáksport rendszerének tartományai

Ahogy arról korábban már szót ejtettünk, az MDSZ az intézményi sporttevékenység és a diáksport területének fejlesztése során a sportági szövetségek által az elmúlt években útnak indított intézményi és utánpótlás-nevelési programokra nem versenytársként, hanem komplementer kezdeményezéseként tekint. Célja, hogy azokhoz képest, de azokat támogatva és kiegészítve határozza meg identitását, de az MDSZ kifejezett szándéka az is, hogy aktívan befolyásolja a sportági szövetségek köznevelési intézményrendszerrel érintő programjai tartalmának fejlesztését, átalakítását, a diáksport eseményrendszerével való összehangolását, összeillesztését – lehetőség szerint és optimálisan – minden tartományban.

A koncepció alkotóinak ugyanis meggyőződése, hogy ágazatközi megközelítésben (a sport, az egészségügy és a köznevelés szempontjait, céljait is figyelembe véve) csak **az intézményi mozgásprogramok és sporttevékenység, valamint a diáksport egységes rendszerre építve valósítható meg Magyarországon a rendszeres testmozgáshoz való egyenlő esélyű hozzáférés** a gyermekek és tanulók számára. A sportszervezeti alapokra építkező sportági szövetségi programok ugyanis döntően és meghatározó részben nehezen érnek el a kisebb településekre, falvakba, ezáltal korlátozottan vagy egyáltalán nem képesek biztosítani a bekapcsolódást, de legalábbis a változatos sporttevékenységek végzésének lehetőségét az ott élők számára, különösen nem rekreációs programokkal. Éppen ezért cél, hogy ezt a változatosságot a sportági szövetségekkel együttműködve, lehetőség szerint mindegyik tartományt érintően megteremtsék a partnerként együttműködő sportszövetségek, tartományonként meghatározva az egyedi céljaikat, célcsoportjaikat és

célterületeiket, valamint az azokhoz illeszkedően alkalmazni kívánt lebonyolítási formákat, limitációs, kontrollációs eljárásokat, szabályokat. A változatosságot illetően lényeges szempont e körben, hogy az intézményi mozgásprogramok és a diáksport tartalmi kialakítása **jövő- és fejlesztésorientált legyen**, azaz:

- egyidejűleg reagáljon a jelenleg rendelkezésre álló erőforráskészletre, egyúttal tudatosan ösztönözze az innovációt, a Z és Alfa generációs gyermekek, tanulók érdeklődéséhez illeszkedő mozgásformák, sportági tartalmak, valamint lebonyolítási rendszerek térnyerését;
- biztosítsa az intézmények és az ott dolgozók számára a szükséges, humán-, pénzügyi és más erőforrások rendelkezésre állását, továbbá
- támogassa a diáksport – így különösen az elmúlt években a Diákolimpia® kapcsán már több alkalommal felmerült – sportági profil-tisztítását is.

Ebben a tekintetben az alábbi szempontok emelhetők ki az intézményi mozgásprogramok és a diáksport tartalmi megújítása és kiegészítése, illetve az egyes mozgásformák, sportágak aránya, prioritásai kapcsán:

- a programnak **meghatározó részben kell** olyan mozgásformákat, sporttevékenységeket tartalmaznia, melyeket **intézményi környezetben minden gyermek egyenlő eséllyel kipróbálhat, gyakorolhat, űzhet**;
- a programnak ezen túlmenően **a szükséges arányban** olyan mozgásformákat, sporttevékenységeket, lebonyolítási, megvalósítási formákat is tartalmaznia kell, melyek
 - » a gyermekek fejlettségi szintjéhez igazodóan támogatják a kiegyensúlyozott (biztonságos) **óvoda-iskolai átmenetet**;

- » **az iskolai környezetben egyáltalán nem vagy nehezen próbálhatók ki, de az iskoláskorúak körében népszerűek.**

Különösen ilyenek a jellemzően sportszervezeti keretek között űzött (pl. birkózás), és/vagy iskolán kívüli sportlétesítményeket, eszközparkot, esetleg speciális technikai-technológiai hátteret igénylő (pl. úszás, torna, vívás, laser run), továbbá az újgenerációs (pl. gördeszka, parkour, akadálysport) mozgásformák és sporttevékenységek, valamint egy adott sportág speciális szakága (például: strandsportágak) vagy kiegészítő sportága (például: teqball).

A fenti, helyes arányok meghatározása kapcsán rövid távon döntéseket kell hozni azért, hogy a jelenlegi és a tervezett erőforrások mentén

képes legyen a magyar diáksportmozgalom **fenntartható** programokat indítani. Döntéseket kell hozni arról is, hogy milyen finanszírozási keretek között, mely programtartomány(ok)ban, korcsoportonként milyen célkitűzésekkel, tartalommal és lebonyolítási formák alkalmazásával történjen mindez. Ez a megközelítés új döntési pontokat vethet fel egy-egy esemény vagy versenyszám finanszírozását illetően is, így különösen a tekintetben, hogy melyeket hirdeti és szervezi meg maga az MDSZ, és melyek valósulnak meg franchise jelleggel, például védjegylicencia keretei között.

Ehhez kapcsolódóan is lényeges, hogy megismerkedjünk a diáksport megújítását és kiegészítését befolyásoló legfontosabb alapelvekkel.

5.3. AZ EGYMÁSRA ÉPÜLÉS ÉS A FOKOZATOSSÁG ELVE

A gyermeki fejlődés sajátossága, hogy az nemlineáris folyamatként zajlik, azaz a különböző személyiségösszetevők és a biológiai fejlődés is különböző sebességgel, egyénileg sajátos jellemzők mentén történik. Ugyanakkor az is elmondható, hogy koragyermekkortól, a serdülőkora át az ifjúkorig dinamikusan változnak azok a szükségletek, igények, lehetőségek és háttérfeltételek (motoros, kognitív és pszichoszociális fejlődési sajátosságok), amelyek alapjaiban befolyásolják, hogy melyik életkorban, milyen környezetben és tartalommal (pl. szabályokkal, foglalkoztatási és versenyrendszerrel) mozdíthatók elő és alapozhatók meg egyrészt a rendszeres sportoláshoz, fizikailag aktív életvezetéshez szükséges kompetenciák, másrészt miként lehet leginkább felszínre hozni, fejleszteni a fiatalokban szunnyadó tehetséget.

Ma már tudományos evidencia, hogy a naptári életkor nem meghatározó a gyermekek, tanulók fizikai és mentális fejlődésében, azt sokkal inkább a biológiai fejlődés határozza meg. A fejlődés egyéni jellemzői azt eredményezik, hogy a naptári életkorhoz viszonyítva nagyon sok gyermek biológiai életkora akár 3-4 évvel is eltérhet a naptáritól, aminek jelentős, a pszichomotoros teljesítményt befolyásoló következményei lehetnek.

A gyermekek teljesítményének összehasonlítása hagyományosan a naptári életkor alapján történik, így az akcelerált, korán érő gyerekek már az óvodáskor vége felé is jelentős előnyöket élveznek. Magasabbak, nehezebbek, erősebbek és gyorsabbak, továbbá az idegrendszerük is fejlettebb. A különbség pedig tovább nőhet a serdülőkorig. A tradicionális szemléle-

tű diáksport- és tehetségkiválasztó programok sajátossága, hogy a naptári (és nem a biológiai) életkor alapján, döntően a fizikai képességek mérésével, a gyermekek előzetes tapasztalatait, személyen belüli tényezőit (fizikai és mentális tényezők, személyiség, motiváció, akaratérő), környezeti tényezőit (pl. személyi és tárgyi feltételek), egyéni lehetőségeit (család szocioökonómiai státusza, sérülés, lakóhelyi lehetőségek, stb.), illetve adaptációs képességét, fejleszthetőségi potenciálját figyelmen kívül hagyva építkeznek.

A tradicionális diák- és utánpótláscsapat a korai teljesítmény- és eredménykényszer következményeként jellemzően az akcelerált gyerekek kiválasztását és favorizálását helyezte a középpontba, amit jól mutatnak a relatív életkori hatással (RAE) foglalkozó vizsgálatok. Ez a modell magával vonta, hogy a pillanatnyilag kedvezőbb testi profillal rendelkező gyermekek túlzottan sikeresnek érezhették magukat, míg a megkésett fejlődésű társaikat sok-sok kudarc érte, ami egyrészt gyors motivációvesztéshez, gyakran pedig a sportolástól való eltávolodáshoz, lemorzsolódáshoz vezetett. A motoros terület mellett fontos szót ejteni a különböző életkorú gyermekek fejlődéslélektani sajátosságairól, hiszen a versenyzéssel kapcsolatos hagyományos nézetek „kis felnőttként” tekintettek a gyerekekre. Ez a gyakorlatban már kisgyermekkorától kezdve kontrollálatlan versenyhelyzetek sokaságát, a nyílt, összehasonlító versenyek szinte kizárólagos működtetését jelentette. A modern diák- (és utánpótlás-) sport egyaránt felismerte ezt a problémát, és a tudományos ismeretekre alapozva fokozatosan, a gyermeki fejlődés sajátosságaira tekintettel építi fel mind a foglalkoztatási, mind a versenyrendszerét. Jógyakorlatként tekintünk

a labdarúgásban működő Bozsik-programra, a kézilabdában teret nyert Kezdődobás Programra, a Kölyök Atlétikai Programra vagy a Röpsuli Programra.

Korszerű megközelítéssel a **tehetségfelfedezés és a tehetségfejlesztés** a sportban (is) multidimenzionális természetű, komplex folyamat, így dinamikus felfogásban célszerű róla gondolkodnunk, és **folyamatként** kell értelmeznünk. A tehetségfelfedező, -kiválasztó, valamint a tehetséggondozó és -fejlesztő folyamatoknak ezért egymás mellett kell működniük annak érdekében, hogy a potenciálisan tehetséges diákok ne szelektálódjanak ki a rendszerből. Részben emiatt is, illetve az élethosszig tartó sportolás megalapozása érdekében is lényeges, hogy minden gyermek számára biztosítani kell a megfelelő mozgásfejlesztés és sportolás lehetőségét. A köznevelés egyes **intézményi szintjei közötti** (óvoda-iskola), **illetve** az életkor szerinti **(évfolyamonkénti/korcsoportonkénti) fokozatosságot** és a sportszakmai **tartalmak egymásra építkezését** ezért a teljes programciklusban hangsúlyosan szem előtt kell tartani.

5.4. A „RÉGI ÉS ÚJ” LEBONYOLÍTÁSI FORMÁK MEGFELELŐ ARÁNYA ÉS VOLUMENE

Az MDSZ elnöksége 2020 és 2021 folyamán többször tárgyalt a diáksport-megújítási koncepció lehetséges irányairól. Ennek során a testület támogatta, hogy egy olyan megújítási koncepció készüljön el, mely az egymásra épülés és fokozatosság elvének megfelelően olyan lebonyolítási formákat is alkalmaz a hagyományosnak mondható felmenő rendszerű, kieséses versenyeken túl, melyek az egyes tartományok célkitűzéseinek megfelelően képesek a jelenleginél nagyságrendileg **több gyermeket**

és tanulót fenntartható módon megszólítani tanéven belül és azon kívül, így különösen azokat, akiket eddig a diáksportmozgalom nem ért el, nem tudott bevonni a foglalkoztatási programjába.

5.4.1. Egyenlő esélyeket biztosító, rendszeres programok a tanévhez kötötten

Jelen koncepció készítői ennek mentén **főszabály** szerint az alábbi lebonyolítási formákat javasolják alkalmazni az egyes programtartományokban **nevelési éven, illetve tanéven belül** (6. táblázat):

Tartomány	Főszabály szerinti lebonyolítási forma
Alapozó tartomány (óvoda és iskola I-II. korcsoport)	óvodai mozgás- és iskolai diáksportfesztiválok
Tehetségfejlesztés, versenyeztetés tartománya (iskola III-VI. korcsoport)	országos szintig felmenő rendszerű, kieséses verseny
Egészségfejlesztő testmozgás, rekreációs sport tartománya (iskola III-VI. korcsoport)	diáksportfesztiválok; kihívások; bemutatók; egyéb, nem felmenő rendszerű, kieséses versenyek (helyi tornák, kupák, bajnokságok)

6. táblázat: Főszabály szerinti lebonyolítási formák a diáksportban

Az egyes lebonyolítási formák elképzelt részletes szabályairól a későbbiekben lesz szó. Ehelyütt arra hívjuk fel a figyelmet, hogy a diáksport megújítása, kiegészítése során e lebonyolítási formák kapcsán **következetesen törekedni kell a főszabályok megtartására**. Várhatóan – mint minden változás – az új lebonyolítási formák be-

vezetése, a megvalósítás erőforráshátterének megteremtése, a motiváció kialakítása a megvalósítói oldalon a fokozatosság, a transzparen-
cia biztosítása ellenére és a legitimáció birtokában sem lesz zökkenőmentes. A jelentkező kihívások, akadályok közepette feltételezhetően számos alkalommal nehezedik majd nyomás az MDSZ-re annak érdekében, hogy kivételeket alkalmazzon. Ennek elkerülése érdekében indokolt egy nyomonkövetési rendszert, folyamatba épített **elégedettségmérési szisztémát** alkalmazni a bevezetés során, mert vélhetően így lehetséges lesz kialakítani a régi és új lebonyolítási formák egymáshoz képesti megfelelő arányát – nem csak tartalmilag, de az időbeli ütemezést illetően is. Szükségszerűnek látszik továbbá kidolgozni – elsősorban az érintett sportági szövetségek számára – azt a transzparens feltételrendszert, melyet az MDSZ a kivételi igény elfogadása esetére elvár. Ez a követelmény nem lehet más, mint a szövetséggel közös előzetes módszertani fejlesztések (például tantervek készítése, pedagógus-továbbképzések megvalósítása, sporteszközfejlesztések biztosítása, az új lebonyolítási rendszerhez illeszkedő eseményszabályzatok és kiírások, forgatókönyvek készítése) és pilotok megvalósítása, majd ezt követően az új típusú, lebonyolítási formájú események bevezetése. Számos sportági szövetség ezen a téren „versenyelőnyből indul”, hiszen ezen előfeltételek megteremtésén önerőből vagy az MDSZ-szel közös korábbi munka eredményeként már túl van, de feltételezhető, hogy ezek elsősorban azok a sportágak, melyek várhatóan nem kezdeményezik majd kivételek alkalmazását, hanem támogatják az új lebonyolítási formák bevezetését és térnyerését a diáksport eseményrendszerében is.

Ebben a tekintetben az egyik legnagyobb kihívás a főszabály érvényesítését illetően várhatóan az alapozó tartományban jelentkezik majd elsősorban azon megvalósítók és partnerek körében, akik évekre, évtizedekre visszamenően szerveztek a közelebbi vagy távolabbi múltban kieséses, felmenő rendszerű versenyeket az alsó tagozatos tanulók számára. E versenyek folyamatos és fokozatos, tanévről tanévre megvalósuló versenyszámonkénti kivezetése, és helyettük a gyermek- és diáksportfesztiválok bevezetése (és azokhoz kapcsolódón a módszertani fejlesztési munka elvégzése) bizonyosan vet majd hullámokat, ezért ezek a korcsoportok lesznek azok, ahol az arányok megtalálása és a feltételek, motivációk megteremtése az MDSZ egyik első feladata lesz.

Ott, ahol az MDSZ nem megváltoztatja, hanem valójában kiegészíti a korábbi programkínálatot, vélhetően könnyebb út vezet majd a módosítások megvalósításához. A versenyezni szerető, illetve a versenyzést szívesen vállaló tanulók számára a (III. korcsoporttól kezdődően) **a jelenlegi programhoz hasonlóan felmenő rendszerű, kieséses versenyzés** adekvát lebonyolítási formát jelent majd a versenyeztetési programtartományban. Ez nem jelenti ugyanakkor azt, hogy e lebonyolítási formában nem szükséges fejlesztéseket megvalósítani, vagy kiküszöbölni a jelenlegi, sokszor kényszerű, pénzügyi okokra (is) visszavezethető anomáliákat. A grassroots szellemiség térnyerése ugyanis ebben a tartományban is célkitűzés, és az előző évtizedek gyakorlatához képest intenzívebben érvényt lehet szerezni annak például úgy, ha – legalább az alsó szintű, de akár a felsőbb szintű versenyeken is – megvalósulhatnak *körmérkőzéses*

(azaz több találkozó alapján továbbjutást eldöntő küzdelmek) illetve, ha a versenyrendszer akár **vigaszágon** is biztosítja a továbbjutás lehetőségét. Értelemszerűen ilyen döntések előkészítése során e módszerek sportszervezési, emberierőforrás-igényben jelentkező, valamint pénzügyi finanszírozási és fenntarthatósági aspektusát is meg kell vizsgálni.

A fentiekén túlmenően a felmenő rendszerű, kieséses versenyek tekintetében már önmagában a versenyengedélyes és a versenyengedély nélküli **kategóriákra osztott versenyzés biztosítása és az összevont korcsoportok vagy akár az országos szintig felmenő jelleg megszüntetése** is – részleges – válaszokat ad az egyenlő esélyű részvétel és a fair play kapcsán (mely szintén a grassroots sport szellemiségének lenyomata), de értelemszerűen ezek összessége sem támogatja azon diákok megszólítását, akik nem szeretnek vagy nem akarnak országos szintig felmenő rendszerben, kieséses jelleggel versenyezni, de – egyébiránt – motiváltak abban, hogy rendszeresen mozogjanak, sportoljanak, sőt akár versengjenek is, de más kerek között, tartalmak mentén. A további, sokkal inkább módszertani, mintsem sportszervezési lehetőségekről, melyek a grassroots szellemiséget beépíthetik a felmenő rendszerű, kieséses versenykörnyezetbe, a későbbiekben ejtünk szót.

A rekreációs sport tartományában ehhez képest új lebonyolítási formák bevezetése indokolt, melyeknek azonban már a III-VI. korcsoportokban *nem* előfeltétele a felmenő rendszerű kieséses versenyzés kivezetése, hanem éppen ellenkezőleg: részben kísérik, kiegészítik azt.

Az ilyen megközelítésű lebonyolítási formák rendszerszintű alkalmazása újszerű megközelítést jelent(ene) a diáksportban, de óvatosan kell fogalmaznunk, mert a diáksportban maga a rekreációs szemlélet önmagában egyáltalán nem új. Ennek oka, hogy az MDSZ az elmúlt évtizedekben is igyekezett lehetőségeihez mérten rendszeres vagy alkalmoszerű szabadidős, diák-szabadidősport-eseményeket szervezni. Azon túl, hogy ennek pénzügyi feltételrendszerre mindig esetleges volt (hiszen a Diákolimpia® finanszírozását prioritásként kell és kellett kezelni), azok nem tagozódtak be fenntarthatóan a tanéven belüli diáksportesemények rendszerébe. Éppen ezért részint az a horizontális átjárhatóság, amit az MDSZ a versenyzésből lemorzsolódó diáksportolóknak szándékozik biztosítani ezekkel a programelemekkel, részint pedig az, hogy rendszeres rekreációs sporteseményekkel kifejezetten azokat a tanulókat is meg kívánja szólítani, akik nem versenyeznek, mindenképpen innovatívnak mondható.

Az innovációs hatást fokozhatja, hogy a jövőben mindezt olyan lebonyolítási formákban legyen képes megvalósítani, amelyek a közösségi élményszerzést és a tanulói autonómiát is támogatják, és amelyek a rendelkezésre álló forrásokat is figyelembe véve intenzív eseményvolument jelentenek, azaz nagy gyakorisággal zajló, minőségi és költséghatékony eseményeket. Ebben a tekintetben kifejezetten foglalkozni kell továbbá azzal, hogy e korcsoportokban milyen mozgásformák, sportági tartalom kapcsán van relevanciája az új típusú lebonyolítási formák alkalmazásának.

A grassroots sport filozófiáját leginkább hordozó lebonyolítási formák olyan jellegűek, amelyek nagyobb létszámú diák bekapcsolódását és

gyakoribb részvételét teszik lehetővé. A felmért rendszerű, kieséses versenyek mellett olyan versenyek szervezése is előtérbe kerülhet, amelyek **helyi (települési, intézményi) szinten** biztosítanak rendszeres sporteseményeket. Ilyen lebonyolításuk lehetnek a **tornák, a kupák vagy a bajnokságok**, melyeket azért tárgyalunk első helyen, mert ezek:

- **egyrészt** azok a lebonyolítási formák, melyek leginkább megteremthetik a rekreációs sporttartomány versenyztetési tartományhoz való kapcsolódását, annak akár „laboratóriumi” lehetnek. A rekreációs sport tartományának III-VI. korcsoportos programjával az MDSZ egyik dedikált célja ugyanis az (is) lehet, hogy azokat a mozgásformákat, sportágakat is felkarolja, lehetővé tegye kipróbálásukat és tapasztalatokat gyűjtsön azokról, melyek később akár a Diákolimpia® versenyrendszerében is teret nyerhetnek, megjelenhetnek;
- **másrészt**, amennyiben az e tartományban meghirdetett események sportági tartalma (akár jelentős) részben igazodni tud a Diákolimpia® keretében meghirdetett versenyszámokhoz is, ezek a programok az élethosszig tartó sportolás megalapozásán túl adekvát, rendszeres tanéven belüli felkészülési, gyakorlási lehetőséget is jelenthetnek a párhuzamosan a Diákolimpiába bekapcsolódó diáksportolók számára, míg a Diákolimpia® bármelyik kategóriájából történő – akár már tanév eleji – kiesés esetén további rendszeres diáksport-programkínálatot jelentenek.

Ezeket az eseményeket a közösségi élmények támogatása és a nagyszámú diák megszólítása érdekében – legalábbis kezdetben – csapatsportágakban, és az V-VI. korcsoportban javasolt elindítani. A tanulók, illetve csapataik így területi elvek alapján kialakított (helyi – te-

lepülési – vagy legfeljebb körzeti/járási szintű) eseményeken vehetnek részt. A tornák, kupák, bajnokságok egyfordulós vagy többfordulós formátumban is lebonyolíthatók, de a sportolási lehetőségek diverzifikálása és volumenének növelése érdekében a több- vagy sokfordulós lebonyolítás preferált.

E lebonyolítási formák esetében a grassroots sport szellemiségét hordozó szabályozás (kontrollációs és limitációs technikák) alkalmazása mindenképpen javasolt. A Diákolimpiából való kiesést követő visszakapcsolódás esetén indokolt a versenyengedélyes sportolók számának limitációja, egyéb (vegyes) csapatalakítási eljárások alkalmazása, a versenyszituációk kontrollációja. Különösen (de nem kizárólag) a **versenyengedélyes vagy Diákolimpián részt vevő sportolók** bevonódását, elköteleződését ugyanakkor megteremtheti, ha ők **játékvezetőként, vagy egyéb szakmai közreműködőként (önkéntesként)** is bekapcsolódhatnak a tornák, kupák, bajnokságok szervezésébe, megvalósításába. A középiskolás korosztály kapcsán egyedülálló lehetőséget teremthet, ha e szerepvállalás a **közösségi szolgálattal összefüggő kötelezettségek teljesítésébe is beleszámíthat**. Célszerű e törekvés érdekében a sportági szövetségek játékvezető-képzéseinek lehetőségeit számba venni az érdeklődők számára.

A rekreációs sport tartományában szervezett tornák, kupák, bajnokságok megvalósítása olyan sportágakban is indokolt lehet, melyek (még) nem a Diákolimpiához kapcsolódnak, de a korosztályban, különösen a versenyengedély nélküli tanulók körében népszerűek, így érdemes azokat kiemelten kezelni. Ilyenek lehetnek különösen a fiúk és lányok közös, koedukált sportolását, ezért a testi kontaktusok számát

minimalizáló sportágak (pl. korfball), vagy az ütős/páros sportágak, mint amilyen a tollaslabda, az asztalitenisz, a frizbi vagy éppen a teqball.

A rekreációs sport tartományában ettől jelentősen eltérő szervezési keretet biztosíthatnak olyan szervezett közösségi mozgásprogramok, amelyek különböző kihívások és bemutatók formájában újgenerációs mozgásformák, sportágak megismertetését, népszerűsítését szolgálhatják az érintett korosztályokban. Ilyen lehet többek közt a már említett teqballon túl az urban/street típusú sportágak köre: például görkorcsolya, gördeszka, az akadálysport, a falmászás, a parkour, illetve a zenés-táncos mozgások.

5.4.2. Egyéb eseti diáksport- és fiatalokat megszólító programok

A táborok

A diáksportprogramok létjogosultsága – legalábbis szakmai szempontok mentén – ma már jelentősen túlmutat a tanévek keretein. A gyermekek, tanulók számára ugyanis leginkább az intézményi környezet és az ott zajló, pedagógiailag felépített programok biztosítják a legkiszámíthatóbb testmozgási lehetőséget, melyek a tanévek közötti időszakokban szünetelnek, ami a diákok fizikai aktivitásán is érezhető nyomot hagy. A diáksportprogramokban ezért értelemszerűen helye van az egészségközpontú mozgás- és sporttáborok szervezésének is. Az MDSZ éppen ezért kísérleti jelleggel az elmúlt években több alkalommal is bekapcsolódott más szervezetek nyári táboroztatási programjaiba. Az *Erzsébet a Kárpát Medencei Gyermekekért Alapítvány* felkérésére többször valósított meg a testneveléssel, testmozgással, sport általi önkéntességgel összefüggő nyári táborokat az

Erzsébet-táborokban. A társasági adókedvezmény útján a látványcsapatsportoknak nyújtott támogatások segítségével **megvalósuló nyári edzőtáboroztatásban a Szövetség már szintén szerzett tapasztalatokat.** A testmozgással összefüggő és a sporttáborok hagyományosan széles spektrumot fednek le a nyári táborok tematikái között, ezért az MDSZ számára észszerű kitörési pont, hogy akár a napközis, akár az ottalvós táborok szervezésében meghatározó szakmai szereplővé váljon. Ebben a tekintetben **cél, hogy** – a diáksportmozgalom küldetéséhez illeszkedően – **az MDSZ biztosítsa az egyenlő esélyű hozzáférést, így kevésbé jó vagyoni-jövedelmi viszonyok között élő gyermekek és családok számára is programkínálatot nyújtson,** biztosítva a nyári szünetekben a tanulók napközbeni ellátását, felügyeletét, szabadidejének hasznos eltöltését (egyben megkönnyítve a szülők munkavállalással összefüggő feladatainak ellátását, a munkaerő-piacon való részvételüket).

Az MDSZ munkaszervezetén, rendkívül széles körű pedagógusi hálózatán (diáksportmegbíztottak, diáksportbizottsági tagok, megyei tagszervezeti tisztségviselők, képzők/trénerek), valamint sportszövetségi, sportszervezeti, illetve egyéb szervezeti együttműködésein keresztül megvalósított nyári táborok a kínálati oldalon bizonyosan magas minőséget képviselhetnek a jövőben, melyre az MDSZ módszertani és erőforrásháttere a garancia. Az MDSZ-nek mint nonprofit szervezetnek ezen a területen szerteágazó pénzügyi lehetőségei lehetnek a következő évtizedben, így akár a központi költségvetési támogatások, akár az európai uniós projektek, akár szponzorációs és üzleti típusú, sportszövetségi együttműködések és végül, de nem utolsósorban piaci alapon nyújtott szolgáltatások ellenértéke is fedezete lehet a táborok megvalósításának, az azokból realizált üzleti eredményt pedig a diáksport átfogó fejlesztésére fordíthatja.

A célcsoportot illetően indokolt és lényeges, hogy az alsó és felső tagozatosokat, valamint a középiskolásokat azokkal a márkákkal és sportszakmai tartalmakkal szólítsa meg az MDSZ táboroztatási programja keretében, melyekkel a tanév során akár az alapozó, akár a versenyzetési, akár a rekreációs sport tartományban is találkozhatnak. Emiatt a Diákolimpia® Junior, Diákolimpia® és a D060 márkanevek alatt megszervezett táborok megvalósítása is indokolt lehet, akár motivációs, jutalmazási jelleggel is biztosítva a részvétel lehetőségét az intézményeknek, illetve a gyermekeknek, tanulóknak. A következő években mindezen túl indokolt megvizsgálni és elemezni az MDSZ és országos hálózata részvételének, bekapcsolódásának lehetőségeit a téli szünetekben megvalósuló táboroztatási programokba is (pl. sítáborok).

A hazai rendezésű nemzetközi sport- és kulturális eseményekhez kapcsolódó diáksport-programok

A világ sport- és kulturális életében ma már az egyik legfontosabb szempont a jövő nemzedékek bevonása az egészségmegőrzésbe és a sportfogyasztásba. A sport- és kulturális vezetők ebben a tekintetben fontos eszközként tekintenek a nagy sportesemények, kulturális programsorozatok megrendezésére és azok vonzóvá tételére a fiatalok számára. A nagy események alkalmával a lakosságot megszólító programhelyekre, eseményekre az egészséges életmód népszerűsítésének eszközeiként is tekinthetünk.

Az MDSZ az elmúlt években kifejezte azon szándékát, hogy a Magyarországon megvalósuló sport- és kulturális eseményekhez kapcsolódóan két területen kíván részt venni azok megszervezésében, így:

- a fiatalok bevonását célzó, azaz az ún. *youth engagement* programelemek megvalósításával, továbbá
- az események, programsorozatok befejezését követően azok örökségének megőrzésében (*legacy* típusú programok).

Az MDSZ és a diáksporthálózata számára fontos, hogy a hazai rendezésű nemzetközi sportesemények (melyek lehetek kontinens- és világversenyek, sportfesztiválok), és kulturális programok (kiállítások, bemutatók vagy programsorozatok, mint amilyen például az Európa Kulturális Fővárosa kezdeményezés) partnerré váljon, biztosítva a fiatalok bevonását és az események társadalmi támogatottságának növelését különböző felvezető, események alatti és levezető programokkal (például: sportesemények szervezése, kitelepülések, back to school programok, jócselekedeti programok).

5.5. EGYÉRTELMŰ ÉS KÖZÉRTHETŐ MÁRKAMEGJELENÉS BIZTOSÍTÁSA

Az egyes korcsoportokban alkalmazott lebonyolítási formákhoz kapcsolódó márkamegjelenéseket illetően lényeges, hogy azok markánsan tükrözzék az egyes tartományok szakmai üzenetrendszerét. Így az alapozó tartomány márkamegjelenését illetően figyelembe kell venni, hogy a diáksport rendszerének megújítása, módosítása várhatóan az iskolák I. és II. korcsoportjaiban lesz a legintenzívebb (az óvodai színteret és az óvoda-iskola átmenetet célzó új kezdeményezésről nem is beszélve), ezért javasolt a várhatóan több évig tartó, felfutó rendszerben végbemenő átalakulás mellett az ezekre a korcsoportokra vonatkozó kommunikációs stratégiát is ehhez illeszteni. Amellett, hogy a jelenleg nem sportoló gyermekek, valamint a mozgásprogramok megvalósításába korábban be nem kapcsolódó pedagógusok (tipikusan: tanítók) megszólításának a célja ebben a tartományban a legmarkánsabb, nem szabad elfelejteni, hogy a Diákolimpia® ezekben a korcsoportokban hosszú évtizedek óta bevett márkanév. A tartomány márkamegjelenésének ezért reagálnia kell a főszabály szerint tervezett lebonyolítási forma tartalmára (grassroots szellemiségű; játék-, élmény- és egészségközpontú; multisport jellegű, illetve alapvető mozgáskészségeket fej-

lesztő mozgás- és diáksportfesztiválok), de arra is, hogy a felsőbb korcsoportokban abból (legalább) két elágazódás indulhat ki a további tartományok felé. Olyan megoldást kell tehát találni, mely arra is figyelemmel van, hogy felsőbb (különösen a III.) korcsoport(ok)ban a koncepció által lefedett időszakban utóbb akár sportáganként is megváltozhat a lebonyolítási forma a Diákolimpia® keretein belül is⁴⁷. Mindez fordított előjellel is igaz: a kivételek kezelését is szem előtt kell tartani, hiszen vannak, lesznek olyan sportágak, ahol a korai tehetségkiválasztás, versenyztetés szempontjai miatt kell adekvát, egyértelmű megkülönböztetést biztosítani a márkamegjelenésben. Emiatt jelen koncepció készítői e tartományban a Diákolimpia® márkanév megtartásával, de annak kiegészítésével a tartomány életkori célcsoportjára utaló Diákolimpia® Junior márkanév bevezetését javasolják mind az iskolai, mind a körzeti és magasabb szinteken szervezett fesztiválok kapcsán.

A III. korcsoporttól kezdődő további két tartományban elválnak a sportszakmai és pedagógiai funkciók, melyeket a márkamegjelenésben is kifejezésre kell juttatni. Mivel a diáksport eseményrendszerében nagyon sok minden újul meg a jövőben, a koncepció készítői kiemelten fontosnak tartják, hogy a

⁴⁷ Hiszen már a koncepció készítésének pillanatában is látható, hogy a sportági szövetségek kezdeményezéseiben, saját eseményrendszerében egyre inkább teret nyernek a grassroots sport szellemiségű lebonyolítási formák és eljárások.

Diákolimpia® mint önmagában álló elnevezés több **évtizedes jelentéstartalma ehhez képest stabil és állandó maradjon.** Az elnevezés a tehetségfejlesztés, versenyeztetés tartományban megvalósuló **országos szintig felmenő rendszerű, kieséses formában zajló versenyeket** továbbra is adekvát módon fejezi ki, így azokat javasolt továbbra is Diákolimpia® márkanév alatt meghirdetni.

Az egészségfejlesztő testmozgás rekreációs sport tartományában megvalósuló események lebonyolítási formái ellenben nagyon sokrétűek lehetnek: a fesztiváloktól, a kihívásokon át a bármilyen néven (torna, kupa, bajnokság) szervezett, de nem felmenő rendszerű, kieséses jellegű versenyekig. E sokszínűség miatt, továbbá azért, mert ezen eseményeken az MDSZ nagyobb szerepet kíván biztosítani a tanulói autonómiából fakadó, aluról szerveződő kezdeményezéseknek, **a márkaválasztás**

fő szempontjának mindenképpen a tartomány rekreációs célrendszerére kell utalnia. A fentiekből fakadóan a koncepció készítői e tartományban az MDSZ által néhány éve útnak indított, az Egészségügyi Világszervezet iskoláskorú célcsoportra irányadó napi fizikai aktivitás ajánlására reagáló, kifejezetten a diákoknak szóló DO60 mozgalom elnevezését javasolja bevezetni⁴⁸. Elsősorban kommunikációs megfontolásokat, szempontokat figyelembe véve az **MDSZ célja, hogy ezt a mozgalmat a felső tagozatos és a középiskolai oktatásban indítsa útjára és vezesse be elsőként, a rekreációs sport programtartomány márkamegjelöléseként,** párhuzamosan a Diákolimpiával.

Az egyes tartományokhoz tartozó korcsoportok, az ott alkalmazott lebonyolítás és márkamegjelölés javasolt összefüggéseit a következő táblázat mutatja be.

Tartomány	Érintett korcsoport	Javasolt lebonyolítás formák	Márkamegjelölés
Alapozó tartomány	óvoda	ÚJ TARTALOM ÉS SZÍNTÉR! Óvodai mozgásfesztiválok	Független, óvodaspecifikus márkamegjelölés kidolgozása javasolt
	I-II.	ÚJ TARTALOM! Iskolai sportfesztiválok és Diáksportfesztiválok	
Tehetségfejlesztés, versenyeztetés tartománya	III-VI.	Országos szintig felmenő rendszerű, kieséses versenyek	
Egészségfejlesztő testmozgás, rekreációs sport tartománya	III-VI.	ÚJ TARTALOM! Diáksportfesztiválok, tornák, kupák, bajnokságok, kihívások, bemutatók	

7. táblázat: A megújuló diáksport tartományai, korcsoportjai, lebonyolítási formái és márkamegjelölései

⁴⁸ Az MDSZ 2018-ban jelentette be, hogy útnak indítja a DO60 mozgalmat, mely elnevezés a WHO 5–17 éves korosztálynak szóló ajánlásában foglalt, napi 60 perces közepes-erős intenzitású mozgásmennyiségre utal.

A fenti összefoglaló a főszabályokat mutatja be. Számos ponton, tartományban és korcsoportban az előzőekben vázolt felépítéstől eltérő megoldások is születhetnek, melyek módosíthatják, torzíthatják mind a lebonyolítási rendszert, mind pedig a márkamegjelenéseket.

A táblázatban szándékosan nem tüntettük fel a tanéven kívüli, eseti jellegű, MDSZ által szervezett programok (táborok, hazai rendezésű nemzetközi sporteseményekhez kapcsolódó programok) márkamegjelenésére vonatkozó elképzeléseket, tekintettel arra, hogy azok célját, célcsoportjait egyedileg szükséges megállapítani, jellemzően mindannyiszor a finanszírozási szabályok figyelembevételével (például állami vagy európai uniós támogatás, szponzorációs megállapodás vagy egyéb partnerségi együttműködés szabályai alapján).

5.6. A BELSŐ ÉS A KÜLSŐ MOTIVÁCIÓS ELEMELK MEGFELELŐ ARÁNYA A TANULÓK SZÁMÁRA

A szűkebb értelemben vett sportban azokat tekintik belülről motivált játékosoknak, akik azért játszanak, mert szeretnek sportolni, imádják azt a sportágot, amit űznek. A grassroots sport filozófiájának mindemellett lényegi eleme, hogy az egész életen át tartó fizikailag aktív életvezetés **hosszú távú** igénye is döntően **belső (intrinrik) motivációból** fakadjon, mely az egyén – esetünkben a diáksportoló – személyiségével függ össze. A sportpszichológiai megközelítések szerint a belső motiváció lényege abban ragadható meg, hogy a **cselekvés végrehajtása már önmagában is jutalomnak** tekinthető, azaz az emberi agy megjutalmazza saját magát a teljesítményért azzal, hogy fokozott boldogságérzetet teremt (például: szórakozás, játéksze-

retet, érdeklődés, kíváncsiság, elégedettség). A **külső (extrinrik) motivációban** egy cél elérésének igénye, valamilyen dicséret, tárgyi jutalom, illetve a büntetés elkerülése játszik főszerepet. A sportban a teljesítményekért, eredményekért kapott **jutalmak**, tipikusan például a díjak, kupák, oklevelek, érmek, ajándéktárgyak és a pénz az, amit külső motivációs jutalmakként azonosíthatunk. A sportolónál különböző motivációk működnek – egyesek inkább intrinrik, mások pedig extrinrik motivációs beállítottságúak egy adott tevékenységgel kapcsolatban.

Pszichológiai kutatásokból tudjuk, hogy az intrinrik motiváció nagyobb fokú és hosszabb ideig ható erőfeszítéssel társul, ebben pedig a **kompetenciaérzésének** komoly szerepe van. **Másként megfogalmazva az intrinrik motiváció kedvezőbb attitűdöt, nagyfokú érdeklődést és tartós elhivatottságot alakít(hat) ki a fiatalok sportolási szokásaiban is.**

Mindazonáltal nem elhanyagolható tényező, hogy egyéneknél, így tanulónál is nagymértékben változhat a jutalmazás két alaptípusának (intrinrik és extrinrik) tulajdonított jelentőség, így kiemelten fontos, hogy a diáksportban közreműködő pedagógusok is megértsék és megismerjék az egyéni különbségeket, és a diáksport rendszere tartományonként, lebonyolítási formánként és a rendszer egészét is figyelembe véve diverzifikálva, megfelelő arányban biztosítsa mindkettő lehetőségét.

Az elmúlt évtizedekben a felmenő rendszerű, kieséses versenyzetetésben hagyományosan az extrinrik motivációs elemek domináltak. Az **egyes szinteken, fordulókban elért helyezéseket elismerő ranglisták, oklevelek,**

érmek és kupák a Diákolimpia® tradicionális elemei, melyhez a **felsőoktatási felvételi eljárásról** szóló 423/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet módosításának hatályba lépését követően kapcsolódott a Diákolimpia® országos döntőiben elért I-III. helyezésekért járó **10 felvételi többletpont**. A diáksport megújításának külön területét jelenti, hogy a fentebb felsorolt extrinzik tényezők mellett hogyan lehet erősíteni az események intrinzik motivációt fokozó jellegét. Mivel a diáksport megújításának egyik kiemelt szempontja éppen a motivációhoz, azon belül a jutalmazások rendszeréhez is kapcsolódik a következő stratégiai időszakban, ezért feladatként jelentkezik ennek a kérdéskörnek az átgondolása is.

A sporteseményeken történő jutalmazás kiegészítése, kibővítése, a belső motiváció erősítése

Az alapozó tartományban, az I-II. korcsoportot érintően, ahogyan arra utaltunk, indokolt jelentősen megváltoztatni az eddig alkalmazott lebonyolítási formákat. A grassroots sport filozófiájának érvényesítése érdekében az eredményekért, helyezésekért járó extrinzik jutalmakat (hagyományosan: érmek, kupák) fel kell hogy váltsák, de legalábbis ki kell hogy egészítsék a **részvételért járó jutalmak** (pl. pecsételő füzetek, oklevelek, apró tárgyak, emlék-/befutóérmek). Tekintettel arra, hogy ezekben a korcsoportokban a felsőoktatási felvételi többletpont megszerzésére nem szerezhető jogosultság⁴⁹, ezekben a korcsoportokban mindez a lebonyolítási rendszer fokozatos átalakításával párhuzamosan viszonylag gyors változtatást tesz lehetővé, megfelelő kommunikációs tervezés és megvalósítás mentén.

A III. korcsoport a gyerekek pszichológiai fejlődése szempontjából szenitív életkori szakaszt fog át, amikor más területeken is számos változás zajlik az iskolai életükben. Mivel a tanulók az alsó tagozat játékos sportkörnyezetéből érkeznek meg a már versenyelemeket alkalmazó diáksportba, ezért ez az a korcsoport, ahol indokolt nagyon szofisztikált eszközökkel rávezetni őket az új típusú lebonyolítási formákra, – különösen – a versenyzetetésre. Éppen ezért olyan óvatos megközelítést javasolt alkalmazni, mely elsősorban a közös célok elérésére, és kevésbé az egyéni győzelmekre helyezi a döntő hangsúlyt. A nemzetközi, sőt a hazai sportági és diáksportprogramokban is van arra példa, hogy a 10-12 éves gyermekek még fesztivál típusú környezetben, lebonyolítási módszer szerint sportolnak, de a magyar rendszerben – a túl gyors változtatások elkerülése érdekében – indokolt a felmenő rendszerű, kieséses lebonyolítást (még ha átmenetileg is) megtartani. Csapatszintű eredményszámítással zajló, felmenő rendszerű kieséses versenyek alkalmazásával például az elmúlt évek külső motivációs jutalmazási rendszere annyiban változhat, hogy **egyéni versenyszámokban nem történik eredményrögzítés, ranglistaállítás és ennek megfelelő eredményhirdetés**. A csapatszintű eredményszámítás egyrészt biztosítja, hogy a pillanatnyilag **gyengébb teljesítményű tanulók is hasznos csapattagok legyenek**, valamint sikereket érjenek el, másrészt az erőteljes társas együttműködés intrinzik motivációs hatásként jelentkezik. További lehetőség, hogy egy-egy versenyen csupán egy-két versenyző kiemelése (pl. gólkirály, legjobb játékos) helyett csapatonként az **önmagukhoz képest legjobban teljesítő diákok kiemelése** történjen meg. Középtávon az is megfontolandó, hogy ebben a korcsoportban

⁴⁹ A 423/2012. (XII. 29.) Korm. rendelet 22.§ (2) bekezdése szerint többletpontot csak abban az esetben kaphatja meg a jelentkező, ha az arra jogosító eredményt legkésőbb a jelentkezés évét megelőző 8 éven belül szerezte.

a felsőoktatási felvételi többletpont, mint külső motivációs eszköz megjelenjen-e. Természetesen már ezek az aprónak tűnő változtatások is alapos kommunikációs előkészítést igényelnek.

A IV-VI. korcsoportokban a tanulók pszichés fejlődése miatt az **A és B kategóriában**, egyéniben és csapatsportokban is **meghirdetett Diákolimpia® kapcsán a külső motivációs jutalmazást érintően érdemi változtatások megvalósítása nem szükséges** a következő stratégiai időszakban. Az érintett korcsoportokban a rekreációs tartományban szervezett (D060) események kapcsán ugyanakkor – hasonlóan az I-II. korcsoportokhoz – az alapoktól kezdődően szükséges felépíteni azt a motivációs eszközrendszert, melynek elemei egyrészt szintén **oklevelek, részvételi/(befutó) érmek, illetve egyedi tárgyjutalmak, ajándékok** formájában valósíthatók meg, másrészt illeszkednek a tinédzserek, fiatalok érdeklődési köréhez, fogyasztási és szabadidő eltöltési szokásaihoz.

5.7. FAIR PLAY, EDUKÁCIÓ, EGYENLŐ ESÉLYEK

Ahogy arra fentebb utaltunk, a belső motivációk alapvetően a cselekvésben magában és az ahhoz kapcsolódó pozitív élményekben érhetők tetten, emiatt rendkívül lényeges, hogy az MDSZ a következő stratégiai időszakban tudatosan építkezzen azokra, és intenzív kommunikációt is folytasson róluk a lehető legszélesebb körben. A későbbiekben felvázolt, a diáksportesemények lebonyolítási rendjének megváltoztatására, illetve kiegészítésére vonatkozó koncepció megvalósítása az elmúlt évtizedek kizárólagosan versenyközpontú, eredményszámításon nyugvó, kieséses lebonyolítási rendszeréhez képest már önmagában lényegi változást jelent majd, amelyet a pedagógusoknak és szülőknek is meg kell érteniük, fel kell rá készülniük.

Különösen az I. és II. korcsoportban, illetve – jóval kisebb arányban – a III-IV. korcsoportban jellemző leginkább, hogy szurkolóként családtagok, elsősorban szülők is részt vesznek a diáksportversenyeken. Az EFOP-3.2.10-16 kiemelt projektben megvalósított pilot diáksportfesztiválok során éppen emiatt készültek ún. fair play plakátok a kísérő szülők és a felkészítő pedagógusok számára, melyek a grassroots szellemiségű sporteseményeken való megfelelő viselkedési szabályokon túl a kisiskolás gyermekek, tanulók motivációjával kapcsolatos átfogó üzeneteket tartalmaztak.

Tekintettel arra, hogy a gyermekek, tanulók számára kulcskérdés, hogy a megalkotott lebonyolítási forma és szabályrendszer mentén egységes, azonos tartalmú üzeneteket kapjanak a pedagógusaiktól és a szüleiktől, emiatt az MDSZ-nek a jövőben kiemelt figyelmet kell fordítania a felkészítő pedagógusok és a szülők edukációjára, a grassroots szellemiségű sportesemények céljának, üzeneteinek kommunikációjára, és az ennek megfelelő rend, környezet és szabályok megtartására, biztosítására az események során a felsőbb korcsoportokban is. Ehhez kapcsolódóan a sportesemények szervezésében közreműködő pedagógusokat és sportszakembereket is fel kell készíteni a diákokkal, egymással, valamint a szülőkkel való, az új lebonyolítási és szabályrendszerekhez illeszkedő, sportszerű viselkedésformákra.

A szabályok betartásán túl az MDSZ kiemelt feladatának kell lennie a jövőben, hogy a tanulók életkori sajátosságaihoz, pszichés-érzelmi fejlődéséhez igazodó mozgástanítás és -fejlesztés jellemzőiről, eszközeiről, jógyakorlatairól (pl. példakép- és mintaállítás, közös családi mozgásprogramok), valamint a nem támogatott,

ellenjavalt megközelítésekről is (pl. túl korai sportágválasztás, specializáció, pszichés nyomásgyakorlás) rendszeresen, folyamatosan kommunikáljon a nyilvánosság felé, így különösen valósítsa meg a pedagógusok és a szülők szemléletformálását.

A felsőbb korcsoportokat érintően a lebonyolításban olyan változtatásokra is szükség van, melyek a múltban – jellemzően gazdasági-pénzügyi megfontolások miatt – (kényszerből) alkalmazott megoldásokat semlegesítik, sőt: megszüntetik, mert azok pedagógiai, pszichológiai és sportszakmai szempontból nem, legalábbis nehezen indokolhatók. Tipikusan ilyen körülmény az öszszevont korcsoportok alkalmazásának lehetőség szerinti kerülése a Diákolimpia® versenyrendszerében, sőt: lehetőség szerint az öszszevonások teljes megszüntetése. Értelemszerűen, mivel a korcsoportok a diáksportban kétéves évfolyamciklusok szerint építkeznek, azok öszszevonása – a korcsoportok alsó és felső életkori határai közötti jelentős különbségek miatt – szélsőséges, szakmailag megkérdőjelezhető megvalósításhoz vezethet. Ennek eredményeként jelenleg fiatalok amiatt is szerezhetnek negatív élményeket a sportolásról, mert a diáksport rendszere nem biztosítja számukra a saját korcsoport szerinti, egyenlő esélyeket biztosító versenyzési környezetet, a fair playt – ezen mindenképpen, már rövid távon változtatni kell.

5.8. KOMPLEMENTER JELLEG

A diáksportnak – hagyományos, eredeti küldetéséből fakadóan is – **ki kell egészítenie a sportági tehetséggondozási, utánpótlás-nevelési, akadémiai rendszereket is**, de e tekintetben az elmúlt évek (sőt, évtized) változásaira is reagálnia kell. E körben **az MDSZ-nek különösen** a társasági adókedvezmény útján a látványcsapatsportok-

nak nyújtott támogatások, valamint a Kiemelt Sportágfejlesztési Program keretében támogatott **sportági szövetségek intézményi és egyesületi programkínálatát figyelembe véve szükséges felépítenie a diáksport új eseményrendszerét** minden korcsoportban, **és öszsze kell hangolnia, vagy – igény és lehetőség esetén – öszsze kell illesztenie a diáksport- és a szakszövetségi sportági programokat** mind tartalmilag, mind a pénzügyi-finanszírozási szempontok szerint.

Ez akár jelentheti azt is, hogy amennyiben az MDSZ-nek nincs adekvát sportági tartalma az adott korcsoportban, részben vagy egészben átvállalja az adott sportág eseményrendszerének megszervezését, vagy épp ellenkezőleg: bizonyos korcsoportokban az érintett sportági szövetség valósítja meg az életkori sajátosságoknak megfelelő programokat az MDSZ helyett.

Ebben a tekintetben lényeges és javasolt, hogy az összehangolási és -illesztési folyamat – a fokozatosság elvét figyelembe véve – **azokkal a sportágakkal kezdődjön, amelyek sportági szakszövetségeivel az elmúlt években az MDSZ stratégiaileg együttműködött** a grass-roots tartalmak, választható kerettantervek kidolgozásában, valamint pedagógus-továbbképzési programok megvalósításában. Ezen szövetségek a Magyar Labdarúgó Szövetség, a Magyar Kézilabda Szövetség, a Magyar Rögplabda Szövetség, a Magyar Judo Szövetség, a Magyar Floorball Szakszövetség és a Magyar Karate Szövetség voltak.

Stratégiaileg javasolt, hogy az I-II. korcsoportban, azaz az alapozó tartományban, ahol még az általános mozgás- és ügyességfejlesztés, a multisport, valamint a sportjáték- és

sportági előkészítés kerül a diáksport közép-pontjába, minden esetben az **MDSZ legyen az, amely a sportági programtartalmakat is megvalósítja, de legalábbis legyen ráhatása azok implementációjára.** Javasolt, hogy az MDSZ már a közeljövőben megkezdje a sportági szövetségekkel történő további szakmai diskurzust annak érdekében, hogy **még több grassroots szellemiségű program épüljön fel, immár felső tagozatban és középiskolában is.** Ehhez illeszkedően **javasolt a következő időszak pedagógus-továbbképzési programjait is kialakítani,** tartalmilag optimalizálni. A sportági szövetségekkel együttműködve, őket tájékoztatva szükséges az egymásra építkező korcsoportokban alkalmazott sportági programok **helyét, tartalmait és lebonyolítási módszereit meghatározni,** az új programok vagy az adott korcsoportba vagy foglalkoztatási rendszerbe nem illeszthető események helyét **más korcsoportokban, programtörténet(ek)ben, esetleg a diáksporton túlmutató egyéb eseményrendszer(ek)ben megtalálni.**

Ugyanígy **szükséges a sportági szövetségekkel a korábbi években védjegylicencia keretében megvalósított Diákolimpia-események értékelését megejteni,** ezt a rendszert tartalmilag, szerkezetileg és volumenét illetően is **áttekinteni.** Lényeges, hogy a sportágak körét és mennyiségét illetően olyan döntést hozzon az MDSZ, amely alapján **képes biztosítani a szerződésekben foglalt – akár újabb – minőségi és mennyiségi feltételeknek való megfelelés ellenőrzését, nyomon követését.**

A fentiek alapján **egyes sportágakban az is előfordulhat, hogy azokban az MDSZ egyáltalán nem, vagy azoknak kifejezetten a diáksport (egyes célcsoportok) szempontjából**

kiemeltnek minősített szakágaiban rendez Diákolimpiát, akár bővítve is azokat (pl. labdarúgás esetében: futsal, lány labdarúgás).

A komplementer jelleg további lényeges területe a sportági szövetségek versenyrendszereiből történő lemorzsolódás. A lemorzsolódott, sportmúltsal rendelkező tanulók számára kiemelten fontos olyan diáksport-alternatíva felkínálása, amely segítségével a sportolás végleges abbahagyása helyett saját sportágában vagy akár teljesen más sportágban, rekreációs céllal lehetőség nyílik az aktív életvezetést fenntartani, a diáksport létszámát növelni.

5.9. KOEDUKÁCIÓ ÉS POZITÍV NEMI DISZKRIMINÁCIÓ, A LÁNYOK KIEMELT KEZELÉSE

A lányok és a fiúk közös, koedukált sportolási lehetőségének biztosítása mindaddig, amíg a biológiai érésbeli különbségek vagy a sportág jellege nem indokolják a nemek szerint szétválasztott események szervezését, **kifejezetten támogatott a diáksporteseményeken.** Ez azon túl, hogy pedagógiai-pszichológiai szempontok alapján is indokolt, szervezési oldalról is megkönnyít(het)i a diáksportesemények tervezését és megvalósítását mindaddig, amíg nincs eredményszámítás, vagy az eredményszámítás csapatszinten történik (bizonyos mozgásformák, sportágak esetében még ez sem akadály).

A koedukáció elveinek érvényesítése a fentiek mentén történhet:

- **a meglévő diáksportesemények koedukált sportolást lehetővé tevő átalakításával,** akár megfelelő kontrollációs/limitációs technikák alkalmazásával az esélyegyenlőség biztosítása érdekében (különösen csapatsportágakban);

- **olyan új sportágak, mozgásformák vagy azok elemeinek** integrációjával a diáksportba, melyekben a koedukált megvalósítás a sportágban eredendően jelen van (pl. korfball vagy a vegyespárosban játszható sporttevékenységek, két térfélre osztott ütős sportágak);
- az **eredményszámítás koedukációs elvek szerinti** kialakításával (csapatszintű eredményszámítás keretében mindenképpen számítsanak egybe a fiúk és a lányok által elért eredmények).

A koedukált eseménymegvalósítás tekintetében ugyanakkor rögzíteni kell, hogy annak alig van hagyománya a diáksportban, számos sporttevékenység kapcsán veszélyei lehetnek (pl. baleset- és sérülésveszély), így ezek miatt e megvalósítási lehetőségek bevezetését érdemi előkészítésnek, az eseményeket szervező pedagógusok felkészítésének szükséges megelőznie.

A koedukált versenylebonyolítások melletti további szempont, hogy – különösen a IV. korcsoporttól kezdve – a lányok esetén sokkal markánsabban csökken a fizikai aktivitás mértéke, és drasztikusabban romlik a fittségi állapotuk. Ebből fakadóan egészségügyi szempontból is különösen fontos, hogy az MDSZ olyan programokat kezdeményezzen, amelyek vonzóak és motiválóak a rendszeres testmozgásból és sportból kimaradó, távol maradó vagy az iránt nem érdeklődő lányok számára. A rekreációs célú DO60 események szervezése, a sportági és egyéb mozgásbemutatók rendszeres szervezése új terület és lehetőség a diáksport számára. Ennek pénzügyi lehetőségeit és szakmai tartalmát a jövőben ugyancsak vizsgálni szükséges.

5.10. INTERKULTURÁLIS NEVELÉS, TÁRSADALMI BEFOGADÁS A SPORT ÁLTAL

A diáksport-tevékenységek közben a különböző etnikai, vallási, szocioökonómiai és szociokulturális háttérű tanulók közösen végeznek fizikai aktivitást, együtt sportolnak, játszanak. Ezáltal megjelennek, és a sporton keresztül is megismerhetővé válnak a társadalmi, nyelvi, szociális, nemi, gazdasági, kulturális, esetleg vallási különbségek is. A sport, és azon belül a diáksport, segíti a kulturális különbségek felismerését a kortárs csoportokban is, a koedukáció pedig segíti a nemi és társadalmi sztereotípiákkal szembeni kritikus nézőpontok kialakulását, valamint hozzájárul az előítélet- és diszkriminációmentes sportkörnyezet kialakításához.

Az **olimpizmus** eszménye, mely közvetve a diáksportban is megjelenik tartalmilag és szellemiségében is segíti az interkulturális oktatást, és ezzel párhuzamosan a nemzeti identitás, közösségi összetartozás élményének rendszeres megélését is. A Diákolimpián sikeres sportolók további, a nemzetközi diáksportéletbe történő bekapcsolódásukkal képviselik hazánkat (ISF versenyek), ezzel különleges élményekkel gazdagodva, valamint színesítve iskolájuk, családjuk mindennapi életét.

A pedagógiában és ma már az Európai Unió sportszakpolitikájában is különös hangsúlyt kapó gondolat, hogy a kedvezőtlen szociokulturális háttérű, szegény családokban élő, hátrányos helyzetű vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek, tanulók számára a sportolás különleges felzárkózási és közösségi kereteket biztosít, amely a biztonságos érzelmi és kognitív fejlődésükhöz, valamint életvezetési szokásaik pozitív irányú alakításához is hozzájárul.

A fentiek okán a diáksportesemények szervezése során is figyelemmel kell lenni arra, hogy a hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek, tanulók minél nagyobb arányban kapcsolódhassanak be az intézményi mozgásprogramokba és sporttevékenységbe óvodai és iskolai szinten, valamint az MDSZ és tagszervezetei által szervezett diáksporteseményeken. Tekintettel arra, hogy a kistelepüléseken élő és a kis iskolákban tanuló diákok többsége e körbe tartozik, az érintett intézmények számára kiemelt programkínálatot szükséges biztosítani a jövőben (is). Ez a jelenlegi Diákolimpia® **kis iskoláknak szóló tartalmainak** újragondolásán túl mindenképpen abba az irányba mutat, hogy e településeken és iskolákban a grassroots, az alapozó, valamint a rekreációs sport programtartományba tartozó mozgásprogram- és sportesemény-kínálat (óvodában, alsó tagozatban: fesztiválok, felső

tagozatban: végzettség nélküli – korai – iskola-elhagyást megelőző sportprogramok, tornák, kupák, bajnokságok stb.) intenzitását fokozni szükséges.

A társadalmi befogadás másik dimenzióját jelentik az **iskolai oktatási tevékenységben inkluzív és integrált formában részt vevő sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók** (akik nagyon heterogén célcsoportot jelentenek), valamint azok a diákok, akik normál testnevelés⁵⁰ keretében nem vesznek részt a testnevelés-oktatásban. Tekintettel arra, hogy e tanulók valamely egészségügyi ok, fogyatékoság, vagy pszichés fejlődési zavar miatt csupán alternatív módokat szerint, vagy egyáltalán nem vehetnek részt a testnevelés-oktatásban, az intézményi mozgás- és sportprogramokat, valamint az MDSZ és tagszervezetei által szervezett diáksport eseményeket úgy

⁵⁰ A testnevelési kategóriákba sorolásról szóló ajánlás szerint jelenleg „normál testnevelés”, „könnyített testnevelés”, „gyógytestnevelés”-foglalkozások keretében lehet részt venni alternatív formában az iskolai testnevelés-oktatásban. A rendszer eleme jelenleg a házi orvos, házi gyermekorvos döntése alapján a testnevelésóra alóli tartós felmentés intézménye is.

szükséges tartalmilag megtervezni és megvalósítani, hogy az megfelelő adaptáció mellett a lehető legmagasabb fokú inklúziót biztosítsa az érintett gyermekek számára. A Fogyatékosok Diák-, Szabadidő- és Versenysport Szövetsége (FODISZ) – többek közt – e tanulók számára is megszervezi (védjegylincencia keretében) a Diákolimpiát. Megjegyzendő, hogy a szegregált oktatást folytató intézményekben (gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai intézményekben) tanuló diákok számára ilyen típusú események szervezése szintén a FODISZ feladata kell hogy legyen.

5.11. POTENCIÁLISAN ÚJ INTÉZMÉNYI PROGRAMKÖRNYEZET AZ ÓVODÁS ÉS KÖZÉPISKOLÁS KOROSZTÁLYBAN

A korábbiakban közvetve és közvetlenül is többször utaltunk rá, hogy a diáksportmozgalom számára – különösen az elmúlt évtized elsősorban iskolai, alsó tagozatos oktatását érintő fejlesztéseinek folytatásaként – adekvát

fejlődési útvonal lehet, hogy koordinálja, irányt mutasson az **óvodai mozgásos tevékenységrendszer** formálása terén is. Ennek oka, hogy mozgásfejlődési és gyermeklélektani szempontból is szenzitív időszakban találkoznak a gyermekek a fizikai aktivitással, az óvodapedagógiában pedig szintén komoly igény mutatkozik a szakmai-módszertani támogatásra. Értelemszerűen az óvodai nevelés tartalmi szabályozása, valamint intézményfenntartói struktúrája is markánsan elválik az iskolai oktatásától, így az MDSZ – már a jelenleg hatályos Alapszabályban is megfogalmazott – potenciális szolgáltatásainak megszervezését erre tekintettel szükséges feltérképezni és kialakítani. A KSH adatai szerint⁵¹ a kisgyermekek óvodai nevelése a 2020/2021. nevelési évben 4575 óvodai feladatellátási helyen történt, amelyek száma tíz év alatt 5%-kal gyarapodott. Az óvodai nevelésben részesülő gyermekek száma közel 323 ezer fő (52% fiú, 48% leány). Az óvodákban foglalkoztatott pedagógusok létszáma a 2020/2021. nevelési évben 31 ezer fő.

⁵¹ <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/ovoda2021/index.html>

Ezen adatokból is látszik tehát, hogy mind a gyermekek, mind az óvodapedagógusok száma indokolja, hogy – hasonlóan az iskolákhoz – tudatos, strukturált beavatkozások valósuljanak meg az óvodai intézményi környezetben.

Izgalmas perspektívát jelenthet a középiskolai korosztály tekintetében azon tanulók megszólítása, akik **kollégiumban** kerülnek elhelyezésre. A kollégiumok a köznevelésben nem koedukált intézmények (külön fiú- és leánykollégiumok működnek), a legtöbb kollégista pedig vidéki, kistélepülési környezetből érkezik a középiskolai oktatást nyújtó intézménybe. Erre az intézménytípusra jellemző, hogy strukturált – a tanulói autonómiát meghatározott szabályok mentén biztosító – napirend szerint, az iskolai oktatást kiegészítő formában szervezi az ott lakó tanulók életét, melyben a sportprogramoknak hagyományos szerepe van, hiszen az intézmények vagy saját sportinfrastruktúrával rendelkeznek, vagy valamely középiskola sportcélú létesítményeit használják a tanórákon túli időszakban. A környező kisebb településekről kollégiumba érkező tanulóknak a diáksport mint közösségalkító és -formáló közeg különleges lehetőséget rejthet magában, mivel a környezetváltás (családjuktól messze, távoli településre kerülnek) miatt a középiskolán – különösen: osztályukon – túl egy további új közösségbe, a kollégista társak és a szobatársak közé kell beilleszkedniük.

A diáksport megújítása szempontjából különösen érdekes lehet ezen intézményekben grassroots sportprogramként, rekreációs céllal DO60 tornákat, kupákat, bajnokságokat vagy kihívásokat és bemutatókat szervezni akár a délutáni, a kötelező tanulási időszak

– szilencium, stúdium – előtt (ez esetben a kollégistákon kívül akár az osztály- és iskolatársak beengedésével), vagy az azt követő esti időszakban (ez esetben már kifejezetten a kollégistáknak). Ehhez értelemszerűen a kollégiumi nevelőtanárok elérésének, felkészítésének, szemléletformálásának előzetes megvalósítása is szükséges.

5.12. A FÖLDRAJZI-TERÜLETI FÓKUSZ KITERJESZTÉSE

Mint a legtöbb magyarországi programnál, mely hálózatos felépítésű és a teljes magyarságot (ez esetben: az óvodai és iskoláskorú populációt) célozza, a diáksport rendszere kapcsán is felmerül, hogy a koncepció által lefedett időszakban megvizsgáljuk, hogy lehetséges-e, és ha igen, milyen keretek között a **határon túli magyar tanulók és iskolák megszólítása** a diáksportprogramokkal. Ebben a tekintetben számos finanszírozási aspektust szükséges figyelembe venni, hiszen az EU strukturális alapjaiból finanszírozott programoknak a legtöbbször területi korlátozások mellett, Magyarország földrajzi-közigazgatási területén, azon belül sokszor pedig meghatározott statisztikai-tervezési régiókban – kevésbé fejlett (konvergencia), átmeneti vagy versenyképességi célkitűzés alá tartozó – kell megvalósulniuk. Éppen ezért a határon túli eseményeknek elsősorban a hazai támogatási környezetben biztosított források igénybevételével, átgondolt tartalmú és volumenű programok szerint szükséges megvalósulniuk, így alaposan meg kell vizsgálni, hogy csak egyedi, vagy akár rendszeres, tanéven átnyúló programsorozatokban is biztosítható-e a bekapcsolódás lehetősége a célcsoportnak.

5.13. A DIÁKSPORT SZELLEMI VETÜLETÉRE VONATKOZÓ SZEMPONTOK

A szellemi képességek fejlesztése a sportkultúrán és sporttörténelmen keresztül az elmúlt években is a diáksport programkínálatának részét képezte a Diákolimpia® keretén belül a Szellemi Diákolimpia®, majd a Mező Ferenc Szellemi Diákolimpia®, mint olimpiatörténeti vetélkedő formájában. Fejlesztési szempontból, a 21. század pszichológiai és pedagógiai kihívásait is figyelembe véve ebben a tekintetben az merül fel kérdésként, hogy az iskolás célcsoportot miként lehet megszólítani annak érdekében, hogy tagjai szívesen vegyenek részt ilyen típusú kihívásokban. Sajnálatos módon az elmúlt időszakban a szellemi diákolimpia programját is fel kellett függeszteni, mert az iskolák és a tanulók nem mutattak komolyabb érdeklődést a vetélkedő iránt. Ennek okait, így különösen, hogy a program tartalma vagy lebonyolítási rendszere fölött járt-e el az idő, mindenképpen vizsgálni szükséges. Ugyanígy át kell ugyanakkor tekinteni, hogy az elmúlt évtized fejlesztései, tapasztalatai mentén milyen egyéb, az olimpizmuson túlmutató tartalmakkal lehet színesíteni, kiegészíteni a diáksport szellemi vetületét. E szempontok között jöhet számításba a játékosítás (gamifikáció) és a digitalizáció összekapcsolása, mely adekvát módszer lehet a digitális bennszülött tanulók megszólítására. Ezzel összefüggésben – igaz kissé más kontextusban – a Covid-19 koronavírusjárvány időszaka alatt szerzett tapasztalatok (Diákolimpia Gametime) mindenképpen iránymutatásul szolgálhatnak majd. Tartalmi oldalról mindenképpen megfontolandó, hogy az egészségfejlesztési, fitneszoktatással összefüggő tartalmak is megjelenjenek a kínálatban, kiegészítve különösen az alapozó és a rekreációs tartományok mozgásos tevékenységrendszerét. Bármely megoldás kapcsán lényeges ugyanakkor, hogy azt úgy kell – akár motivációs környezetét is figyelembe véve – felépíteni, hogy az a költséghatékonyságra is tekintettel legyen, azaz jó ár-érték arányban lehessen valódi tömegesítést elérni a digitalizáció eszközrendszerén keresztül.

6. A DIÁKSPORT MEGÚJULÓ ESEMÉNY- RENDSZERÉNEK LEHETSÉGES FELÉPÍTÉSE

Az eddigi elemzéseink, alapelveink és a kijelölt stratégiai irányvonalak alapján a következőkben részletesen vázoljuk a diáksport eseményrendszere megújításának, kiegészítésének, átalakításának lehetséges fő irányait, szabályait, szakmai törekvéseit. Részletesen tárgyaljuk az egyes korcsoportok és eddigi foglalkoztatásuk általános jellemzőit, majd erre építve teszünk javaslatokat a további, jövőbeli foglalkoztatási környezetre és azok egymáshoz való viszonyára.

6.1. AZ ÓVODAI SZÍNTÉR ÉS AZ ÓVODAI MOZGÁSFESTIVÁLOK

A megújuló intézményi mozgásprogramok, valamint gyermek- és diáksportesemény-rendszer hatókörét és kezdetét illetően indokolt, hogy azokat az iskolakezddést megelőző időszakban határozzuk meg. Az óvodások mozgásfejlesztése, testnevelése az első olyan közeg, amely minden gyermeket megszólít. Az elmúlt évtizedekben az MDSZ-nek semmilyen kapcsolata nem volt az óvodai szinttel, ott központilag szervezett mozgás- és sportesemények nem történtek. Ehelyett jellemzően a helyi szinten szervezett, óvodák közötti „oviolimpia” versenyek, illetve a különböző sportági szervezetek vagy vállalkozások, civil szervezetek ovisportprogramjai vannak jelen ezen a szinten. Hagyományosan sajnos már itt megjelennek a különböző óvodai és óvodák közötti versenyek (pl. oviolimpia, farsangi sportkupa), amelyek óriási nyomást helyeznek az 5-6 éves gyermekekre. A diáksport rendszerének megújítása kapcsán tehát az óvodai szintre is hatással kell lenni. A versenyfókusz elhagyásával a gyermekek mozgáskompetenciáinak élményközpontú, egyéni kihívásokra építő fejlesztését kell megvalósítani az alapvető mozgásformák középpontba helyezésével. Ezzel összefüggésben az óvodai mozgásfesztiválok – mint kezdeti, eredmény- és teljesítménykény-

szer nélküli közösségi sportélményeket biztosító lebonyolítási formák – jelenthetik a megoldást, melyek tartalmát egyrészt az Óvodai nevelés országos alapprogramjában foglaltakhoz szükséges illeszteni, másrészt meg kell találni annak hívogató, kisgyermekeket és szüleiket is megszólító márkakörnyezetét. (A Diákolimpia® márkanév használata óvodában nem javasolt.)

6.2. I. ÉS II. KORCSOPORT (ALSÓ TAGOZAT) – AZ ISKOLAI ÉS DIÁKSPORTFESTIVÁLOK BEVEZETÉSE

Az alsó tagozat lebonyolítási rendszerének átalakítása – azaz a felmenő rendszerű, kieséses versenyek fokozatos kivezetése, és helyettük fősabály szerint az iskolai- és diáksportfesztiválok szervezése – már önmagában jelentős lépés a grassroots sport koncepciójának bevezetése, integrációja és disszeminációja szempontjából. Legalább ilyen fontos, hogy a sportfesztiválok tartalmában, sportszakmai programkínálatában olyan elemek jelenjenek meg, melyek a mozgástanulást és a mozgásműveltség szélesítését helyezik a középpontba. Erre épülve egyre nagyobb volumenben használják és alkalmazzák azokat a játékelemeket is, melyek már orientálhatnak, rávezethetnek egy-egy sportági jellegű tartalomra és programra.

Az elsődleges cél ebben a korban azonban az, hogy minél több gyerekben alakuljon ki pozitív érzelmi kapcsolat a sportolással kapcsolatban az élethosszig tartó fizikai aktivitás megalapozása, a sportolói tömegbázis szélesítése érdekében.

Ezekben a korcsoportokban **fősabály szerint** ezért **fesztivál jellegű** lebonyolítási formában javasolt mozgás- és sportprogramokat megvalósítani az iskolai sporttevékenységben és az

MDSZ saját rendezésű eseményrendszerén, valamint a Diákolimpia® védjegyllicencia keretében szervezett sportági szövetségi foglalkoztatási programjain belül is, melyek **valamennyi tanuló részére** nyitottak (tekintet nélkül arra, hogy egy-egy gyermek rendelkezik-e versenyengedéllyel vagy sem). Ebben a korcsoportban maga a lebonyolítási forma kontrollálja az esetleges (ebben az életkori szakaszban pedagógiailag és pszichológiailag különösen átgondolt formában megjelenítendő) versengés- és esetleges versenyszituációkat.

6.2.1. Általános korosztályi jellemzők

Az I. korcsoportban még mindig a sokoldalú koordinációs alapozás elsődleges, amely során az alapvető mozgáskészségek további fejlesztése, egyszerű játékhelyzetekbe illesztett alkalmazása dominál. A sportági jelleg és sportágspecifikusság ezeken a fesztiválokon még nem jellemző. Az egyéni, páros és kiscsoportos (3-5 fő) létszámban megvalósított foglalkoztatás azt a célt szolgálja, hogy a gyermekek a fejlettségi szintjükhöz igazodó tevékenységekben vegyenek részt. Ez a tartalmi fókusz nagymértékben hozzájárul a kiegyensúlyozott óvoda-iskola átmenethez.

A II. korcsoportban már megvalósulhat egyes sportági előkészítő játékok direkt bekapcsolása, amely kontrollált versenyhelyzeteket is tartalmazhat (kisjátékok, majd akár mérkőzésjátékok, verseny- és küzdelemszituációk formájában). Az egészséges versenyszellem, versenyzési attitűd kialakítása a korábban megszerzett mozgástanulmányokra épülve ebben a korosztályban kezdődik meg igazán. Az események lebonyolítására még mindig a fesztiválkörnyezet a legoptimálisabb, amelyben **nem történik** eredményrögzítés és rangsor- (helyezés-) kialakítás.

6.2.2. A Diákolimpia® Junior diáksportfesztivál-rendszer bevezetése

Ezekben a korcsoportokban főszabály szerint a fesztivál típusú lebonyolítás preferált, a felmenő rendszerű, kieséses versenyztetés kivételes lehetőségként jelenhet meg a diáksport rendszerében.

A korcsoportban a mozgás- és sportprogramok az alábbi átfogó tartalommal valósulnak meg a javaslat szerint:

- **I. korcsoport (1. és 2. évfolyamok):** az alapvető mozgásformákra, majd azok kombinációira épülő általános, játékos ügyességfejlesztő játékokat tartalmazó, **alapvető mozgáskészségeket fejlesztő és multisport megközelítésű iskolai diáksportfesztivál;**
- **II. korcsoport (3. és 4. évfolyamok):** már kifejezetten sportági előkészítő gyakorlatokat tartalmazó, a multisport típusú fesztiválok mozgásanyagára építkező, de azokat már fokozatosan felváltó, sportágspecifikus, valamint (szigorúan kontrollált formában) már versengési elemeket is tartalmazó **iskolai diáksportfesztiválok**. Ezek az I. korcsoportos évfolyamciklusok tartalmaira épülnek, és melyek tartalmaiban már tetten érhető a **sportági kisjátékok** beépítése, és azok mellett – ahol releváns – a **mérkőzésjátékok**, valamint **egyéb kontrollált versenyhelyzetek fokozatos megjelenése is**.

6.2.3. A fesztiválok szintjei

Az iskola-, valamint diáksportfesztiválok programja az érintett korcsoportokban alapvetően az alábbi szinteken valósulhat meg:

- iskolai szint,
- körzeti szint,
- magasabb szint (megyei, regionális vagy országos szint – demonstrációs célú, nagyobb sportfesztiválok).

1) Iskolai szint

Ezen a szinten a megvalósításnak illeszkednie kell a mindennapos testnevelés megvalósításához, így kifejezetten támogatnia és ösztönöznie kell annak a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény (Nkt.) 27. § (11) b) pontja szerinti, azaz az iskolai sportköri keretek közötti, heti legfeljebb két órában szervezett implementációját, valamint általában véve támogatnia kell az iskolai sportköri feladatok az Nkt. 27. § (13) bekezdése szerinti ellátását. A programnak ösztönöznie kell továbbá a mindennapos testnevelés keretében választható eddig elkészült (és akár a jövőben elkészülő), grassroots sport szellemiségű kerettantervek⁵² pedagógiai program és helyi tanterv szintű alkalmazását is.

Ennek megfelelően ezek a mozgás- és sportprogramok elsősorban a tanítók, valamint az ebbe a korcsoportba letanító testnevelő tanárok szervezésében valósulnak meg.

Az intézményi szinten az MDSZ-nek még egy nagyon felívelő pénzügyi-költségvetési pályán sem lesz lehetősége arra, hogy saját hálózatán keresztül maga szervezze meg az iskolai fesztiválok. Olyan szisztémát javasolt ezért felépíteni, amely éves szinten korcsoportonként és intézményenként minél több fesztivál megrendezésére képes ösztönözni az iskolákat, lehetőség szerint valamennyi érintett tanuló bevonásával, és ehhez szakértői támogatást tud nyújtani. Lényeges, hogy az I. korcsoportba tartozó 6-8 éves gyermekeket nagy távolságokra még ne kelljen utaztatni, ezért a lakóhelyükhöz lehető legközelebb, csak a mindenképpen indokolt, lehető legkisebb földrajzi távolságban kerüljenek megszervezésre részükre az események, melyhez adekvát helyszínt biztosít az iskolai sportinf-

rastruktúra. A szervezés, az utazás és a szállás költségeinek kiiktatásán túl indokolt az iskolai sportfesztiválok szervezésének ösztönzése annak érdekében is, hogy az iskolai, intézményi kultúrába és a (tanítói) pedagógiai gyakorlatba, rutinba minél mélyebben ágyazódjon be a sportfesztivál-szervezés mint lebonyolítási módszer, és az érintett pedagógusok (tanítók) bátrabban működjenek közre a kisgyermekek mozgás-készség-fejlesztésében.

Ehhez kapcsolódóan az iskolai szinten – az egyszerűbb szervezés és a könnyebb toborzás érdekében – még az I. korcsoportban is elfogadható, ha a pedagógusok sportági típusú, fókuszú sportfesztiválok szerveznek, függetlenül attól, hogy az MDSZ szervezésében ebben a korosztályban csak alapvető mozgáskészségeket fejlesztő, multisport megközelítésű diáksportfesztivál kerül megrendezésre. Ebben a tekintetben is javasolt ugyanakkor, hogy a sportágak köre folyamatosan változzon, cirkuláljon a tanév, illetve az év során az intézményi környezetben, hogy a gyerekek minél több és színesebb mozgáspasztalatot szerezzenek. Javasolt továbbá, hogy az iskolai sportfesztiválok lebonyolításához az MDSZ forgatókönyveket, ajánlásokat, kiadványokat, játékgyűjteményeket és továbbképzési lehetőségeket biztosítson az érdeklődő pedagógusoknak, különösen a tanítóknak.

2) Körzeti szint

Az iskolaközi, körzeti (járási) szinten az MDSZ célja, hogy már saját szervezésben tudja megvalósítani multisport jellegű, alapvető mozgáskészségeket fejlesztő diáksportfesztiváljait. Mivel a sportfesztivál lebonyolítási módszer esetében a felmenő rendszerű, kieséses jelleg eleve hiányzik, fel kell építeni azt a motivációs és felté-

⁵² Lásd: Kerettantervek egyes iskolatípusra, pedagógiai szakaszra, tantárgyra, vagy sajátos köznevelési feladat teljesítéséhez. Forrás: https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_7_melleklet

telrendszer is, mely a körzeti szintű diáksportfesztiválokra részt vevő iskolák kiválasztását lehetővé teszi. Ebben értelemszerűen az iskolai sportfesztivál-szervezésben legaktívabb, leghatékonyabb, legkreatívabb iskolák jutalmazása lehet az iránymutató módszer, de ezzel akár egyidejűleg más szempontok figyelembevétele is szóba jöhet (hátrányos helyzet, figyelemfelhívás-népszerűsítés, bevonódás, elköteleződés megteremtése, stb.) A diáksportfesztiválok szervezése ezen a szinten már az MDSZ által meghatározott körülmények között történik: azokat – a Diákolimpia® alapszintű versenyeihez hasonlóan – teljesítményegység-finanszírozás mellett az MDSZ hirdeti meg a költségvetési keretei által lehetővé tett intenzitás, eseményszám mellett, a megyei diáksport-egyesületek rendezésében a diáksportbizottságok tagjainak és/vagy a diáksportmegbízottak szervezésében. A körzeti diáksportfesztiválokra részt venni jogosult iskolák számára további ösztönző elemek (pl. érmek) finanszírozása a diáksportfeladatok ellátására rendelkezésre álló fejezeti kezelési előirányzatból valósulhat meg.

3) Megyei, regionális vagy országos szintek – nagyfesztivál(ok)

Az érintett korcsoportokban a megyei, regionális vagy országos szinten megrendezett esemény(ek) célja kizárólag a fesztiválszervezési módszer, valamint a Diákolimpia® Junior program népszerűsítése lehet, esetleg új programok bemutatása, ezért ezeket a diáksportfesztiválokat az MDSZ megyei szervezetei vagy maga az MDSZ rendezi. Az eseményeken való részvétel elismerésnek számíthat az iskoláknak, így a részvétel már meghíváshoz kötött lehet, melynek potenciális szempontjaira fentebb már utaltunk. Az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy ezeket a demonstrációs célú, figyelemfelhívó jellegű eseményeket érdemes egy-egy kampányhoz, dedikált eseményhez, naphoz, évfordulóhoz kötni. Miután az Országgyűlés 2017-ben határozatban ismerte el a Magyar Diáksport Napját, illetve a tanév rendjében a 2020/2021. tanévtől kezdődően – elsőként(!) – jelent meg témanapként a Magyar Diáksport Napja, továbbá az MDSZ az Európai Diáksport Napja (European School Sport Day,

ESSD) magyarországi eseménysorozatát – az Európai Sporthéthez is kapcsolódóan – hosszú évek óta ezen a napon valósítja meg, talán kijelenthető, hogy minden év szeptemberének utolsó pénteke ma már a diáksport legnagyobb ünnepe, kommunikációs eseménye. Emiatt ezen a dedikált napon lehet érdemes ezeket a magasabb szinten szervezett fesztiválokat megszervezni (de más eseményekhez való kapcsolódás is szóba jöhet, így például a Magyar Sport Napja, a Magyar Parasport Napja, TAFISA World Challenge Day, ISCA Move Week, stb.)

Ennek kapcsán a közelmúltban már többször megfogalmazódott az a cél, hogy ezek a csúcsesemények valódi nagyfesztiválként kerüljenek megrendezésre, a Magyar Diáksport Napja/ESSD zászlóshajó, illetve csúcseseményei esetében a mindenkori fókusz témához illeszkedően.

6.2.4. A fesztiválok ütemezése

Az érintett korcsoportokban az intézményi színterű fesztiválok megvalósítása a tanév rendjének megfelelően a tanítási, nevelési napokon, a tanévben folyamatosan (iskolában a mindennapos testnevelés és/vagy iskolai sportköri foglalkozás keretében) történhet. Az iskolán kívüli (körzeti, megyei, regionális, országos) szinteken megvalósuló fesztiválok esetén is cél a hétköznapi megvalósuló és elsősorban iskolai környezetben történő szervezés annak érdekében, hogy a főleg tanítók alkotta kísérők számára ne okozzon további nehézségeket, költöztetéseket a részvétel.

6.2.5. A pedagógus-továbbképzések és a transzparens változáskommunikáció jelentősége

Cél, hogy az előbbiekben tárgyalt iskolai sport- és diáksportfesztiválok megvalósításába – az

elmúlt években az MDSZ által szervezett pedagógus-továbbképzések jelentkezési tapasztalatait figyelembe véve – az MDSZ továbbképzéseiben részt vett / részt vevő, tanító képesítéssel rendelkező pedagógusok is nagy hatékonysággal és intenzitással legyenek bevonhatók, valamint erőteljes, transzparens kommunikáció valósuljon meg a gyermekek, tanulók szülei felé a gyermek- és diáksport céljáról, szerepéről, etikai elveiről, valamint életkori sajátosságokhoz igazodó tartalmairól.

6.2.6. A felmenő rendszerű, kieséses versenysorozat-lebonyolítás mint kivétel

Azokban a sportágakban, ahol a **korai tehetségfelfedezésnek, -kiválasztásnak és -gondozásnak** jelentősége van (pl. úszás, torna), indokolt lehet, hogy – csak a szükséges körben, és **leghamarabb a II. korcsoportban** – egyedi megállapodások szülessenek a sportági szövetségekkel ilyen programok megvalósítása kapcsán a Diákolimpia® keretein belül. Konceptuálisan olyan megállapodások megkötésére van szükség, amely azon túl, hogy akceptálja egy-egy sportág sajátosságait és igényét a korai tehetségfelfedezésre, -kiválasztásra és -gondozásra, mindemellett biztosítja – ha úgy tetszik: rászorítja az érintett sportági szövetséget arra –, hogy az MDSZ-szel működjön együtt a grass-roots sport tartalmak kidolgozásában, kipróbálásában és bevezetésében is.

E sportágak és korosztály esetében is lényeges ugyanakkor, hogy a felmenő rendszerű, kieséses versenyek szisztémája illeszkedjen a felsőbb korosztályok foglalkoztatási programjához, így különösen a III. korcsoportban megvalósítani tervezett **csapatszintű eredményszámítással megvalósuló versenyek logikájához,**

azaz egyéni eredményszámítás alapján egyéni eredményhirdetésre e korcsoportban se kerüljön sor.

6.2.7. A felmenő rendszerű, kieséses versenysorozat lebonyolítási szintjei

A felmenő rendszerű versenysorozat fordulói a jelenleg működő Diákolimpia® verseny szisztémájával megegyezően – a fesztivál lebonyolítási formánál meghatározott szintektől eltérően egy lépcsőfokról magasabbról indulva – a III–VI. korcsoportnál bemutatott struktúra szerint változhatnak meg azzal, hogy:

- a gyerekek életkori sajátosságaira tekintettel, valamint arra is figyelemmel, hogy a korcsoportban felsőoktatási felvételi többletpontra nem jogosítanak az országos döntőkön elért helyezések, **országos fordulót nem, vagy csak rendkívül indokolt esetben javasolt alkalmazni.**

6.2.8. A felmenő rendszerű, kieséses versenysorozat lebonyolítási formái

Lásd a III-IV. korcsoportnál kifejtett tartalmakat!

6.3. III. ÉS IV. KORCSOPORT (FELSŐ TAGOZAT)

6.3.1. Általános korosztályi jellemzők

III. korcsoport

A III. korcsoportban szereplő tanulók (főleg lányok) közül már sokan belépnek a prepubertás-pubertás fejlődési időszakba, amikor jelentős testi és lelki változások zajlanak. A hormonális változások és a csúcs-növekedési lökés tovább fokozza a tanulók közötti biológiai, érésbeli különbségeket. Az iskolai testnevelésben ötödik évfolyamtól megkezdődik a tanterv sportági szempontú rendszerezése, amely megalapozza a Diákolimpia® versenykínálatá-

nak sportági jellegét. A fesztiválkörnyezet (I. és II. korcsoport) és a nyílt, egyéni versenyzés közötti átmenetet egy olyan versenyzetési környezet biztosíthatja, amely során a már eredményszámítással és végeredményekkel záruló események nem adnak közvetlenül teret az akceleráció miatti, pillanatnyi testi előnyöknek.

Az átgondolatlan, túl szélsőséges programkínálat-váltás ugyanis tanulók tömegeit foszthatja meg az élményközpontú sportolás lehetőségétől. Ugyanakkor nem megkerülhető, hogy felső tagozattól kezdődően már indokolt az eredményszámításos versenyszituációk kereteinek kialakítása is (megfelelő limitációs és kontrollációs eljárások mellett), emiatt pedig lényegessé válik, hogy az MDSZ megtalálja a megfelelő egyensúlyt a hagyományosnak mondható tehetségfelfedező és -gondozó tevékenységrendszer, valamint a versenyengedély nélküli, a mozgás örömeért sportoló diákok, köztük akár már a sportági, esetleg központi utánpótlás-nevelési, akadémiai programokból lemorzsolódó tanulók kiemelt megszólítása között. (Tekintettel arra, hogy számos sportági szövetség a fenti és a gyermeklélektani, biológiai érésbeli körülményeket, illetve az azokhoz igazodó pedagógiai-pszichológiai eszközrendszert még nem integrálta sportági programjába – jellemzően pénzügyi-finanszírozási megfontolásokból is adódóan, illetve azok által megtámogatva –, cél, hogy a diáksport legyen az a színtér, ahol ezek a sportoló gyerekek is visszakapcsolódhatnak – akár egyidejűleg! – az élményközpontú, mindennapos, rendszeres testmozgásba, sportolásba és – az iskolák között zajló – versenyzésbe.)

A fentiek miatt a III. korcsoportban elsődlegesen **a csapatszinten értelmezett versenylebonyolítási megoldások élveznek prioritást** mind a

Diákolimpiában, mind pedig – a későbbiekben bevezetésre kerülő – akár kupa, torna, bajnokság formájában a játék- és élményközpontú sportolás keretein belül. Ennek mintájára ugyanúgy a megfelelő átmenetet biztosíthatja a diáksport azzal, ha – **kivételesen** – az alsó tagozat II. korcsoportjában is lehetővé teszi a csapatszintű eredményszámítással zajló versenyek szervezését, amennyiben az elengedhetetlenül szükséges az adott sportág jellegzetességeire való tekintettel.

A III. korcsoport, azaz a 11-12 évesek kapcsán elmondható, hogy a halmazon belül egy még különlegesebb korosztályt jelentenek, hiszen:

- számukra olyan diáksportprogramot kell összeállítani, amely – a szűk kivételektől eltekintve – a fesztivál típusú lebonyolításból vezet át olyan lebonyolítási formákhoz és sportszervezési megoldásokhoz, amelyek építkeznek a fesztiválok során tanult/tapasztalt ügyességi, majd technikai, esetleg taktikai alapelemekre;
- ez a korosztály az, amely (a legtöbb esetben) a testnevelés-oktatás kapcsán először találkozik a testnevelő tanárral;

- esetükben figyelembe kell venni azt is, hogy
 - » egyes sportági szövetségek utánpótlás-nevelési rendszerében ebben az életkori csoportban is egyre inkább az a trend, hogy még itt is kontrollált versenyhelyzetű intézményi grassroots programot működtetnek (pl. MLSZ – Bozsik Intézményi Program fesztivál formában), de
 - » a részvételükkel már területi vagy országos szintig felmenő versenyekre épülő egyesületi programok is megvalósulnak (pl. MLSZ – Bozsik Egyesületi Program, MKSZ Gyermekbajnokság).

IV. korcsoport

A IV. korcsoportos Diákolimpia® teljeskörűen kiterjeszti a sportágspecifikus versenyek körét, azaz a csapatversenyek mellett megjelenik az egyéni szintű, összehasonlító versenyszituáció. A korábban megfogalmazott, korcsoport-specifikus szabályrendszerek továbbra is bizonyos fokú versenykontrollt biztosítanak, amely segítségével a sportszerű versenyzés és a fiatalok testi- és lelki egészsége védelmének elvei érvényesek maradnak (pl. maximalizált gólkülönbségek, könnyített sporteszközök, szabály-

könnyítések, védőfelszerelések). A versenyek végén kialakult rangsorok, helyezések tehát a csapatszint mellett egyéni szinten is kihirdetethetők válhatnak.

Ebben a korcsoportban már erőteljesen számolni kell azzal, hogy egyre több tanuló lemorzsolódása kezdődik meg mind az utánpótlássportból, mind a diáksportból. Ezeknek a fiataloknak olyan alternatívát kell találni, amely a III. korcsoportban már bemutatott játék- és élményközpontú sportolás felé irányítja őket (rekreációs sport), esetleg felkínálja a sportágváltás lehetőségét a diáksporton keresztül.

6.3.2. A felvételi többletpontok mint külső motiváció megjelenése

A jelenlegi tartalommal és lebonyolítási struktúrában zajló versenyrendszerben a III. korcsoport az első olyan korcsoport, ahol 2013 óta felsőoktatási felvételi többletpontra jogosít a Diákolimpia® országos döntőin elért 1–3. helyezés. Annak kapcsán, hogy 11-12 éves gyermekek, tanulók esetében van-e, illetve lehet-e jelentősége, de leginkább: milyen mértékben lehet jelentősége e külső motivációs elemnek ebben az életkori szakaszban, pedagógiai és pszichológiai szempontok szerint mindenképpen vizsgálni kell a jövőben. Ehhez kapcsolódóan e korcsoportban mindenképpen olyan változtatást szükséges végrehajtani, amely ebben a tekintetben szofisztikált, jól kommunikálható változtatást jelent a 11-12 éves gyerekek esetében, és amely egyensúlyt teremt a belső (intrinzik) motivációs elemek (élmény, cselekvésben, részvételben rejlő öröm) és külső (extrinzik) motivációs elemek – pl. jutalom, díj, többletpontok – között.

Ennek eszközei kapcsán lényeges ehelyütt is megjegyezni azt, hogy az MDSZ-nek a jelenlegi

jogszabályi környezet alapján sem kötelessége országos fordulóig felmenő rendszerű, kieséses versenysorozatot szerveznie, azaz nem köteles felvételi többletpontra jogosító versenysorozatot rendeznie minden korcsoportban. Nem megkerülhető ugyanakkor, hogy a gyermekek, tanulók pszichés érési folyamatának ebben az életkorban már immanens része kell hogy legyen, hogy megismerkedjenek a versengés és versenyszituációkkal, és annak keretében megtanulják a tisztességes játék alapelveit, szabályait, megismerjék, átéljék a győzelem és a vereség érzését is, annak összes személyiségfejlődésre gyakorolt hatásával együtt.

A könnyebb, a pedagógusok által elfogadhatóbb átmenet érdekében ezért a stratégiai időszak kezdeti szakaszában az országos szintig felmenő rendszerű versenyeztetést ebben a korcsoportban megfelelő kontrollálás mellett – csapatszintű eredményszámítás, lásd alább – mindenképpen javasolt továbbra is megtartani felvételi többletpont biztosításával. (Tekintettel arra is, hogy ebben az időszakban az I. és II. korcsoportban lényegi változások valósulnak meg.) A következő években – a sportszakmai/pedagógiai érvek mellett akár költségtakarékossági szempontokat, valamit a sportági fejlesztési programok alakulását is figyelembe véve – annak tapasztalatait folyamatosan vizsgálni és értékelni javasolt. Különösen szükséges megtenni ezt abban a tekintetben, hogy a korosztályban szükséges-e más lebonyolítási forma alkalmazása [pl. a II. korcsoportban alkalmazott diáksportfesztivál vagy a Diákolimpia® rendszerén kívüli sportverseny (torna, kupa, bajnokság), illetve amennyiben a felmenő rendszerű, kieséses lebonyolítás beválása igazolható, milyen szintű fordulók alkalmazása indokolt (azaz: szükség van-e országos fordulóra)].

6.3.3. Kapcsolódó egyesületi és akadémiai programok, rajt- és versenyengedélyek

Az érintett korcsoportokban, azon belül is különösen a IV. korcsoportban, azaz a 13-14 évesek szempontjából hangsúlyos, hogy ez az a korosztály, ahol a sportági szövetségek keretei között szervezett utánpótlás-nevelési és akadémiai programok lendületet vesznek, és ahol kiemelt támogatás mellett valójában elindul a jövő verseny- és élsportolóit felkaroló egyesületi műhelymunka. Ezek a korcsoportok jelentik tehát az első korosztályt, ahol jelentősége van annak, hogy egy tanuló diáksportoló (azaz nincs rajt- vagy versenyengedélye valamely sportszervezetben adott sporttevékenységben/sportágban) vagy versenyengedélyes, azaz részt vesz valamely sportszervezet keretei között a szervezett sportéletben bizonyos sportágban.

Fontos rámutatni ugyanakkor arra, hogy a sportszövetségi keretek közötti egyesületi/sportszervezeti programok jellemzően a nagyobb településeken, városokban működnek, a falvakban, kisebb településeken a tanulóknak jellemzően nincs lehetőségük a sokszor több tíz kilométeres távolságokban lévő klubok tevékenységébe bekapcsolódni. Számukra a diáksport jelenti a fizikai aktivitás egyedüli tanórán kívüli lehetőségét, nem utolsósorban pedig a diáksportmozgalomnak – függetlenül a településnagyságtól – a klubok, akadémiák tehetségkiválasztási rendszereiből lemorzsolódó gyermekek számára is folyamatosan elérhető kínálatot kell nyújtania az élethosszig tartó sportolás alapjainak elsajátításához.

A diáksportnak mindemellett a jövőben még nagyobb hangsúllyal szükséges biztosítani a tanulók egyenlő esélyű részvételét a testmozgás- és sportprogramokban függetlenül attól, hogy egy

adott diák sportszervezeti keretek között is végez-e edzés- és sporttevékenységet, vagy sem. Az iskolai sporttevékenység és a diáksport ugyanis gyökeresen más típusú kereteket biztosít a tanulók számára, mint a sportszervezeti közegek: az osztálytársakkal, évfolyam- vagy iskolatársakkal való közös felkészülés és eseményeken való részvétel élménye, az iskolához való kapcsolódás és érzelmi viszony, a közösségi élmény és az identitás mind olyan jellemzők, melyek azt indokolják, hogy a diáksportban differenciált, az életkori és nemi sajátosságokhoz illeszkedő, a pszichológiai és biológiai érést figyelembe vevő, valamint a tanulók érdeklődésére reagáló, megfelelő tartalmú és lebonyolítási rendszerű programokat kell biztosítani. Ez mind a verseny- vagy rajtengedélyes tanulók, mind az „amatőr” diáksportolók számára fontos.

Kiemelten figyelni kell arra, hogy azok a tanulók, akik sportszervezeti keretek között nem sportolnak, úgy kapcsolódhassanak be a diáksportba, hogy ott a testmozgásról, a sportolásról pozitív élményeket szerezzenek. Az érintett korcsoportokban jelenleg alkalmazott felmenő rendszerű, kieséses versenylebonyolításban – megfelelő beavatkozások alkalmazása nélkül – hátránnyal indulnak a sportban kevésbé ügyes, „amatőr” gyerekek. A múlt tapasztalatai számos esetben azt mutatják, hogy nem megfelelő pedagógiai-sportszakmai keretek között ezek a diákok a legtöbbször alulmaradnak a versenyszituációkban, és döntően csak a vereség – negatív – élményét tapasztalják meg, aminek az iskolai sportprogramokban való részvételi hajlandóságukra, és a későbbi egészséges, aktív életvezetésre gyakorolt hatása jelentős (e diákok megutálják a testmozgást, elfordulnak a sportolástól, és rekreációs, szabadidős jelleggel sem sportolnak az életük során).

Meg kell tehát vizsgálni és döntéseket kell hozni abban a kérdésben, hogy miként kezeli a diáksport versenyrendszere azon tanulókat, akik az élsport utánpótlásában rendszeres edzés- és versenytevékenységet folytatnak. Sportáganként és korcsoportonként is elemezni kell a versenyengedélyes diákok diákolimpiai részvétele korlátozásának szükségességét és mértékét.

6.3.4. A felmenő rendszerű, kieséses versenysorozat lebonyolítási szintjei

A felmenő rendszerű versenysorozat fordulóit a jelenleg működő Diákolimpia® verseny szisztémájával megegyezően az alábbiak szerint alakulhat:

- alap- vagy körzeti szint,
- megyei szint, valamint
- országos szint.

1) Alap- vagy körzeti szint

A versenysorozat kezdetét a – jellemzően körzeti, járási szinten szerveződő – alapszintű versenyek jelentik. A versenyek előnye, hogy az eseményt szervező diáksportbizottsági tagok helyi kapcsolataik, összeköttetések révén kiemelkedő költséghatékonyság mellett tudják megrendezni az eseményeket, ugyanakkor ebből adódóan az események külsőleg, a szolid, mérsékelt megjelenés miatt jelenleg nehezen azonosíthatók, köthetők össze egyértelműen a versenysorozattal, így különösen a Diákolimpia® márkával, branddel, amellyel kapcsolatban erőteljes fejlesztéseket szükséges a jövőben megvalósítani – összhangban a márkakommunikációs tervekkel.

Az alapszintű versenyek főszabályként munkanapokon kerülnek megrendezésre, hiszen a településen, körzeten belüli versenyhelyszi-

neknek köszönhető minimális utazásigény miatt az események jelentős része kora délutánig lebonyolítható. A jövőt illetően törekedni kell ugyanakkor arra, hogy – amennyiben azt a versenyrendszer finanszírozása és az adott versenyszám sportszakmai megvalósíthatósága lehetővé teszi – az alapszinten is minél nagyobb arányban alkalmazzanak a szervezők többfordulós bajnoki vagy többrendezvényes torna rendszerű eseményeket, biztosítva a tanulók számára a minél gyakoribb és intenzívebb bekapcsolódási lehetőséget (azaz, hogy ne egy futamon, mérkőzésen dőljön el a továbbjutás kérdése).

Az eseményeket a jelenlegi – teljesítményegység-alapú – struktúrában javasolt finanszírozni.

2) Megyei szint

A körzeti versenyek győztesei, illetve azon versenyzők, akik esetében a versenyszám nevezőszámai alapján nem volt indokolt a körzeti versenyek megrendezése, a nevezést követően a megyei szinttől kezdődően mérhetik össze tudásukat. Több továbbjutó vagy nevező esetén a megyei döntőket, megyei elődöntőket előzhetik meg. Minden ezen a szinten szervezett versenyre jellemző, hogy az MDSZ megyei tagszervezeteinek rendezésében, teljesítményegység-alapú finanszírozás mellett valósulnak meg.

A megyei döntők – az elmúlt évek fejlesztéseinek köszönhetően – már jelenleg is dinamikus márkamegjelenéssel bírnak, a sportágakban kiemelkedő megyék esetében pedig szakmai szempontból is kiemelkedő minőségi versenyek, mérkőzések zajlanak.

3) Országos szint

A sportáganként, versenyszámonként kialakított lebonyolítási rendben meghatározottak szerint a versenyzők a megyei versenyekről közvetlenül, illetve azokról továbbjutva az országos selejtezőkön, elődöntőkön keresztül kvalifikálhatják magukat országos döntőkre. Emellett egyes, mérsékelt érdeklődés mellett zajló sportági versenykiírások esetében közvetlenül a nevezés biztosítja az országos döntőben való részvétel lehetőségét.

Az országos döntőket az eseménysorozat csúcseseményeként, normaköltségek alkalmazásával, tételes költségterv alapján megkötött vállalkozásiszerződés alapján a megyei tagszervezetek szervezik.

6.3.5. A felmenő rendszerű, kieséses versenysorozat lebonyolítási formái

Az alapszintű vagy körzeti versenyek, valamint a megyei versenyek lebonyolítási rendjének pon-

tos kialakítása a megyei tagszervezetek feladata, hatásköre, melynek tervezése során a helyi infrastruktúra, illetve a személyi kapacitások mellett, kiemelt szempont a megyei, körzeti szinten nevezett versenyzők, csapatok száma. Minél magasabb a nevezőszám, annál alacsonyabb szinten szükséges megkezdeni a versenysorozatot.

Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a versenysorozat bármilyen szintjén is induljon a versenyzés, a jövőben főszabályként **nem támogatott az olyan lebonyolítási formák alkalmazása, melyek egyetlen versenyt, futamot vagy mérkőzést követően kiesést jelentenek** valamely résztvevő számára.

Összhangban a koncepció céljai között meghatározott alapelvekkel (a lehető legtöbb gyermek, tanuló bevonása a programokba, illetve fenntarthatóság), elsődlegesen azon sportágak, versenyszámok meghirdetése indokolt ebben a formátumban, melyek versenyeit már alap- és körzeti szinten meg lehet kezdeni.

6.3.6. A Diákolimpia® felmenő rendszerű, kieséses versenyrendszere mint a versenyeztetési programtartomány tartalma

Főszabály szerint javasolt, hogy ezekben a korcsoportokban országos fordulójig felmenő rendszerű, kieséses versenyek kerüljenek megrendezésre az érintett korcsoportokban. A III. korcsoportot érintően azonban ennek létjogosultságát javasolt középtávon, a tapasztalatok birtokában megvizsgálni, különös tekintettel arra, hogy számos sportági szövetségnél ebben a korosztályban még nincs felmenő rendszerű kieséses versenyeztetés szerinti programmegvalósítás.

Az érintett korcsoportok szerinti bontásban javasolt továbbá az az alábbi szempontokat, technikai megoldásokat és módosításokat is figyelembe venni a koncepció megvalósítása során.

III. korcsoport (5. és 6. évfolyamok)

A Diákolimpia® versenysorozatban:

- főszabályként **csapatsportágakban, valamint egyéni sportágakban csapatszintű eredményszámítással kerüljenek meghirdetésre versenyek**, ami kizárja az egyéni versenyzés kereti között nem, vagy nagyon nehezen kontrollálható elemeket, valamint
- **mind a versenyengedéllyel rendelkező, mind az „amatőr” tanulók számára** legyen biztosított a versenyzési lehetőség azzal, hogy a csapatalakítási eljárásban is kerüljenek alkalmazásra **limitációs és kontrollációs technikák**, amelyek biztosítják, hogy az „amatőr” tanulók számára is pozitív élményt jelentsenek a csapatversenyek. Ilyen eszköz, technika lehet különösen – de nem kizárólag – a versenyengedélyes tanulók létszámának csapatlétszámhoz viszonyított korlátozása, illetve egyéb, szabályokban rögzített megkötések.

A javasolt megoldás előnyei:

- » a diáksport foglalkoztatási programjában tartható a versenyengedéllyel rendelkező tanulók jelentős része, akik a legtöbb esetben katalizátorként működhetnek az iskolai csapatok alakításában, létrehozásában;
- » a legtöbb sportági szövetségnek fontos, hogy az igazolt versenyzői számára a további versenyzési lehetőség álljon rendelkezésre, melyre a diáksport és a Diákolimpia® kitűnő lehetőség;
- » valódi és megfelelő átmenetet biztosít az alsó tagozatos, megváltozott, eredményszámítás nélküli lebonyolítási forma (fesztivál) és a IV. korcsoporttól már teljes spektrumban, egyéni ranglistákkal zajló versenyek között.

A javasolt megoldás hátrányai:

- » bár kontrollált formában biztosítja a versenyengedéllyel rendelkező tanulók szerepeltetését, az igazolt játékosok így is túlzottan dominánsak, meghatározók lehetnek. Feltehetően a legtöbb esetben őket keresik majd a pályákon, nehéz szituációkban rájuk kerül a nagyobb pszichés teher és felelősség, így komoly sportszakmai felkészültséget igényel minden szervező és felkészítő részéről, hogy minden tanuló élvezze a játékot (emellett ezen dominancia növeli az igazolt játékosok sérülésének kockázatát is);
- » kihívást jelent, hogy több igazolt, verseny- vagy rajtengedélyes játékos esetén a testnevelő, felkészítő kit nevez a csapatba;
- » a szabályzat betartatása, ellenőrzése technikailag jelentős többletfeladatot ró a verseny rendezőire, esetleg a játékvezetőire.

IV. korcsoport (7. és 8. évfolyamok)

A Diákolimpia® versenysorozatban:

- **megjelenik az egyéni versenyzés és ranglista** lehetősége;
- a versenyek **nyílt lebonyolítással** (továbbra is limitációs és kontrollációs technikák alkalmazásával), **vagy** – szükség szerint egyes sportágakban – **szétválasztott kategóriákban** biztosítják a versenyengedélyes tanulók egymás közötti, egyenlő esélyű versenyzését (ún. nyílt meghirdetés), és ugyanígy az „amatőrökét”.

6.3.7. DO60 események a diáksport rekreációs tartományában

A felmenő rendszerű, kieséses lebonyolítás, mint főszabály kapcsán merül fel koncepciónálisan először az a körülmény, ha egy programsorozatban elinduló tanuló, iskolai csapat egyetlen, vagy csupán néhány mérkőzést, futamot követően, már a tanév elején – csalódottan és motivációját veszítve – kiesik az adott tanévre az aktuális sportági versenysorozat(ok)ból.

Emiatt az érintett korcsoportokban meg kell oldani, hogy a diáksport rendszere és az MDSZ a tanulóknak egész éven át tartó, rendszeres sportolási lehetőséget is biztosítson.

A fenti, kieséses logika szerint megszervezett Diákolimpia® értelemszerűen csak a legjobbak számára – az iskoláskorú tanulók kisebbségének – biztosítja, hogy minél több mérkőzésen, versenyen, eseményen vegyenek részt (bár a kontrollációs, limitációs technikák, eljárások jövőbeli fokozott alkalmazásával a várakozások szerint egyre több „amatőr” diáksportoló szerez pozitív élményeket a Diákolimpián is). Az elmúlt évtizedek tapasztalata is azt mutatja, hogy azok, akik az iskolai vagy körzeti versenyeken már ki-

esnek, csupán a tanév elején tudnak bekapcsolódni a diáksportba, ami csupán egy, legfeljebb néhány eseményen való részvételi lehetőséget jelent. Ez azt jelenti, hogy tanulók tömegei számára egy-egy tanév legnagyobb része szervezett diáksportprogram nélkül telik el.

Ide kapcsolódik az a szándék, hogy a rendszeres egyesületi, sportszervezeti keretek között végzett sportolásból lemorzsolódók számára a diáksport rendszere mintegy védőhálót kínálva további sportolási lehetőségeket kínáljon, ezzel megelőzve a sportolás végleges abbahagyását.

A fenti okok miatt a **III. korcsoporttól kezdődően javasolt** – a Diákolimpiától elkülönülő lebonyolítási rendben, de azt kísérően, DO60 márkanév alatt – iskolai és diáksportfesztivál, **torna, kupa vagy bajnokság lebonyolítású, egész tanéven átnyúló, elsősorban sportágspecifikus helyi vagy területi grassroots sportprogramokat megvalósítani**, melyek intenzitására, volumenére a rendelkezése álló hazai és európai uniós források mentén szükséges közép- és hosszútávú javaslatot megfogalmazni.

6.3.8. A pedagógus-továbbképzések és a transzparens változáskommunikáció jelentősége

Cél, hogy az előbbieken tárgyalt iskolai és diáksportfesztiválok, tornák, kupák, bajnokságok megvalósításába az MDSZ továbbképzéseiben részt vett / részt vevő testnevelő tanárok nagy hatékonysággal és intenzitással legyenek bevonhatók, valamint erőteljes, transzparens kommunikáció valósuljon meg a gyermekek, tanulók szülei felé a rekreációs célú diáksport céljáról, szerepéről, etikai elveiről, valamint életkori sajátosságokhoz igazodó tartalmairól.

6.4. V. ÉS VI. KORCSOPORT (KÖZÉPISKOLA, 15–20 ÉVESEK)

6.4.1. Általános korosztályi jellemzők

A jogszabályi háttér szerint a középfokú nevelés-oktatás hazánkban ingyenes és mindenki számára hozzáférhető (ellentétben az alapfokú oktatással, mely szintén ingyenes, de kötelező). Emiatt nem elhanyagolható tényező, hogy olyan korcsoportról beszélünk, ahol már nem minden 14–18 éves magyar gyermek vesz részt a köznevelésben⁵³, és ahol a nevelés-oktatási tevékenység jellemzően a nagyobb településeken, városokban történik. A NETFIT® adatai rámutatnak arra, hogy a fittségi állapot kedvezőtlen irányú elmozdulása a középiskolás korban ragadható meg leginkább. A természetes mozgásigény csökkenése, a serdülés, mint biológiai tényezők, valamint a felsőoktatási felvételi szempontjából lényeges tanulmányi eredmények teljesítése miatti elvárások okán a diákok egyre inkább elfordulnak az iskolarendszer által előírt vagy kínált testnevelési és sportprogramoktól. Különösen a VI. korcsoportban már olyan magasfokú autonómia alakul ki a tanulóknál, ahol a legnagyobb pedagógiai-sportszakmai feladat és kihívás az, hogy miként lehet ösztönözni, motiválni őket a **személyes döntéseken nyugvó, egyéni vagy csoportos, közösségi, szabadidős és élményt nyújtó mindennapos 60 perces testmozgásra.**

A **felső tagozat és középiskola közötti átmenet** kérdése szintén új típusú megközelítést igényel, hiszen a 8. évfolyam végén valósul meg a legtöbb tanuló esetében az **iskolaváltás**, mely sokaknál együtt jár az **életvitelszerű lakó-, illetve tartózkodási hely megváltoztatásával** is. Ez a jelenség új helyzetet és lehetőségeket te-

remt a diáksport megújítása szempontjából is. Az új középiskolai közösségek létrejöttében és megerősítésében, a kohézió kialakításban a sportnak, így különösen az osztályközösségekre és iskolai kortárs csoportokra építkező diáksportnak fontos helye van.

A már teljeskörűen eredményszámítással zajló, kieséses versenyeztetés biztosítása az érintett életkori szakaszokban már természetes, ugyanakkor nem elhanyagolható tényező, hogy a jellemzően városi környezetben megtalálható középfokú iskolák diákversenysportjának legnagyobb „konkurensa” a sportszervezeti keretek közötti, utánpótlás-nevelést célzó edzés, sportolás. A hazai sportszervezetek tevékenységében ugyanis az egészségorientált sportklub szemlélet még nem jelenik meg, így csak elhanyagolható arányban találunk egy-egy sportegyesületben rekreációs szakosztályt vagy olyan programot, amely nem az élsportfelkészítést célozza. Jellemző továbbá, hogy a középiskolákban ugrásszerűen csökken az utánpótlássportban foglalkoztatott fiatalok száma, ami viszont fokozza a diáksport szélesítésének igényét.

E helyzetből is adódóan a diáksportnak önmagában új identitást adhat a középiskolás korosztályt érintően, ha az élmény- és egészségközpontú rendszeres sportolás lehetőségét több dimenzióban is biztosítja a tanulók részére a rekreációs tartomány keretein belül. Az egészségközpontúságra összpontosító döntéshozatalt az V-VI. korcsoport kapcsán különösen alátámasztják a NETFIT-mérések elmúlt 6 évi fittségi eredményei is, melyek mentén kijelenthető: ez az a korosztály, ahol a mindennapos

⁵³ A KSH előzetes adatai szerint a 2019/2020. tanévben az általános iskolai oktatásban tanulók száma 720,3 ezer fő, a középfokú intézmények nappali rendszerű képzéseiben pedig 410,8 ezren tanulnak, melyből gimnáziumba 189 ezren, szakközépiskolába 149 ezren, szakközépiskolába 65,8 ezren járnak.

sportolás vélhetően a tanulók jelentős része körében sajnos fókuszon kívülre kerül, melynek okai között vélhetően számos körülmény felsorolható (pl. a **felsőoktatási továbbtanulás közelsége** miatt a tanulási eredmények fontosabbá válnak a közismereti tantárgyakban; a **középiskolai testnevelés** tantervi tartalmának elavultsága, ezáltal megvalósításának **minősége**; a **serdülés és nemi érés okozta pszichológiai** körülmények, sok esetben gátlások – különösen a lányoknál).

6.4.2. Kapcsolódó egyesületi és akadémiai programok, fokozódó lemorzsolódás

Lényeges kiemelni, hogy a sportági szövetségi utánpótlás-nevelési rendszerekben a 14–18 éves korosztályban már szinte csak és kizárólag kiemelt műhelyekben és akadémiákon folyik a tehetséggondozási és felkészítési munka, így a diáksport feladata **ebben a korosztályban már döntően a rendszeres testmozgás lehetőségét nyújtó grassroots sportkeretek biz-**

tosítása a tanulóknak, függetlenül attól, hogy versenyengedélyes vagy „amatőr” diákokról beszélünk. Ezekben a korcsoportokban fokozódik továbbá a versenysportból, sportszervezetekből, klubokból lemorzsolódó sportolók megtartásának szükségessége az egész életen át tartó testmozgás, sportolás mellett. Az sem elhanyagolható ugyanakkor, hogy a felsőoktatási felvételi többletpontnak, mint külső motivációs eszköznek ezekben a korcsoportokban – így különösen a VI.-ban – kiemelt jelentősége, már valódi tétje van, ahol az esélyegyenlőség elveit szintén biztosítani kell.

6.4.3. A Diákolimpia® felmenő rendszerű, kieséses versenyrendszere mint a versenyeztetési programtartomány tartalma

A fenti szempontokat figyelembe véve a középiskolások részére a Diákolimpia® és a diáksport keretében a IV. korcsoportban alkalmazott azonos lebonyolítási rendszer bevezetése javasolt.

V-VI. korcsoport (9–13. évfolyamok)

A Diákolimpia® versenysorozatában ennek megfelelően:

- továbbra is nyitott az **egyéni versenyzés és ranglista** lehetősége;
- a versenyek **nyílt lebonyolítással** (továbbra is limitációs és kontrollációs technikák alkalmazásával), **vagy** – szükség szerint egyes sportágakban – **szétválasztott kategóriákban** biztosítják a versenyengedélyes tanulók egymás közötti, egyenlő esélyű versenyzését (ún. nyílt meghirdetés), és ugyanígy az „amatőrökét”.

6.4.4. D060 események a diáksport rekreációs tartományában

A felmenő rendszerű, diákolimpiai versenysorozat mellett az iskolai és diáksportfesztivál, torna, kupa vagy bajnokság lebonyolítású, egész tanéven átnyúló, elsősorban sportágspecifikus helyi vagy területi grassroots sportprogramok megvalósítása (a Diákolimpiától elkülönülően, de azt kí-

sérően) e korcsoportokban még markánsabban javasolt azzal, hogy annak keretében:

- javasolt újszerű, újgenerációs mozgásformákat, sportágakat (pl. urban, street), szakágakat beépíteni, kipróbálni, „pilotolni” (pl. a későbbi Diákolimpiai integráció előkészítése érdekében);
- valamint olyan programokat is felépíteni, melyek biztosíthatják a rendszeres sportolás kereteit akár a köznevelési intézményrendszer eddig meg nem szólított, de a középiskolák esetében releváns intézménytípusaiban is (pl. diákotthonokban, kollégiumokban).

Ezen programok a sportszervezeti, klubszintű sporttevékenységből, versenysportból lemorzsolódó tanulók számára előszobát is jelenthetnek a Diákolimpia® felmenő rendszerű csapatversenyeibe való visszakapcsolódás előtt, hiszen fontos szempont, hogy a versenysportból lemorzsolódó diákok „visszaengedésének” világos szabályai, útvonalai legyenek ez esetben is.

7. A SPORTSZAKMAI TARTALMAK ÉS KAPCSOLÓDÓ FELADATOK

7.1. ÁLTALÁNOS SZEMPONTOK AZ ÓVODÁRA, VALAMINT AZ I. ÉS A II. KORCSOPORTOKRA VONATKOZÓAN (ALSÓ TAGOZAT)

Ahogy arra a korábbiakban utaltunk, a mozgás- és diáksportfesztiválok megteremtik a lehetőségét annak, hogy a lehető legtöbb gyermek, tanuló kapcsolódhasson be a rendszeres testmozgásba az iskolákban. Tekintettel ugyanakkor arra, hogy új lebonyolítási formáról beszélünk, ahhoz értelemszerűen új tartalmakat is kell fejleszteni, összeállítani.

Az óvodában és az I. korcsoportban a sokoldalú koordinációs alapozás elsődleges jelentőségű, amely során az alapvető mozgáskészségek további fejlesztése, egyszerű játékhelyzetekbe illesztett alkalmazása dominál. A sportági jelleg és a sportágspecifikusság ezeken a fesztiváló-

kon még nem preferált. A jellemzően egyéni, páros és kiscsoportos (3-5 fő) létszámban megvalósított foglalkoztatás azt a célt szolgálja, hogy a gyermekek a fejlettségi szintjükhöz igazodó, nem versenyorientált tevékenységekben vegyenek részt. Ez a tartalmi fókusz nagymértékben hozzájárul a kiegyensúlyozott óvoda-iskola átmenethez is.

Ehhez szükséges:

- az elmúlt évek **TESIM program fejlesztéseinek részét képező, testnevelési játékgyűjtemények mozgásanyagát**⁵⁴ feldolgozni és áttemelni a fesztiválok gyakorlatrendszerébe, valamint
- **azokat a forgatókönyveket és játékokat is illeszteni, amelyeket az MDSZ az EFOP-3.2.10-16 projekt keretében megvalósult diáksportfesztiválokon már kipróbált.**⁵⁵

⁵⁴ Boronyai Zoltán, Kovács Katalin, Csányi Tamás (2015). *A taktikai gondolkodás fejlesztésének lehetőségei a játékoktatásban*. Testnevelés Módszertani Könyvek (Csányi Tamás főszerk.), Budapest, Magyar Diáksport Szövetség.

Csányi Tamás, Kovács Katalin, Boronyai Zoltán (2014). *Alternatív játékok a mindennapos testneveléshez, testmozgáshoz*. Testnevelés Módszertani Könyvek (Csányi Tamás főszerk.), Budapest, Magyar Diáksport Szövetség.

Csányi Tamás (2020). *A mozgás felfedezése gyermekkorban – I. kötet: 175 játékos aktivitás a mozgáskonceptiók megismeréséhez*. Budapest, Magyar Diáksport Szövetség.

⁵⁵ Lásd: <https://www.tesim.hu/fesztivalszervezes/feladat kartyak/>, illetve Kókai Dávid és Csányi Tamás (2021): *Új lebonyolítási formák a testnevelésben és az iskolai sportban. A mozgás- és diáksportfesztiválok szervezési lehetőségei a köznevelési intézményekben*. Budapest, Magyar Diáksport Szövetség.

Az elmúlt évtizedekben a **Diákolimpia® Játékos sportverseny feladatgyűjteményeiben szereplő játékok, gyakorlatok** fesztiválkörnyezetben való **feldolgozása, átalakítása** szintén izgalmas perspektíva lehet, ezek áttekintése is ide kapcsolódik.

Az I-II. korcsoportban kiválasztott valamennyi alkalmazásra, beépítésre javasolt játék kapcsán lényeges, hogy azokat ne **csak az MDSZ által szervezett események keretében lehessen megvalósítani, hanem óvodai⁵⁶ és iskolai környezetben, intézményi fesztiváltartalomként egyaránt.** Ennek megfelelően cél, hogy olyan játékok kerüljenek be az MDSZ által szervezett fesztiválok forgatókönyveibe, feladatgyűjteményeibe és gyakorlatsoraiba, melyek intézményi körülmények között (sportinfrastruktúra, sporteszközök, sportberendezések), és az óvodában

és alsó tagozaton közreműködő, testmozgás-foglalkozásokat szervező, illetve testnevelést oktató pedagógusok (**óvodapedagógusok, illetve az iskolákban döntően tanítók**) által is megvalósíthatók.

E körben különösen lényeges, hogy az intézményi fesztiváltartalom kialakítása tekintetében a pedagógusoknak **az infrastrukturális feltételekhez rugalmasan igazodó játékokra, koedukált keretek között megvalósítható eseményszervezésre** nyíljon lehetőségük attól függően, hogy milyen foglalkozási keretek között valósítják meg a fesztiválokat. Tekintettel arra, hogy az MDSZ ambíciója, hogy az iskolákban:

- a **mindennapos testnevelés délutáni kétórás időkeretében** (valamely elérhető választható – akár sportági – kerettanterv alapján),

⁵⁶ Az óvodai mozgásfesztiválok tekintetében az MDSZ stratégiai célja, hogy a megfelelő, érzelmileg biztonságos óvoda-iskola átmenet biztosítása érdekében úgy építse fel a fesztiváltartalmakat, hogy azokat a nemzeti köznevelés óvodai színterén is meg lehessen valósítani óvodapedagógusok közreműködésével.

- az **iskolai sporttevékenység (az iskolai sportkör** mint egyéb foglalkozás) keretében, vagy
- akár **önálló iskolai programok (pl. iskolai sportnap, témanap)** keretei között

is ösztönözze a sportfesztivál-szervezést, **rugalmas, testre szabható forгатókönyvekkel** szükséges támogatni az intézményi szintű megvalósítást, attól függően, hogy óvodai foglalkozások, 40-45 perces iskolai tanórai vagy egyéb foglalkozások, 90 perces – összevont – foglalkozások vagy időbeli korlátok nélkül, akár fél- vagy egész napos események tartalmaként kell azt megszervezni.

Az intézményi szintű fesztiválmegvalósítás intenzitását, azaz **az intézményi fesztiválok mennyiségi megvalósításának ösztönzését** az I. és II. korcsoportban az **MDSZ a jövőben az általa 2022-től elindítani tervezett minőségirányítási (védjegy-) rendszer keretei között kívánja ösztönözni.**

Lényeges megjegyezni, hogy az MDSZ elmúlt években elvégzett fejlesztései a fenti diverz megvalósítást készítették elő: a mindennapos testnevelésben választható tantervek tematikai egységeként mindannyiszor megjelenik a fesztiválszervezés, a sportági programokhoz kapcsolódó akkreditált pedagógus-továbbképzésekben a fesztiválszervezés szintén megjelenik modulelemként, sőt az MDSZ-nek ma már **önálló sportfesztiválszervezési pedagógus-továbbképzési programja** is van, mely nem csupán iskolai, hanem óvodai alkalmazásra is készült. Az elmúlt évek továbbképzésein ráadásul nagyon nagy arányban vettek részt tanítók, és az EFOP-3.2.10. projektben már lezajlott, illetve még 2021-ben aktuális pilotok is előkészítették a sportfesztiválok rendszerszintű bevezetését.

Speciális környezet az óvodában és az I. korcsoportban

Az intézményi fesztiválokat érintően kérdésként merül fel, hogy annak ellenére, hogy az MDSZ az I. korcsoportban még nem szervez sportágspecifi-

kus fesztiválokat, támogatja-e, hogy intézményi szinten a pedagógusok ilyen eseményeket valósítsanak meg. Ez részben amiatt merül fel kérdésként, mert, ahogyan azt említettük, az MDSZ – egyes sportági szövetségekkel kialakított partnersége keretében – az alsó tagozat egészére nézve dolgozta ki a mindennapos testnevelésben választható kerettanterveit. Másrészt a nagyobb sportági szövetségek az elmúlt években, sőt akár évtizedben saját intézményi és egyesületi programokat építettek fel, melyek sportági fesztiválprogramokat tartalmaznak akár az óvodai szintet érintően is, de az I. korcsoportot érintően bizonyosan. A sportági szövetségek programjaival való összehangolás és -illesztés elvárása okán az MDSZ szempontjából az óvodai mozgásfesztiválokon és az I. korcsoportos, iskolai diáksportfesztiválokon elsősorban az intézményen belüli szervezés támogatott, kiegészítve az alkalmoszerű, helyi szintű fesztiváleseményekkel.

Az alkalmoszerű, helyi szinten (értsd pl. településen belüli) szervezett fesztiválok azt a célt szolgálják, hogy gyermekközpontú, az életkori sajátosságokhoz valóban illeszkedő mozgástannulási lehetőséget kínáljanak az 5–8 éves gyermekeknek, s ezzel alternatívát kínáljanak a tradicionális váltóversenyekre épülő eseményekkel szemben. Az intézményi szinten szervezett események ugyanakkor lehetőséget biztosítanak arra, hogy – az iskolai, I. korcsoportos tanulók esetében – a számukra optimális feladat- és kisértékneheztséget biztosítva differenciált fesztiváltartalmakat is fel lehessen építeni. (Egy-egy feladat, mozgásforma vagy kisérték neheztsége változtatható az adott tudásszinthez – pl. sportiskolák esetén.)

Megjegyzés: óvodai szinten az Óvodai nevelés országos alapprogramja⁵⁷ a meghatározó szabályozási környezet, pedagógiai-pszichológiai okok miatt pedig a sportági szövetségek és helyi sportszervezeteik által megvalósított vagy általuk inicializált óvodai szintű, sportágspecifikus fesztiválok szervezése hosszú távon nem támogatott. Emiatt a jelenleg működő, óvodai sportágspecifikus fesztiválok fokozatos kivezetése javasolt a korai specializáció problémái miatt. A sportági szakszövetségek intézményi és egyesületi programok összehangolása kapcsán javasolt ezt az álláspontot következetesen képviselni.

Ahogy korábban már kifejtettük, óvodai környezetben, illetve az I. korcsoportban nincs sem eredményszámítás a fesztiválokon, sem rangsor- vagy helyezésmegállapítás. A mozgás- és közösségi élmények, a sikeres végrehajtások megélése, mint intrinzik motivációs elemek kerüljenek a fókuszba, ne az eredményesség, a győzelem!

A II. korcsoport

A II. korcsoporttól kezdődően már az MDSZ által szervezett szinteken is megtörténik a sportági előkészítő és konkrét sportági tartalmakat feldolgozó, illetve a kisértékeket és mérkőzésjátékokat (küzdelmeket) is alkalmazó diáksportfesztiválok bevezetése, mely kiemelt sportszakmai előkészítést kíván. Egyrészt azért, mert olyan tartalmakat kell kidolgozni, melyeket az érintett sportági szövetségekkel együtt, közösen szükséges megalkotni (az intézményi programokkal való összehangolás és -illesztés szükségessége miatt), és amely biztosítja:

- az I. korcsoport fesztiváltartalmaira történő ráépülést, valamint

⁵⁷ Az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról szóló 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet. Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>

- **a korcsoporton belüli fokozatosságot** is, azaz a kispályásokból, az alapvető sportági technikai és taktikai elemek gyakorlásából, fejlesztéséből kiinduló, majd a mérkőzésjátékokban, küzdelemben kicsúcsosodó – de még mindig fesztiválkeretek közötti – részben-egészben még a koedukációt is célzó, azaz a fiúk-lányok közös sportolását támogató tartalmakat.

Tekintettel arra, hogy nem minden sportági szövetségnél van előzménye a fesztivál típusú lebonyolításnak, de legalábbis eltérő azok volumene és minősége, e fesztiválok bevezetését a diáksportban **(további) módszertani fejlesztéseknek, valamint pilot időszakoknak kell megelőznie.**

A II. korcsoportban alkalmazott diáksportfesztiválok kapcsán is hangsúlyos továbbá, hogy a gyermekeknek, tanulóknak helyben, az iskolában is biztosítani kell a fesztiválkeretek közötti gyakorlás lehetőségét, ezért olyan sportági diáksportfesztiválokat kell kidolgozni, melyek – az I. korcsoportos diáksportfesztiválokhoz hasonlóan, az ott hivatkozott foglalkozási és program-szintű keretek között – iskolai környezetben is megvalósíthatók, jellemzően még mindig tanítók közreműködésével és szervezésében.

Eredményszámítással zajló versenyek mint kivételek a II. korcsoportban

Ahogy az első fejezetben arra már utaltunk, az I. korcsoportban mindenképpen indokolt ragaszkodni ahhoz, hogy a sportfesztiválok egy-egy lebonyolítási módszerként jelenjenek meg, így ott kivételek alkalmazását nem tartjuk elképzelhetőnek. Megközelítésünk szerint a **II. korcsoport jelenti tehát az első korosztályt, ahol előfordulhat**, hogy egy-egy sportág egyedi jellegzetességei okán – kivételként – indokoltá

válik **a tanulók eredményszámítás mellett zajló versenyztetése** a diáksportban, felmenő rendszerű, kieséses keretek között is.

Ez a körülmény elsősorban akkor jöhet szóba, **ha az adott sportág jellegzetességei miatt a korai specializációnak jelentősége van** (tipikusan például: torna – szertorna).

A diáksport rendszerében ugyanakkor – a fenti okok és feltételek fennállta esetében is – **követelmény a lehető legnagyobb egységesség biztosítása**, ezért ez esetben az MDSZ-nek meg kell vizsgálnia, hogy:

- mindenképpen indokolt-e a II. korcsoportban eredményszámítással zajló versenyzési elemeket bevezetni, nem lehetséges-e azokat magasabb korcsoportra halasztani, és emiatt fesztiválkeretek között felépíteni azok előkészítő játékait és programjait;
- e versenyeket mindenképpen az MDSZ saját rendezésű eseményrendszerében kell-e megvalósítani, vagy van-e szakmai és finanszírozási lehetőség arra, hogy azok az érintett sportági szövetség utánpótlás-nevelési/bajnoksági rendszerébe kerüljenek áttemelésre, akár az MDSZ és a sportági szövetség közötti szoros együttműködésében, és – kifejezetten a Diákolimpia® kapcsán – akár védjegylicencia szerződéses keretek között;
- amennyiben indokolható a felmenő rendszerű, kieséses versenyztetés, szükséges-e országos fordulógig tartó szintig megszervezni azt, különös tekintettel arra, hogy a felvételi többletpontnak ebben a korcsoportban nincs jelentősége, a gyermekek életkori sajátosságai miatt pedig az intézményekhez, lakóhelyhez legközelebbi események szervezése a leginkább indokolt;

- amennyiben szükséges országos forduló, alternatíva lehet-e az, hogy az országos szinten is megrendezett forduló vagy közvetlen nevezéses országos esemény szervezése esetén nem történik eredményhirdetés.

A fentiekén túlmenően az MDSZ-nek mindenképpen törekednie kell arra, sőt, akár feltételként is előírhatja az érintett sportági szövetségek számára, hogy amennyiben – kivételesen – megtörténik egy felmenő rendszerű kieséses verseny integrációja a Diákolimpia® II. korcsoportos rendszerébe, akkor a sportági szövetségnek partnernek kell lennie abban és támogatnia szükséges azt, hogy az I. és a II. korcsoportban mozgás-, valamint diáksportfesztivál-tartalmak is megjelenjenek, és részt vesz azok fejlesztésében (esetleg finanszírozásában) is. Nem fordulhat elő ugyanis, hogy egy sportági szövetség egyszerűen azért vállal új kezeket a kivételi körbe tartozó felmenő rendszerű versenyek megszervezése kapcsán, hogy mentesüljön a tömegsport fókuszú fejlesztések alól.

Lényeges törekvésünk – ahogyan arra az előző fejezetben utaltunk –, hogy e versenyek kapcsán az eredményszámítás, -rögzítés, -hirdetés és díjazás főszabály szerint csak csapatszinten valósulhat meg (a III. korcsoportéhoz hasonlóan).

A pedagógusok kiemelt módszertani támogatása a fesztiválszervezésben az óvodákban és az I-II. korcsoportokban

Az óvodapedagógusok, valamint tanítók szakmai támogatására a program és a tartalmak kialakításakor mindegyik intézményi szintet illetően kifejezetten nagy figyelmet kell fordítani, mert bár az MDSZ az elmúlt években már megkezdte a nyitást a tanítók irányába, akik valóban kiemelkedően nagy számban vettek részt a közelmúlt releváns, MDSZ által szervezett pedagógus-továbbképzéseiben, az intézményi szintű implementációban azonban a mindennapokban is támogatni szükséges őket. A mozgás- és diáksportfesztiválok kapcsán – az óvodapedagógusok és a tanítók előképzettségéből, rutinjából fakadóan – ez talán

kisebbségi kihívást jelent, de ez esetben is **törekedni kell arra, hogy** az eddig csak marginális célcsoportot jelentő **óvodapedagógusok továbbképzése a következő stratégiai időszakban lendületet vegyen.** Az iskolákban pedig a **tantestületi szintű tudásmegosztás, a pedagógusok közötti kooperáció** nagyobb volumenben valósuljon meg, tekintettel különösen arra, hogy a testnevelő **(szak-) tanári ellátottság számos iskolában jelent problémát, a gyakorló testnevelő tanári közösség pedig jelentős ütemben idősödik.**

Emiatt megkerülhetetlen, hogy az egyébként alsó tagozatban testnevelés tanítására is jogosított **tanítók közösségére a diáksportmozgalom és -hálózat kiemelten építkezzen,** és a lehető leggyorsabban a legkorszerűbb tudás birtokába juttassa az érintett és érdeklődő pedagógusokat.

A II. korcsoporttól induló, már sportági jellegű, **mérkőzésjátékokkal, küzdelmekkel is operáló diáksportfesztiválok kapcsán kulcsjelentőségű,** hogy a tanítók **fokozott módszertani támogatást kapjanak,** akár az iskolában tanító testnevelő tanároktól, akár a diáksporthálózatban, akár egyes partner sportági szövetségek területi hálózatában dolgozó testnevelőktől és sportszakemberektől mint mentoroktól, szakértőktől, szaknácscadóktól, szakfelügyelőktől.

7.2. ÁLTALÁNOS SZEMPONTOK A III. ÉS IV. KORCSOPORTOKRA VONATKOZÓAN (FELSŐ TAGOZAT)

Az „amatőr” tanulók kiemelt megszólítása és bevonása

Annak, hogy egy tanulónak nincs versenyengedélye, azaz nem kapcsolódik be a sportszervezeti keretek között működő sportéletbe, több oka lehet.

Az első, egyik legnyilvánvalóbb ok, amely a diáksport tekintetében ugyanakkor talán a legtöbbször releváns: amennyiben az adott településen vagy annak közvetlen környezetében, ahol a tanuló (családja) él és ahol iskolába jár nincs sportszervezet, sportegyesület, vagy csak csekély számú – akár csupán egy – működik (ami tipikusan a labdarúgó klub). Ezekben a településeken az iskolai sporttevékenység és a diáksport jelenti az egyedüli bekapcsolódási lehetőséget a tanulónak a sportolásba. Ráadásul ezek a települések legtöbbször kistelepülések, nem ritkán alacsony tanulói létszámmal működő kis iskolákkal, ahol a testnevelő szaktanári jelenlét is hektikus (sok esetben teljesen hiányzik), és értelemszerűen az egyéb sportszakember- (sportoktató-, sportedző-) ellátottság is nagyon szűkös, valamint az infrastrukturális feltételek sem optimálisak.

Az MDSZ az elmúlt évtizedekben éppen ezért szervezte meg e kistelepüléseken élő, kis iskolákban tanuló diákok számára a Kis Iskolák Sportversenyét, mely azokat a sportágakat/versenyszámokat fogja össze, amelyekbe az alacsony létszámú és jellemzően „amatőr” diáksportolókkal dolgozó, kedvezőtlen erőforrás-ellátottságú iskolák is nagy eséllyel bekapcsolódhatnak (lány kézilabda, fiú labdarúgás, atlétika). A koncepció távlatában e versenyszámok kapcsán javasolt azok tartalmát felülvizsgálni az I-II. korcsoportos lebonyolítással való összhang és az arra történő fokozatos építkezés megteremtése érdekében. Az érintett korcsoportokban alkalmazandó sportági tartalom átgondolása, kiegészítése, bővítése kapcsán a koedukáció szempontjainak figyelembevétele, és különösen a csapat-, illetve egyéni szintű eredményszámítás új rendszerbe történő illesztése ugyancsak ide kapcsolható szempont. Átgondolásra érdemes továbbá, hogy **az MDSZ a „kis iskola” besorolást meghatározó szempontrendszerét is vizsgálja felül az esélyegyenlőség biztosítása mellett, tekintettel arra, hogy „amatőr” tanulók elérésének fokozását akár ezzel a technikai megoldással is elő lehet mozdítani.** Értelemszerűen előfordulhat, hogy erre nem, vagy csak korlátozottan lesz mód, mert ez a fent említett, szükséges tartalmi átalakítások mellett jelentősen megnehezítené a koncepció időszakában ezen események további, zökkenőmentes lebonyolítását, vagy az a jelenleg részvételre jogosultak jelentős érdeksérelmét eredményezné.

Annak, hogy egy tanulónak **nincs versenyengedélye, további oka lehet az, hogy nincs kifejezett családi vagy belső indíttatása, motivációja a sportszervezeti keretek közötti sportolásra** (sőt, előfordulhat, hogy kifejezetten valamely korábbi családi/saját, adott sportszervezettel, sportszakemberrel vagy általában véve a sportszerveze-

tekkel, sportszakemberekkel kapcsolatos negatív élményből, tapasztalatból származó amotiváció áll a háttérben), vagy a lakóhelye környezetében elérhető sportszervezetek nem kínálnak számára olyan sportági programot, melybe szívesen bekapcsolódna.

Tekintettel tehát arra, hogy „amatőr” diáksportolók nem csak a kistelepüléseken és a kis iskolákban vannak jelen, ez még inkább igazolja azt a korábban rögzített elvet, hogy az MDSZ a III. korcsoportban csapatszintű eredményszámítás és a versenyengedélyes tanulók részvételének megfelelő kontrollálása és limitációja mellett valósítsa meg a sportági versenyszámokat, a IV. korcsoportban pedig akár már szétválasztott kategóriákban történjen meg az „amatőr” és versenyengedélyes tanulók versenyeztetése egyéni és csapatszintű eredményszámítás mellett.

Fontos fejlesztési szempontként jelentkezik tehát, hogy mely sportágakban, mely korosztályokban és versenyszámokban szükséges a nyílt (A) és amatőr (B) kategóriás eseményszervezés. Ezt a kérdést mind a Diákolimpia®, mind a rekreációs események kapcsán vizsgálni kell.

7.3. ÁLTALÁNOS SZEMPONTOK A KÖZÉPFOKÚ OKTATÁS SZAKASZÁRA VONATKOZÓAN (V-VI. KORCSOPORT)

A középfokú oktatást érintően a korábbiakban utaltunk arra, hogy a diáksportnak új identitást szükséges találni, hiszen a középiskolás korosztályt érintően a hazai élsportot támogató tehetséggondozó és utánpótlás-nevelési munka jelentős része már sportszervezetekben, sőt: kiemelt műhelyekben és akadémiákon történik. Ezzel összefüggésben fogalmazódott meg a 14–18 éves korcsoportot érintően egyrészt **az egészség- és élményközpontú, grassroots**

szellemiségű sportolás kiemelt megjelenítése a diáksportban. Figyelembe szükséges venni ugyanakkor azt is, hogy a **Diákolimpia® keretein belül a versenyzési lehetőség megmaradjon.** Ennek okai között soroljuk fel részint a **szervezett sportból történő lemorzsolódás kezelését**, részint az iskolák közötti sportversenyek, a diákolimpiai mozgalom személyiségfejlesztésben, közösségépítésben betöltött szerepét. Újabb lényeges szempont, hogy leginkább itt válik relevánssá (különösen a gimnáziumokban) a **felsőoktatási felvételi többletpont biztosítása, mint külső motiváció**, melynek megszerzési lehetőségét a versenyengedélyes és „amatőr” diáksportolók részére is biztosítani szükséges.

Ahogy arról korábban már említést tettünk, a 14–18 éves tanulók esetében lényeges különbséget tenni a rendelkezésre álló és az adott tanu-

lói csoportot érintő nevelési-oktatási intézményi keretek és környezet között, így különösen:

- a **középfokú iskolák**, azon belül a
 - » középiskolák (gimnázium és szakgimnázium),
 - » a szakiskolák és a készségfejlesztő iskolák,
- a **szakképző intézmények**, azon belül
 - » a szakgimnáziumok/technikumok,
 - » szakközépiskolák/szakképző iskolák⁵⁸, végül
- a **kollégiumok** között.

Ezen intézményi formák, keretek a tanulók választása és egyéni körülményei alapján relevánsak, és ahogyan azt már tárgyaltuk, a diáksportnak – más-más okok miatt – építkeznie kell azok erőforrásaira és programjaira.

⁵⁸ A szakképzésről szóló 2019. évi LXXX. törvény 16. § (1) bekezdése szerint szakképző intézmény a technikum és a szakképző iskola. A 125. § (1) bekezdése szerint az Nkt. új szakképzési törvény törvény hatálybalépését megelőző napon hatályos rendelkezései szerinti *szakgimnáziumi nevelés-oktatást technikumban, a szakközépiszkolai nevelés-oktatást szakképző iskolában kell kifutó jelleggel megszervezni.*

Különösen így van ez azért, mert a NETFIT® rendszer bevezetése óta a mérések eredményei arra engednek következtetni, hogy **a középfokú oktatás szakaszában** – vélhetően több tényező együttes hatására – **a tanulók fizikai aktivitása meredeken csökkenni kezd**, mely a fittségi mutatók kapcsán azt eredményezi, hogy **egyre többben teljesítenek egészségzónán kívül**.

7.3.1. Gimnáziumok

A középiskolák közül a **gimnáziumokban** – ahol nappali rendszerű iskolai oktatásban mindennapos **testnevelés-oktatás is** folyik – a helyzet annyiban egyszerűbb, hogy testnevelő tanári humán erőforrás-háttér mellett, a nagy hagyományokkal rendelkező és **beágyazott diáksportprogramok** alapján a kínálati oldal színesítésével és szélesítésével a fittségi eredmények – talán – könnyebben javíthatók. Mivel a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) 2019/2020. tanévi adatai alapján⁵⁹ a tanulók 46%-a (189 ezer fő) jár ebbe az iskolatípusba, ráadásul ott többségben vannak a lányok (közel 121 ezren, mely a teljes populáció 56%-a), a diáksport pozícióját mindenképpen erősíteni szükséges, és **kiemelt feladattá válik a tinédzser lányok megszólítása**. Mivel a NETFIT-eredmények egyértelműen jelzik a serdülő lányok fittségi állapotának romlását az érintett korcsoportokban – mely a mozgásszegényebb életvezetés mellett vélhetően a testnevelési, valamint a jelenlegi felépítésű és tartalommal zajló diáksportprogramokban való alacsony részvételi hajlandósággal (is) alátámasztható –, a tartalom- és programfejlesztés egyik fókuszában ezen életkori szakaszban tehát a lányok minél nagyobb arányban történő bevonásának és rendszeres fizikai aktivitásra való ösztönzésének kell állnia. Ennek kapcsán

mindenképpen eszközként kell tekinteni a koedukált formában, párban vagy közösségi programként gyakorolható sportágak, mozgásformák intenzív beépítésére, és a grassroots sport szellemiségét hordozó, újszerű lebonyolítási formák és vonzó mozgásrendszerek, sportágak mielőbbi bevezetésére.

7.3.2. Szakiskolák, készségfejlesztő iskolák

A középfokú iskolák egyéb intézményeit, így különösen a **szakiskolákat és a készségfejlesztő iskolákat** illetően a helyzet jóval komplexebb, hiszen ezen intézmények egyrészt a **többi tanulóval sajátos nevelési igényük miatt együtt haladni nem tudó tanulók** felkészítését

⁵⁹ Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1920/index.html>

végzik, másrészt pedig a **középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók** részére biztosítják az életkezdéshez való felkészülést, a munkába állást lehetővé tevő egyszerű betanulást igénylő munkafolyamatok elsajátítását, továbbá a szakképzésben, szakiskolai képzésben részt venni nem tudó **enyhe értelmi fogyatékos tanulók** számára nyújtanak a munkába álláshoz és az életkezdéshez szükséges ismereteket.

A diáksport szempontjából ugyanakkor nem megkerülhetők ezen intézmények sem, még akkor sem, ha a KSH már hivatkozott, 2019/2020. tanévi adatai alapján az ezen intézményekben járó tanulók száma 7 ezer fő, arányuk a középfokú oktatásban így mindössze 1,7%. A **NETFIT® rendszer sajátos nevelési igényű tanulókra történt adaptációja** megteremtette e tanulók fizikai állapota nyomon követésének kereteit is. Tudományos kutatások már bizonyították, de várhatóan a NETFIT-mérések is alá fogják támasztani, hogy e tanulók rendszeres testmozgásra ösztönzése – éppen a különleges bánásmódnak megfelelő ellátás biztosítása okán – megkerülhetetlen. Tény ugyanakkor, hogy az ide kapcsolódó program- és tartalomfejlesztés, valamint -megvalósítás különleges (jellemzően gyógypedagógiai) kompetenciákat, erőforráshátteret követel meg, mely az MDSZ-ben és hálózatában nem, vagy korlátozottan áll rendelkezésre. Emiatt új fejlesztések megvalósítása ezen intézményeket illetően alapos előkészítést, és új együttműködések (pl. FODISZ, gyógypedagógiai felsőoktatási intézmények, pl. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar) kialakítását feltételezi.

7.3.3. Technikumok és szakképző iskolák

A szakképzés 2020 elejétől hatályos koncepcionális átalakítása új alapokat teremtett a technikumokat és szakképző iskolákat illetően a testnevelés-oktatás és az iskolai sport megszervezése kapcsán is.

A szakképzési törvény 35. § (5) és (6) bekezdése szerint a szakképző intézmény azokon a tanítási napokon, amelyeken közismereti oktatás is folyik, legalább napi egy testnevelésórát szervez, és gondoskodik a tanulók fizikai állapotának és edzettségének méréséről és mérési adatainak azonosításra alkalmatlan módon a Nemzeti Egységes Tanulói Fittségi Teszt rendszerbe történő továbbításáról. A szakképző intézmény biztosítja a szakképző intézményi sportkör működését.

Azon túl, hogy a szakképzési törvény szövegét az Nkt.-vel némely ponton még harmonizálni szükséges, elmondható, hogy a szakképző intézményekben az iskolai sporttevékenységnek továbbra is jelentős helye van. Tény ugyanakkor, hogy az ágazati alapoktatásra, valamint az intézményben vagy duális képzőhelyen zajló szakirányú oktatásra szánt időkeret, fizikai környezet, továbbá a tanulók napirendje, időbeosztása jelentősen más, mint a gimnáziumi oktatásban, mely különös jelentőséget kölcsönöz a diáksportnak. A mindennapos testnevelés speciális megvalósítási formája ugyanis már önmagában indokolja annak kiegészítését a diáksportprogramokkal, a szakképző intézményeket választó, ott tanuló diákok családi-szociokulturális-jövedelmi háttere és viszonyai, tanulási eredményei, továbbtanulási és életcéljai szempontjából pedig kife-

jezetten fontos az egészséges életvezetésre és rendszeres testmozgásra ösztönzésük, mely a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzése szempontjából is különös jelentőségű.

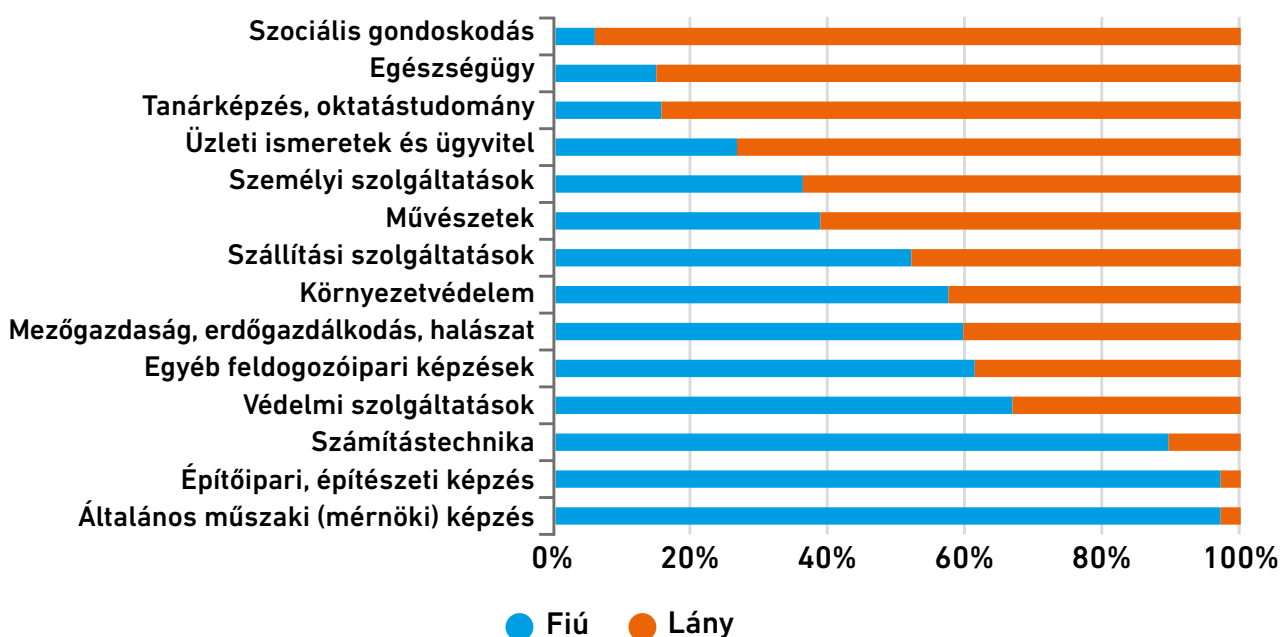
Tekintve, hogy az intézményi sportkör – mint foglalkozás keretében zajló munka – megszerzése a törvény erejénél fogva minden intézménytípusban kötelező, ez kiváló alapot jelent a rendszeres iskolai sporttevékenységhez. A diáksportban e körben különösen figyelembe kell venni, hogy az egyes szakképző intézmények profilja a tanulók nemi arányait is jelentősen meghatározza, így az egyes szakmai területek nemek szerinti összetétele eltérő. A többnyire fiúkat vonzó területek a műszaki, mérnöki, építőipari, építészeti képzések, míg az egészségügy, szociális gondoskodás területek esetében lánytöbbség figyelhető meg, melyet az 5. ábra szemléltet.

Emiatt olyan mozgásformákat, sportágakat érdemes implementálni ebben az intézményi környezetben, melyek közösségi élményt jelentenek, egyidejűleg több/sok tanuló bevonását teszik lehetővé, nincs kiemelt/speciális infrastruktúra- és sporteszközigényük – várhatóan és jellemzően ezek a páros, illetve csapatsportok (köztük a koedukált formában űzhető sportágak, mint pl. a korfball), valamint a lányok esetében a közösségben űzhető mozgásformák (pl. a zenéhez kapcsolódó és a különböző ritmusos, koreográfián alapuló mozgásformák, fitneszirányzatok⁶⁰, az egészséges énkép kialakítását segítő fittségfejlesztési irányzatok⁶¹).

7.3.4. Kollégiumok

A kollégiumokat illetően – tekintve, hogy a diáksport megújítása szempontjából új intézményi környezetet jelenthetnek – a korábbiakban már feltártuk azokat a jellemzőket, melyek

A szakképző évfolyamokon tanulók nemenkénti megoszlása szakmai területenken, 2019/2020

5. ábra: A tanulók nemi eloszlása a szakképzésben

⁶⁰ <https://demo-tesi.tesim.hu/motivalo-fittsegfejlesztési-iranyzatok-lanyoknak/>

⁶¹ <https://demo-tesi.tesim.hu/az-egeszseges-enkep-kialakitasat-segito-fittsegfejlesztési-iranyzatok/>

meghatározzák az ide vonatkozó tartalom- és programfejlesztést. Ez alapján megállapítható, hogy a DO60 programok bevezetésének lehetősége itt szinte azonnali, a Diákolimpia® keretében megvalósuló versenyek kapcsán a cselekvés pedig még további előkészítést igényel. Ehelyütt arra kívánunk rámutatni, hogy **kollégiumi ellátásban a 2019/2020. tanévben 44,7 ezer gyermek, tanuló részesült, hozzávetőlegesen egyenlő nemi arányok mellett**⁶², így ez az adat is alátámasztja a diáksportprogramok bevezetésének indokoltságát.

Lényeges, hogy a lány- és fiúkollégiumok emberierőforrás- és infrastrukturális háttere jóval diverzebb a középfokú iskolákhoz képest, így **olyan mozgásformákat, sportágakat érdemes implementálni** ebben az intézményi környe-

zetben – hasonlóan a szakképző intézményekhez – amelyek közösségi élményt jelentenek, egyidejűleg több/sok tanuló bevonását teszik lehetővé, nincs kiemelt/speciális infrastruktúra- és sporteszközigényük, és amelyek ezen túlmenően:

- a kollégiumokban dolgozó pedagógusok, azaz a **nevelőtanárok által is megvalósíthatók**, vagy
- **amelyekbe a helyi (városi!) sportszervezetek és sportszakemberek bekapcsolhatók.**

Ebben a tekintetben a **koedukációt nélkülöző intézményi környezetre** különös figyelmet szükséges fordítani, hiszen **itt kicsi a realitása a koedukált sportesemények szervezésének**, és a serdülő lányok elérése érdekében érdemes kiemelten **kezelnit a lánykollégiumokat.**

⁶² Forrás: https://2015-2019.kormany.hu/download/5/8e/b1000/Statistikai%20gyorst%C3%A1j%C3%A9koztat%C3%B3_2019_dec.pdf#!DocumentBrowse

8. ÖSSZEFOGLALÓ TÁBLÁZAT A DIÁKSPORT MEGÚJÍTÁSÁNAK ÉS KIEGÉSZÍTÉSÉNEK LEHETSÉGES KERETEIRŐL

A gyermek- és diáksport releváns programszintű és finanszírozási kereteket az alábbi táblázat mutatja be:

Korcsoport	Célok	Lebonyolítás	Szintek	Alkalmazott játékok és egyéb eljárások	Márka	Finanszírozás
óvodások	<ul style="list-style-type: none"> biztonságos óvoda-iskola átmenet 	óvodai mozgás-fesztiválok	csak óvodákban, intézményi szinten, alkalomszerűen helyi (települési) szinten	<ul style="list-style-type: none"> koedukált alapvető mozgókészségek változatos fejlesztése, kisljátékok, állomások alkalmazásával nincs eredményszámítás és -rögzítés (tabella) 	óvodai program	<ul style="list-style-type: none"> EU strukturális alapok 2021–2027 (TOPplusz) sportági szövetségek és sportszervezetek hazai költségvetése és EU-s forrásai (TOPplusz)
általános iskolások)	<ul style="list-style-type: none"> biztonságos óvoda-iskola átmenet 	iskolai diák-sportfesztiválok	csak iskolákban, intézményi szinten, alkalomszerűen helyi (települési) szinten	<ul style="list-style-type: none"> koedukált alapvető mozgókészségek játék helyzetben, kisljátékok, állomások alkalmazásával a választható kerettantervek alkalmazásával nincs jelentősége, hogy valaki versenyengedélyes, vagy sem nincs eredményszámítás és -rögzítés (tabella) a részvétel jutalmazása oklevéllel, (befutó)éremmel 	Diákolimpia® Junior	<ul style="list-style-type: none"> sportági szövetségek és sportszervezetek hazai költségvetése és EU-s forrásai (TOPplusz)
I. korcsoport (1–2. osztályosok)		iskolai diák-sportfesztiválok	az MDSZ által szervezett felsőbb szinteken			<ul style="list-style-type: none"> EU strukturális alapok 2021–2027 (EFOPplusz) MDSZ központi költségvetési támogatása
általános iskolások	<ul style="list-style-type: none"> tehetségfel-fedezés az élethozs-szig tartó sportolás előkészítése 	diáksportfesztiválok	minden érintett szinten	<ul style="list-style-type: none"> koedukált és szeparált (fiú/lány) is lehet kisljátékokkal, valamint mérkőzésjátékokkal, versengés- és versenyszituációkkal, küzdelmekkel nincs jelentősége, hogy valaki versenyengedélyes, vagy sem a játékok során csapattagok folyamatos cseréje, változtatása eredményszámítás nélkül, vagy akár eredményszámítással, de mindenképpen eredményrögzítés (tabella) nélkül felső, idősebb tanulók bevonása az állomás- és játékeztetésbe a részvétel jutalmazása oklevéllel, (befutó)éremmel 	Diákolimpia® Junior	<ul style="list-style-type: none"> EU strukturális alapok 2021–2027 (EFOPplusz) az MDSZ központi költségvetési támogatása sportági szövetségi díj fizetés
általános iskolások	<ul style="list-style-type: none"> tehetségfel-fedezés és tehetségki-választás az élethozs-szig tartó sportolás előkészítése 	csapat szintű eredmény-számítással és végeredménnyel zajló versenyek	országos szintig felmenő rendszerű	<ul style="list-style-type: none"> koedukált és szeparált (fiú/lány) is lehet van jelentősége, hogy valaki versenyengedélyes, vagy sem: a nyílt versenyben a versenyengedélyes tanulók számának, kontrollálása, limitációja, ill. a versenyben eltöltött idejének szabályozása pedagógusok, sportszakemberek a játékeztetők az elért eredmény jutalmazása oklevéllel, éremmel, kupával felsőoktatási felvételi többletpontra jogosít csapatban 	Diákolimpia®	<ul style="list-style-type: none"> az MDSZ központi költségvetési támogatása sportági szövetségi díj fizetés
általános iskolások	<ul style="list-style-type: none"> tehetségfel-fedezés és tehetségki-választás az élethozs-szig tartó sportolás előkészítése 	csapat szintű eredmény-számítással és végeredménnyel zajló versenyek	országos szintig felmenő rendszerű	<ul style="list-style-type: none"> koedukált és szeparált (fiú/lány) is lehet van jelentősége, hogy valaki versenyengedélyes, vagy sem: a nyílt versenyben a versenyengedélyes tanulók számának, kontrollálása, limitációja, ill. a versenyben eltöltött idejének szabályozása pedagógusok, sportszakemberek a játékeztetők az elért eredmény jutalmazása oklevéllel, éremmel, kupával felsőoktatási felvételi többletpontra jogosít csapatban 	Diákolimpia®	<ul style="list-style-type: none"> az MDSZ központi költségvetési támogatása sportági szövetségi díj fizetés
főszabály szerinti III. korcsoport (5–6. osztályosok), kivételesen II. korcsoport		csapat szintű eredmény-számítással és végeredménnyel zajló versenyek	országos szintig felmenő rendszerű	<ul style="list-style-type: none"> koedukált és szeparált (fiú/lány) is lehet van jelentősége, hogy valaki versenyengedélyes, vagy sem: a nyílt versenyben a versenyengedélyes tanulók számának, kontrollálása, limitációja, ill. a versenyben eltöltött idejének szabályozása pedagógusok, sportszakemberek a játékeztetők az elért eredmény jutalmazása oklevéllel, éremmel, kupával felsőoktatási felvételi többletpontra jogosít csapatban 	Diákolimpia®	<ul style="list-style-type: none"> az MDSZ központi költségvetési támogatása sportági szövetségi díj fizetés

Korcsoport	Célok	Lebonyolítás	Szintek	Alkalmazott játékok és egyéb eljárások	Márka	Finanszírozás
Általános és középiskolások IV-VI. korcsoport	<ul style="list-style-type: none"> tehetségki-választás és tehetséggon-dozás az élethosz-szig tartó sportolás előkészítése 	egyéni és csapatszintű eredmény-számítással és végered-ménnyel zajló versenyek	országos szintig felmenő rendszerben	<ul style="list-style-type: none"> szeparált (fiú/lány) van jelentősége, hogy valaki versenyengedélyes, vagy sem: külön A (nyílt) és B kategória az „amatőr”, és a szervezett sportból lemorzsolódott tanulók kiemelt kezelése a lányok kiemelt kezelése (legalább) az V-VI. korcsoportban akár új intézményi környezetben is az V-VI. korcsoportban (kollégiumokban) pedagógusok, sportszakemberek a játéktekvetők az elért eredmény jutalmazása oklevéllel, éremmel, kupával felsőoktatási felvételi többletpontra jogosít egyéniben és csapatban 	Diákolimpia®	<ul style="list-style-type: none"> az MDSZ központi költségve-tési támogatása sportági szövetségi díjfizetés
		tornák, kupák, bajnokságok, bemutatók, kihívások	intézményi és helyi szinten	<ul style="list-style-type: none"> koedukált vagy szeparált (fiú/lány) is lehet az amatőr, és a szervezett sportból lemorzsolódott tanulók kiemelt kezelése a lányok kiemelt kezelése (legalább) az V-VI. korcsoportban akár új intézményi környezetben is az V-VI. korcsoportban (kollégiumokban) nincs jelentősége, hogy valaki versenyengedélyes, vagy sem eredményszámítás nélküli, vagy akár eredményszámítással, akár eredményrögztítés (tabella) nélküli, akár eredményrögztí-téssel (tabellával) az idősebb, vagy versenyengedélyes, ill. a szervezett sportból lemorzsolódott tanulók bevonása a játéktekvetésbe sportszervezeti, sportszövetségi együttműködések a részvétel jutalmazása oklevéllel, (befutó)éremmel, ajándé-kokkal nem jogosít felsőoktatási felvételi többletpontra 	D060	<ul style="list-style-type: none"> EU strukturális alapok 2021–2027 (EFOPplusz) sportági szövetségi díjfizetés

9. ÖSSZEFOGLALÓ MELLÉKLET

Az alábbi táblázatban kerülnek összefoglalásra a koncepcióban javasolt lebonyolítási rendszerek sajátosságai korcsoportonként bontásban.

Kor-csoport	A diáksport – közte a Diákolimpia® – javasolt lebonyolítási rendszerei	
	Új típusú lebonyolítási formák	Felmenő rendszerű – kieséses – versenysorozat
I.	Alapvető mozgáskészségeket fejlesztő és multisport megközelítésű diáksportfesztivál	
II.	Kifejezetten sportági előkészítő gyakorlatokat tartalmazó, a multisport típusú fesztiválok mozgásanyagára építkező, de azokat már fokozatosan felváltó, sportág-specifikus, valamint (szigorúan kontrollált formában) már versengési elemeket is tartalmazó diáksportfesztiválok	<ul style="list-style-type: none"> • Kizárólag azokban a sportágakban, ahol a korai tehetségfelfedezésnek jelentősége van. • A versenysorozat rendszere a felsőbb (III.) korcsoportos szisztémához igazodik.
III.	Torna, kupa, bajnokság lebonyolítású, egész tanéven átnyúló, elősorban sportág-specifikus helyi vagy területi grassroots sportprogramok	<ul style="list-style-type: none"> • csapatsportágakban és egyéni sportágakban csapatszintű eredményszámítással • mind a versenyengedéllyel rendelkező, mind az „amatőr” tanulók számára nyílt verseny, a csapatalakítási eljárásban limitációs és kontrollációs technikák alkalmazásával
IV.		<ul style="list-style-type: none"> • csapatsportágakban, és egyéni sportágakban egyéni eredményszámítással • nyílt verseny (továbbra is limitációs és kontrollációs technikák alkalmazásával), vagy – szükség szerint egyes sportágakban – szétválasztott kategóriákban (kontrollációs/limitációs technikák nélküli nyílt, valamint kizárólag „amatőr”)
V.	Torna, kupa, bajnokság lebonyolítású, egész tanéven átnyúló, helyi vagy területi grassroots sportprogramok újszerű, újgenerációs mozgásformák, sportágak népszerűsítésével, valamint a köznevelési intézményrendszer eddig meg nem szólított intézménytípusaiban	<ul style="list-style-type: none"> • csapatsportágakban, és egyéni sportágakban egyéni eredményszámítással • nyílt verseny (továbbra is limitációs és kontrollációs technikák alkalmazásával), vagy – szükség szerint egyes sportágakban – szétválasztott kategóriákban (kontrollációs/limitációs technikák nélküli nyílt, valamint kizárólag „amatőr”)
VI.		

Figyelmébe ajánljuk!

Kaj Mónika és mtsai.: Kézikönyv a Nemzeti Egységes Tanulói Fittségi Teszt (NETFIT®) alkalmazásához (második, bővített kiadás)

A NETFIT® a fizikai fittség mérésére és értékelésére tudományos igényességgel kifejlesztett egészségközpontú fittségmérési tesztrendszer. Küldetése, hogy népszerűsítse és tudatosítsa az élethosszig tartó fizikai aktivitás jelentőségét és az egészségtudatos életvezetés értékeit az iskoláskorú diákok, családjaik és a köznevelés szereplői körében. Olyan ismeretátadást, attitűdformálást, készség- és képességfejlesztést szeretne megvalósítani, amelynek segítségével minden tanuló számára lehetőség nyílik az egészséges fizikai fittségi állapot megszerzésére, fenntartására és fokozására. A kiadvány második, bővített kiadása már tartalmazza a tesztrendszer sajátos nevelési igényű tanulók számára adaptált változatát is.

Kälbli Katalin: Szakirodalmi áttekintés a sajátos nevelési igényű tanulók fittségi vizsgálatáról

A Magyar Kormány 2016 nyarán elfogadta a T.E.S.I. 2020 Stratégiát, melynek 2.2.2. pontja „A tanulásban akadályozott vagy valamely fogyatékossgal élő tanulók egészségközpontú fizikai fittségét mérő tesztrendszer kidolgozása a NETFIT® bázisán”. A fenti feladat elvégzésére, a NETFIT® sajátos nevelési igényű gyermekekre történő adaptálására a Magyar Diáksport Szövetség a kormány által felhatalmazást, megbízást kapott. A tesztrendszer adaptációjának megalapozása érdekében egy, a sajátos nevelési igényű tanulók fittségi vizsgálataira fókuszáló szakirodalmi áttekintés született. Közel 300 szaktanulmány főbb megállapításait tartalmazza a kiadvány.

Kiadványaink elektronikus formában ingyenesen elérhetők a <https://shop.mdsz.hu/> weboldalon.

Figyelmébe ajánljuk!

Csányi Tamás, Révész László:

A testnevelés tanításának didaktikai alapjai – középpontban a tanulás

A mű célja korszerű elméleti és módszertani ismeretek átadása, melyek megfelelő alapként szolgálnak a folyamatos szakmai fejlődéshez, új módszertani eljárások vizsgálatához és módszertani megoldásokhoz, valamint ezek gyakorlati alkalmazásához. A mű konkrét, a tanításban-tanulásban azonnal alkalmazható tanácsokkal, javaslatokkal és elképzelésekkel szolgál, áttekintést ad a magyar testnevelés-oktatás elméletéről és módszertanáról.

Vass Zoltán és mtsai.:

Egészség- és személyiségfejlesztő kézikönyv az iskolai testneveléshez

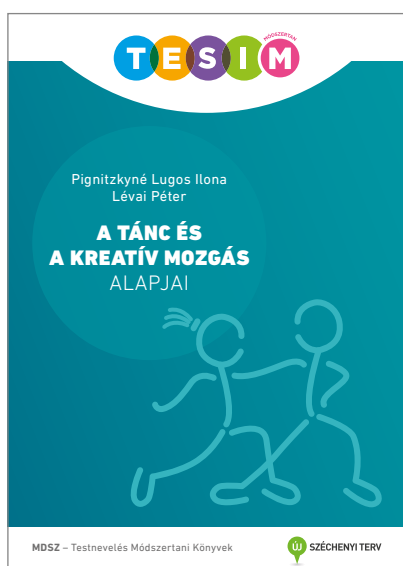
A mű rendszert és szerkezetet kíván adni a testnevelő tanárok napi munkájához azzal a céllal, hogy támogassa a testnevelés egészség- és személyiségközpontú megvalósítását. A kiadvány lefekteti a minőségi testnevelés pedagógiai alapelveit és a köznevelés különböző szintjeinek tanulóira vonatkoztatott tanulási kimeneteit.

Pignitzkyné Lugos Ilona, Lévai Péter:

A tánc és a kreatív mozgás alapjai

Könyvünk a tánc és a kreatív mozgás iskolai testnevelésbe történő bevezetését szándékozik támogatni, azáltal, hogy a különböző kreatív és tánchoz kötődő mozgásformákat egymásra épülő rendszerben nehézségi szintekbe sorolja, és azok felhasználása során tudatosan épít a kötött és kreatív felhasználásra, végrehajtásra.

Kiadványaink elektronikus formában ingyenesen elérhetők a <https://shop.mdsz.hu/> weboldalon.

Figyelmébe ajánljuk!

Boronyai Zoltán és mtsai.:

A taktikai gondolkodás fejlesztésének lehetőségei a játékoktatásban

A könyv célja a sportjátékok közös taktikai elemeinek meghatározása, azok tudatos fejlesztésének bemutatása, melyek erősítik a tanulók taktikai gondolkodását és elősegítik a játékban való tudatos részvételüket.

Csányi Tamás és mtsai.:

Alternatív játékok a mindennapos testneveléshez, testmozgáshoz

A mindennapos testneveléssel összefüggő létesítményproblémák miatt a testnevelésórákat gyakran nem lehet tornatermekben megtartani, ezért ebben a kiadványban olyan, a személyiség értelmi és érzelmi-szociális összetevőinek fejlesztését célzó játékokat gyűjtöttünk össze, amelyeket az iskolai testnevelés más, alternatív helyszínein is lehet alkalmazni (például osztályteremben, folyosón, nagyteremben).

Boronyai Zoltán és mtsai.:

Mozgásfejlesztés, ügyességfejlesztés mozgáskonceptiós megközelítésben

A könyv témája a mozgáskonceptióra épülő alapvető mozgásoktatás és annak osztálytermi megvalósítása, amely a későbbiekben hozzájárul az alapvető mozgáskészségeknek egy inkább sportorientáltabb kontextusban való kamatoztatásához. A kiadvány segíti az alapvető mozgáskészségek feldolgozását, elsősorban az alsó tagozatos (és óvodai) testnevelés vonatkozásában. A mozgáskonceptiók alapján három nehézségi szintre sorolja a feladatokat, és ad módszertani javaslatokat.

Figyelmébe ajánljuk!

Bagdy Emőke: Stresszkezelés és relaxáció alkalmazása a testnevelésben

A kiadvány bemutatja az iskolai testnevelés keretein belül alkalmazható stresszkezelési és relaxációs technikákat és azok célszerű alkalmazását. A gyakorlatok kiválóan alkalmazhatók testnevelésórákon és osztálytermi foglalkozásokon is, kevésbé elterjedt lehetőséget kínálva a komplex iskolai személyiségfejlesztéshez.

Juhász Sarolta és mtsai.:

Jógaalapú mozgásprogram az iskolai testnevelésben

A jógaalapú mozgásformák kevésbé ismertek az iskolai testnevelésben. A könyv a jógát az iskolai testnevelés részeként a testtudatosság és testkép fejlesztése kapcsán mutatja be. A stresszkezeléshez hasonlóan a gyakorlatok az iskolai testnevelés keretein kívül, más tantárgyhoz kapcsolódóan is eredményesen alkalmazhatók.

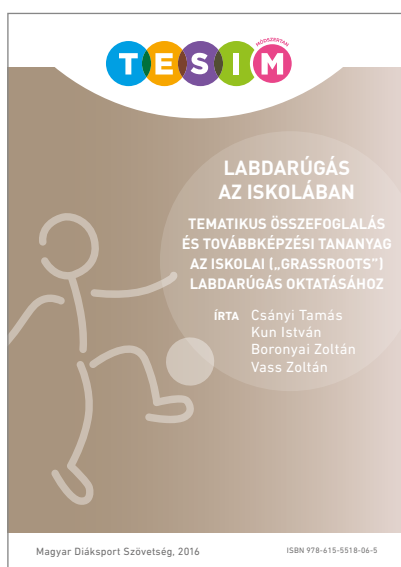
Aranyosi Mónika (szerk.):

Játssz TE IS! – Játéktár gyerekektől gyerekeknek

A Magyar Diáksport Szövetség 2015 őszén hirdette meg a „Játssz TE IS!” játékalkotó pályázatát. A pályázó iskolák csapatai arra vállalkoztak, hogy közösen kitalálnak, megalkotnak és megvalósítanak egy olyan játékot, amelybe minél több társukat igyekeznek bevonni. Azt gondoltuk, hogy a gyűjteményben szereplő 45 játékot közkinccsé kell tennünk, már csak azért is, mert ez az első olyan gyűjtemény, amelynek szerzői, kitalálói, megformálói maguk a gyerekek.

Figyelmébe ajánljuk!

Csányi Tamás és mtsai.:
**Labdarúgás az iskolában –
tematikus összefoglalás és továbbképzési tananyag
az iskolai („grassroots”) labdarúgás tanításához**

A kiadvány összegzi a Magyar Labdarúgó Szövetséggel együttműködésben kialakított 30 órás akkreditált pedagógus-továbbképzésünk tartalmát és módszertanát. A könyv a *Grassroots labdarúgás az iskolában* kiegészítő kerettantervre épülve bemutatja az elméleti hátteret, és gyakorlati tanácsokat nyújt a grassroots labdarúgás iskolai bevezetéséhez.

Boronyai Zoltán és mtsai.:
**Szivacskezilabdázás az iskolában –
tematikus összefoglalás és továbbképzési
tananyag a szivacskezilabda oktatásához**

A kiadvány összegzi a Magyar Kézilabda Szövetséggel együttműködésben kialakított 30 órás akkreditált pedagógus-továbbképzésünk tartalmát és módszertanát. A könyv a *Szivacskezilabda az iskolában* című kiegészítő kerettantervre épülve mutat példát a szivacskezilabdázás élményközpontú tanítására az alsó tagozatos testnevelésben és a délutáni foglalkozásokon.

Morvay-Sey Kata és mtsai.:
**A tompítás művészete –
Küzdőjátékok az iskolában**

A kiadvány összegzi a Magyar Judo Szövetséggel együttműködésben kialakított 30 órás akkreditált pedagógus-továbbképzésünk tartalmát és módszertanát. A könyv *A tompítás művészete – Küzdőjátékok az iskolában* című kiegészítő kerettantervre épülve mutat példát a küzdőjátékok élményközpontú tanítására az alsó tagozatos testnevelésben és a délutáni foglalkozásokon.

Figyelmébe ajánljuk!

Csányi Tamás:

A mozgás felfedezése gyermekkorban – I. kötet: 175 játékos aktivitás a mozgáskonceptiók megismeréséhez

Módszertani kiadványunkban a szerző arra vállalkozott, hogy 175 mozgásos aktivitás segítségével mutassa be a mozgáskonceptiók feldolgozásának lehetőségeit az óvodai és iskolai testnevelésben, mozgásfejlesztésben. A test, a tér, az erőfeszítés és a mozgáskapcsolatok – mint alapvető mozgáskonceptiók – megértése, és mozgásban történő alkalmazásuk hozzájárulnak a magas szintű mozgáskoordináció, egyben az általános ügyesség kialakulásához. A könyv ajánlott minden olyan (leendő) óvodapedagógus, tanító, testnevelő tanár és sportszakember számára, aki a mozgásfejlesztés módszertani alapjaiban szeretne elmélyülni, és új szempontokkal kiegészíteni tudását.

Boronyai Zoltán és mtsai.:

A mozgás felfedezése gyermekkorban – II. kötet: Az alapvető mozgáskészségek feldolgozásának elmélete és gyakorlata

A mozgás felfedezése gyermekkorban II. kötete – az I. kötettel kiegészülve – ezernyi variációt nyújt az alapvető mozgáskészségek feldolgozásához, legyen szó óvodai, iskolai vagy diáksportkörnyezetről. Könyvünk szisztematikusan vezeti végig az olvasót az alapkészségek oktatásához kapcsolódó elméleti, majd gyakorlati ismereteken. Fő rendezési elvének a figyelemkapacitás-igény mértékét választottuk, és három nehézségi fokozatba soroltuk a mozgásanyagot. Kiadványunk követi és kiegészíti az I. kötetben bemutatott gyermekközpontú és a nemlineáris pedagógia elvein alapuló módszertant, amelyben a változatos és motiváló, a gyermekek aktív, felfedező tevékenységét hangsúlyozó feladatokat kínálunk.

H. Ekler Judit:

A projektpedagógia alkalmazásának lehetőségei a testnevelés oktatásában. A projektTESi

Könyvünk vázolja a projektoktatás történeti hátterét, alaposan körüljárja módszertani lehetőségeit, és sok-sok, a gyakorlatban már megvalósult, ötletes példával illusztrálja, hogy a testneveléstől sem idegen a projekt szemlélet. A testnevelés-oktatás sajátosságaihoz igazított, projektTESinek elnevezett projekt típus nagyszerűen működik tornatermi és iskolán kívüli környezetben egyaránt, a tanulók örömeire és a pedagógusok melegezésére. A projektTESi életszerű, motiváló módszertani megoldásai a sportszerető, sportolni kész felnőttek testnevelésének is hatékony eszközei lehetnek.

Figyelmébe ajánljuk!

Csányi Tamás, Révész László:

A testnevelés és sport oktatásának elmélete és módszertana – Középpontban a tanulás

A testnevelés és sport oktatásának elmélete és módszertana rendkívül sokat fejlődött az elmúlt két-három évtizedben. A szaktudományos fejlődés magával vonta, hogy a pedagógiai gyakorlat is változzon, azaz abba olyan módszerek, elvek, koncepciók alkalmazása épüljön be, amelyek hatékonyabb, eredményesebb és motiváltabb tanulást, fejlődést váltanak ki.

Könyvünk célja, hogy a hagyományos magyar testnevelés értékeit, azok erősségeit szem előtt tartva integrálja a legfontosabb szakirodalmi hátteret, és átfogó ismeretrendszerként kínáljon, amelynek segítségével korszerű és professzionális pedagógiai munka végezhető akár a köznevelésben, akár a sportoktatás területén.

Vass Zoltán:

Mozgásfejlődés, mozgástanulás, mozgástanítás – Elméleti alapok és módszertani megfontolások

A mozgásfejlődés, mozgástanulás, mozgástanítás témakörének magyar nyelven olvasható, naprakész, a legújabb irányzatokat bemutató szakirodalmi sajnálatos módon meglehetősen szegényes. Pedig számos olyan innovatív módszer jelent meg az elmúlt 30 évben, melyek ismerete, alkalmazása kiemelt jelentőségű kell hogy legyen a mozgástanítással foglalkozó minden szakember számára. Könyvünkben arra teszünk kísérletet, hogy világos, átfogó és tömör képet adjunk az elmúlt 120 évben a témakörben lezajlott elméleti és gyakorlati paradigmaváltások sokaságáról annak érdekében, hogy a mindennapok során a lehető leghatékonyabban alakíthassuk, a tanulók egyéni jellegzetességeihez igazíthassuk a mozgástanítás folyamatát.

Kálbli Katalin:

Az egészségközpontú fittség fejlesztése gyermek- és serdülőkorban – A fittségoktatás alapjai

A fittségi állapot egészségmarkernek tekinthető. Számos kutatás bizonyítja az egészségközpontú fittségi összetevők egészséggel való szoros összefüggését. A fittség egy pillanatnyi állapot, mely megfelelő módszerekkel minden életkorban fejleszhető.

A legújabb sporttudományos kutatások eredményei rávilágítanak arra, hogy a gyerekek fittségi állapotának fejlesztése a felnőttekétől eltérő módszerek alkalmazását teszi szükségessé. Mindemelllett a gyermekkori fittség fejlesztése során a fittséggel kapcsolatos ismeretek átadásának is jelentős szerepet kell kapnia az oktatásban.

Kiadványunkban olyan játékos feladatokat is közlésteszünk, melyek fejlesztő hatásuk mellett a fittséggel kapcsolatos ismeretek elsajátítását is támogatják.

Figyelmébe ajánljuk!

Kókai Dávid, Csányi Tamás:

Új lebonyolítási formák a testnevelésben és az iskolai sportban – A mozgás- és diáksportfesztiválok szervezési lehetőségei a köznevelési intézményekben

A Magyar Diáksport Szövetség sportszakmai fejlesztései az ún. „grassroots” sport területéhez tartoznak. Könyvünk írásakor arra törekedtünk, hogy megismertessük az olvasót a grassroots sport fogalmával, sportszakmai alapjaival és bemutassuk a grassroots gyermeksport egyik kiemelkedő területének, a fesztiváloknak a jellemzőit. Fontosnak tartjuk a fesztivál típusú tanórák szervezését is. Ennek érdekében bemutatjuk, hogyan lehet felépíteni a köznevelési intézmények testnevelésóráin ezek módszertanát. A kiadvány példákon keresztül ismerteti a lépéseket, valamint a csoportok kialakításához is kínál egy példatárat. Végezetül az eddig megvalósult fesztiválok teljes forgatókönyveit is megosztjuk az olvasókkal.

Pignitzkyné Lugos Ilona, Paic Róbert:
Az aktív iskola koncepciójának megvalósulása a gyakorlatban – A Klaszter iskolafejlesztő pilot program módszere és eredményei

Az MDSZ egy olyan országos iskolai modellprogram, úgynevezett védjegyrendszer bevezetését tervezi, amely ösztönző és támogató szerepet tölt be az iskolai egészség- és személyiségfejlesztés hatékony megvalósításában. Ahhoz, hogy a program országosan bevezethető legyen, szükséges volt egy olyan „pilot” megvalósítása, amelynek során a különböző beavatkozási területek szerepét, hatékonyságát és jelentőségét mérni, értékelni tudtuk. A kiadványban ennek a pilot programnak a tartalmáról és eredményeiről kap átfogó képet a kedves olvasó.

Kelner Orsolya és mtsai.:

Testnevelés – Tanulói munkafüzet az 1., 5. és 9. évfolyamok számára

Mindannyian tapasztaltuk már, hogy az iskolai tantárgyak milyen sok kapcsolódási pontot kínálnak más műveltségi területekkel, legyen szó akár tartalomról, akár módszertanról. Számunkra, akik elsősorban a testnevelés és a rendszeres, egészségtudatos testmozgás területén mozgunk igazán otthonosan, mindez elsősorban annak az ideáját jelenti, hogyan lehetne a testmozgást, a különböző mozgásos aktivitásokat felhasználni más tantárgyak tudáselemeinek elsajátítására, és viszont: hogyan tudnánk más tantárgyak eszközeit, módszertanát felhasználni arra, hogy változatosabbá, élményszerűbbé és hatékonyabbá tegyük a testnevelésórákat. Feladatgyűjteményünk újszerűsége e tantárgyközi kapcsolatok megragadásában rejlik.

Kiadványaink elektronikus formában ingyenesen elérhetők a <https://shop.mdsz.hu/> weboldalon.

